

Ha-Kol

BROJ IZDANJA: 190
LIPANJ – SRPANJ 2025.
SIVAN / TAMUZ / AV 5785.

TEMA BROJA:
IZRAELSKI PREDsjedNICI

SADRŽAJ

4	UVODNIK	21	ISAAC “BOUGIE” HERZOG — POTOMAK “ARISTOKRATSKOG” KLANA HERZOG	48	TISUĆE PREDMETA I DOKUMENTA NAJPOZNATIJEG IZRAELSKOG ŠPIJUNA DOPREMLJENI IZ SIRIJE U IZRAEL
5	KOMEMORACIJA ZA ČAKOVEČKE I MEĐIMURSKE ŽIDOVE U ČAKOVCU	24	AURA HERZOG - SUPRUGA JEDNOG I MAJKA DRUGOG IZRAELSKOG PREDSJEDNIKA	49	DESET TISUĆA BESPLATNIH PRIMJERAKA “DNEVNIKA ANNE FRANK” ZA STANOVNIKE NEW YORKA
5	POČAST ŽRTVAMA LOGORA JADOVNO	26	YITZHAK BEN-ZVI, DRŽAVNIK I ZNANSTVENIK IZVAN SVIH FORMATA	50	VJENČANJE IRANSKE PRINCEZE I ŽIDOVSKO- AMERIČKOG POSLOVNOG ČOVJEKA
6	SRAMOTNA TRAKA	31	DRUGA PRVA DAMA IZRAELA	51	IN MEMORIAM MELITA ŠVOB
7	DAVID GROSSMAN: “CIJENA KOJU PLAĆAMO”	33	EZER WEIZMAN, JASTREB I UMJERENJAK	53	IN MEMORIAM SABINA HOROVIĆ
9	YANIV ICZKOVITS: “NITKO NE NAPUŠTA PALO ALTO”	36	MOSHE KATSAV: OD IZBJEGLIČKOG ŠATORA I VLADINA KOMPLEKSA DO ZATVORA	54	IN MEMORIAM BJANKA AUSLENDER
11	BOB DYLAN STIHOVI 1961.-2020.	39	NESUĐENI PREDSJEDNICI IZRAELA		
12	SLIKOVNICE “MALI LJUDI, VELIKI SNOVI”: ALBERT EINSTEIN, BOB DYLAN I MARYLIN MONROEU	42	IZRAELSKA BIJELA KUĆA		
13	NOVE KNJIGE: AMOS OZ, MAJA VASILJEVIĆ, MARIJA VULESICA, ISABELLA HAMMAD	44	SCHINDLEROVA TVORNICA POSTALA MUZEJ PREŽIVJELIH		
15	KAKO JE EDDIE JACOBSON UVJERIO PREDSJEDNIKA TRUMANA DA PRIZNA DRŽAVU IZRAEL	46	SIMBOLIČNO RETROAKTIVNO PROMAKNUĆE ALFREDA DREYFUSA		

U REALIZACIJI OVOG BROJA SVOJIM SU PRILOZIMA SUDJELOVALI:

ZORAN FERBER, MAŠA TAUŠAN, MILIVOJ DRETAR, IVO MIŠUR, LUCIANO MOŠE PRELEVIĆ, JAROSLAV PECNIK, SANJA ZORIČIĆ TABAKOVIĆ,
IGOR VRTIKAPA, TVRTKO UJEVIĆ

TODA RABA!

UVODNIK

Drage čitateljice i čitatelji,

kada se bavite, poput mene, uređivanjem časopisa najveći izazov uvijek je pitanje: kako ćete privući čitatelje i kako napraviti da svaki broj bude zanimljiv onima koji ga uzmu u ruke. Ja imam sreću da poznajem priličan broj “mojih” čitatelja, imam sreću da mi se “moji” čitatelji javljaju i oni mi često znaju reći što vole čitati i što im se sviđa ili ne sviđa. Prije nekoliko dana, zazvonio mi je mobitel a na ekranu je pisalo da me zove gospođa Mila Ajzenštajn. Sigurna sam da svi dobro poznajete gospođu Milu, našu nevjerojatnu doajenku, ženu čija životna radost osvaja sve one koji upoznaju. Prije nekoliko godina u Ha-Kolu je objavljen i intervju s gospođom Milom povodom njezina 100. rođendana i tada smo se nas dvije malo bolje upoznale. Gospođa Mila mi je kazala da me zove jer se zabrinula da nije dobila posljednji broj Ha-Kola, pa je htjela sa mnom provjeriti i uvjeriti se da će

dobiti Ha-Kol. Poziv tete Mile me dirnuo i podsjetio da radim nešto što je važno onima oko mene. Nema ljepšeg osjećaja. Teta Mila, ovaj uvodnik je posvećen Vama.

Tema ovog broja Ha-Kola su izraelski predsjednici i prve dame. Izabrali smo neke priče koje će vam, nadamo se, biti zanimljive. Drago mi je da se u ovom broju nalazi i tekst našeg rabina Luciana Moše Prelevića čija priča o prijateljstvu i posljedicama pravog prijateljstva će vas sigurno privući. Jeste li znali da su Albert Einstein i Elie Wiesel odbili ponude da postanu izraelski predsjednici? Znete li koji je izraelski predsjednik bio osuđen na zatvorsku kaznu? Izraelska povijest puna je zanimljivih ličnosti pa možda ova tema jednom dobije i svoj nastavak s prikazima onih predsjednika i prvih dama koje ovoga puta nismo predstavili.

Najbolji lijek protiv ljetnih vrućina je čitanje u hladu pa ćete stoga u ovom Ha-Kolu

moći pronaći i nekoliko prijedloga odličnih knjiga koje ne smijete propustiti, poput novih knjiga Davida Grossmana “Cijena koju plaćamo” i Yaniva Ickzkovitsa “Nitko ne napušta Palo Alto”. Bit će tu ponešto i za djecu a i za ljubitelje glazbe.

U rubrici “Zanimljivosti iz židovskog svijeta” moći ćete pronaći zanimljive priče o ispravljanju nepravdi u slučajevima Alfreda Dreyfusa i Elija Cohena, priču o vjenčanju perzijske princeze i jednog Židova, te još ponešto.

Oproštaji su uvijek tužni a u ovom broju Ha-Kola opraštamo se od tri velike žene: Melite Švob, Sabine Horović i Bjanke Auslander. Čuvat ćemo ih u sjećanju i mislima.

Do nekog sljedećeg puta
Nataša Barac

KOMEMORACIJA ZA ČAKOVEČKE I MEĐIMURSKÉ ŽIDOVE U ČAKOVCU

PIŠE: J. C.

Komemoracija za čakovečke i međimurske Židove, koji su tijekom Drugog svjetskog rata ubijeni u Holokaustu održana je 25. svibnja ove godine na čakovečkom Gradskom groblju. Komemoracije se u Čakovcu održavaju već više od sedamdeset godina u znak spomena i sjećanja na nevine žrtve čakovečke i međimurske židovske zajednice, koja je dala veliki doprinos razvoju grada i okolice.

Na komemoraciji su uz članove čakovečke i zagrebačke židovske općine, bili su i brojni predstavnici javnog života Čakovca

i Međimurja, među kojima i župan Međimurske županije Matija Posavec i gradonačelnica Grada Čakovca Ljerka Cividini.

Okupljene su pozdravili Claude Benko, predstavnica Židovske općine Čakovec te Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina Republike Hrvatske koji su istaknuli da su prije Drugog svjetskog rata Židovi u Čakovcu činili 15 posto stanovništva te da je čakovečka židovska zajednica bila među najvećim židovskim zajednicama u Hrvatskoj.

Tijekom mađarske okupacije, u travnju 1944. godine, zajedno sa svojim sunarodnjacima iz ostatka Međimurja i Prekmurja, čakovečki Židovi odvedeni su

najprije u logor u Nagykanizsi, a kasnije u logore za uništavanje gdje su ubijeni. Malobrojni preživjeli su nakon završetka rata, uglavnom otišli u novoosnovanu Državu Izrael.

Kadiš, molitvu za mrtve, izmolio je glavni rabin Koordinacije židovskih općina Hrvatske i Židovske općine Zagreb Luciano Moše Prelević.

POČAST ŽRTVAMA LOGORA JADOVNO

FOTOGRAFIJA I TEKST: ZORAN FERBER

Predsjednik Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina u Republici Hrvatskoj Ognjen Kraus, glavni rabin u Republici Hrvatskoj Luciano Moše Prelević i glavni tajnik Židovske općine Zagreb odali su 16. lipnja 2025. godine počast žrtvama logora Jadovno. U skladu sa židovskom tradicijom položeni su kamenčići u znak sjećanja na žrtve ovog logora.

Logor Jadovno bio je koncentracijski logor u dolini Velebita, zapadno od Gos-

pića, kojeg su 1941. godine vodile ustaše. Služio je kao mjesto za istrebljenje “nepoželjnih osoba”. Broj žrtava je nepoznat, iako neki navode da je u ovom logoru stradalo između 30.000 i 40.000 ljudi, uglavnom Srba, Roma, Židova i Hrvata. Logor je djelovao od 11. travnja do 25. kolovoza 1941. godine po nalogu Eugena Dide Kvaternika. Logorski sustav sačinjavali su ‘Žuta kuća’, odnosno tadašnji geriht — zatvor u Gospiću, logor na Velebitu i logor Slano na otoku Pagu. U logoru, koji je izradilo nekoliko stotina mladih Židova iz Zagreba, završili su brojni konvoji koji

su vlakovima stizali iz cijele Hrvatske i dalje pješice na Velebit. Samo su rijetki preživjeli dolazak u Gospić i na Velebit.

SRAMOTNA TRAKA

PIŠE: MILIVOJ DRETAR

Za ovogodišnji program “Mali školski kustos” u organizaciji Muzeja Međimurja prijavilo se 14 natjecatelja — učenika osnovnih škola. “Mali školski kustosi” je edukativni program Muzeja Međimurja Čakovec koji pridonosi prezentaciji muzejskoga fundusa i njegovo približavanje svim skupinama posjetitelja, osobito osnovnoškolcima. To je već šesnaesto izdanje programa koji je postao iznimno popularan kod djece i nastavnika i prepoznatljiv u široj javnosti. Sastoji se od prezentacije starih, zanimljivih i rijetkih predmeta koje učenici (mali kustosi) nakon pomne pripreme sa svojim nastavnicima predstavljaju pred okupljenom publikom u maniri pravih muzejskih kustosa. Cilj edukativnoga programa je popularizacija muzejske struke i jačanje svijesti o potrebi čuvanja starina. Ovogodišnja tema bila je posvećena rukotvorinama.

U društvu šlinge, ružđaka, kinča, vezova i tkanica, cekera, pegli, čak i jedne ručno izrađene karte iz Male Subotice, našla se jedna rukotvorina tužne priče. Dorja iz 8.a razreda Osnovne škole “Petar Zrinski” Jalžabet pripremila je prezentaciju pod nazivom “Sramotna traka”. Na satovima povijesti kao i u Centru izvrsnosti za nacionalnu povijest, Dorja se detaljno upoznala s tematikom Drugog svjetskog rata, rasnim zakonima, Holokaustom, logorima, antisemitizmom, stradanjem civilnog stanovništva, Pravednicima među narodima.

Krenula je s istraživanjem te otkrila da za vrijeme rata nisu svi bili u jednakom položaju, neki su bili u prednosti jer su bili Nijemci, dok su Romi, Slaveni, komunisti, Židovi, Jehovini svjedoci, starokatolici, LGBT osobe i hendikepirani bili označeni, izdvojeni i izolirani te potom masovno ubijani. Kako je i zašto došlo do odredbe o nošenju židovskih znakova? Od čega su se izrađivali, tko ih je morao nositi, gdje? Sramotne oznake morali su nositi svi Židovi, bez obzira na spol, dob, zdravstveno stanje. Ograničenja poput slobodnog termina kretanja u određenim satima, zabrana pristupa javnim kupalištima, obaveza predaje bicikala i fotoaparata, bila su i čin poniženja. Dorja je stručnom povjerenstvu predstavila židovsku traku za rukav. Veći čine 69x9 cm, izrađena na žutom platnu s označenom šesterokutnom zvijezdom i natpisom ‘ŽIDOV’, traka se stavljala na lijevu nadlakticu. Zbog poznatog mjesta pronalaska, utvrđena je i kome je pripadala — nekome od članova obitelji Schlesinger iz Ludbrega. Odvjetnici Leon i njegovi sinovi Drago, Božidar i Vladimir imali su u središtu Ludbrega mali odvjetnički ured sve do 1941. godine. Ni promjena prezimena, ni pokrštavanje, nisu ih spasili od hapšenja i odvođenja u logore. Prema kartonima zatočenika, izgleda da su svi muškarci ubijeni 1941. godine u Jasenovcu. Malo duže je poživjela Leonova supruga Vilma koja je stradala nakon njemačkog zauzimanja logora Kampor na Rabu 1943. godine. Odakle traka?

DORJA IZ 8.A OŠ “PETAR ZRINSKI” JALŽABET

Nakon rata, od obitelji Schlesinger u Ludbreg se nitko nije vratio — njihova obiteljska kuća je promijenila nekoliko vlasnika, a dugo je tu živjela teta Barica, poznata slastičarka. Obitelji nije imala pa kad je umrla, kuća je ispražnjena. Barica je skupljala sve i svašta, haljine, rimske novčiće, sve do čega je stigla. Sve su to uzeli neki drugi, a među odjećom i krpama, našla se i ova židovska traka.

U Hrvatskom državnom arhivu postoji dokument kojim Izraelitička bogoštovna občina Ludbreg 15. srpnja 1941. godine naručuje 48 komada židovskih

znakova za svoje članove. Sami su ih platili i još morali nositi. Dorja je okupljenima pojasnila da je sve manje tragova i svjedoka teških ratnih trenutaka, da je ostalo vrlo malo izvornih predmeta koji već nisu u nekom od muzeja, ali i da u

Hrvatskoj malo koji muzej ima ovakve židovske znakove.

“Ova traka ima svoju priču koja je dio tragične sudbine jedne židovske obitelji tijekom Holokausta”, zaključila je Dorja. Muzejsko povjernstvo je Dorju za njezi-

no istraživanje i prezentacij nagradilo 3. mjestom. Traka se vratila u privatno vlasništvo, a Dorji hvala na trudu i još jednoj rasvijetljenoj priči koja čini mozaik tragičnih sudbina, zaboravljenih tijekom Holokausta. Bravo Dorja!

DAVID GROSSMAN:
“CIJENA KOJU PLAĆAMO”

PIŠE: NATAŠA BARAC

Neki događaji u povijesti nepovratno mijenjaju prošlost, sadašnjosti i budućnost. Ljudi koji su živjeli u važnim trenucima povijesti, točno znaju što su radili i gdje su bili kada su se ti događaji dogodili. Jedan od takvih dana u povijesti bio je 7. listopada 2023. kada su teroristi Hamasa napali Izrael. Sve ono što se dogodilo toga dana i sve ono što se od tada događa promijenilo je prošlost, sadašnjost i budućnost svih nas, a posebno Izraelaca i Palestinaca. Užas, očaj, nevjerica, tuga, bol, bijes — previše emocija koje ne prestaju. Jednom će i taj sukob završiti, jednom svi sukobi završe, a pitanje je što će se dogoditi nakon toga. I koliko je sve ono što se dogodilo utjecalo na sve nas i na sve one koji su bili direktno pogođeni sukobima. Negdje sam pročitala da strašni povijesni događaji ne mijenjaju samo tijek povijesti već i DNK ljudi. A traume 7. listopada učinile su i to.

Jedan od najvećih suvremenih izraelskih književnika David Grossman praktički se čitav svoj život bori za mir u Izraelu i na Bliskom istoku, zalažući se za pravo Izraelaca i Palestinaca da

žive u svojoj zemlji. O tome je napisao čitavo more tekstove, o tome je govorio na brojnim skupovima i koristio svaku priliku da istakne svoja stajališta. A onda se dogodio 7. listopada i David Grossman je, kao i većina Izraelaca, morao preispitati sve ono u što je duboko vjerovao. Njegova razmišljanja puna dubokih i iskrenih emocija, ali i promišljanja o svemu onome što se događa i posljedicama koje će svi ti događaji imati, okupljena su u malom remek-djelu nazvanom “Cijena koju plaćamo” (izdavač Fraktura, prijevod s hebrejskog Andrea Weiss Sadeh).

U ovoj knjizi, koju sam ja pročitala u jednom dahu a onda se počela vraćati dijelovima koji zaslužuju da ih se pročita mirno i staloženo i da se o njima razmisli, okupljeni su tekstovi Davida Grossmana pisani nakon stravičnog događaja, tekst pisan za komemoraciju žrtvama 7. listopada ali i neki stariji tekstovi u kojima se vidi kako je veliki izraelski književnik godinama promišljao o temi mira i suživota. Jer kako je sam napisao, u svom životu niti jedan jedini dan nije živio u miru, nečemu što veliki dio svijeta smatra nor-

malnim i zagarantiranim. “Cijena koju plaćamo” donosi pronicljivu analizu i prikazuje složenu dinamiku izraelsko-palestinskog sukoba i posljedice koje taj sukob ima na obje zajednice, židovsku i palestinsku.

Ova knjiga Davida Grossmana objavljena je u pravom trenutku i trebali bi je pročitati svi oni koje zanima sukob na Bliskom istoku i svi oni koji posljednje vrijeme vrlo rado daju različite izjave a bez pravog znanja i sagledavanja vrlo kompleksne situacije. Jer da je jednostavnija, vjerojatno bi već odavno bila riješena. Nemojmo zaboraviti da vrlo velika većina svih ljudi želi živjeti u miru. Svih ljudi — i Izraelaca i Palestinaca.

David Grossman postavlja krucijalna i teška pitanja u ovoj knjizi: “tko ćemo postati, *mi* Izraelci i *mi* Palestinci? Kakvi ćemo ljudi biti nakon što smo proživjeli ono što smo proživjeli i što je točka od koje možemo ponovno krenuti nakon uništenja i poništenja toliko toga u što smo vjerovali?” Zato i uvodni tekst, pisan nakon 7. listopada, nosi tako bolan naslov: “Tko ćemo biti kad se uzdignemo

iz pepela?”. Grossman je u izražavanju svojih emocija vrlo iskren a u svojim kritikama ne štedi ni Izraelce ni izraelsku vladu ali također podsjeća: “No, ne smijemo pogriješiti i zbuniti se: uza sav gnjev koji osjećamo prema Netanyahuu, njegovim ljudima i njegovu ponašanju, užas koji nas okružuje nije prouzročio Izrael. Stvorio ga je Hamas.”

Za prikaz ove knjige mislim da je najbolje citirati Grossmana, jer ja sigurno ne mogu bolje od njega iskazati ono što treba reći: “Tko ćemo biti kad se uzdignemo iz pepela i vratimo svojim životima, i svojim mesom pojmimo jednostavnu rečenicu koju je napisao Haim Gouri u vrijeme rata za nezavisnost, ‘Koliko je među nama onih kojih nema’. Tko ćemo biti, kakvi ljudi ćemo postati kad minu ovi dani, nakon što smo vidjeli sve što smo vidjeli. Otkud započeti iznova nakon uništenja i gubitaka sve onog u što smo vjerovali, u što smo se pouzdali?”

Ono što najviše muči Grossmana, što muči veliki broj Izraelaca, Palestinaca i drugih je pitanje je li tog 7. listopada zauvijek izgubljena mogućnost istinskog dijaloga i prilike za postizanjem mira. Kako bi trebao izgledati mir? Ovako o tome razmišlja Grossman: “Za vas koji živite u zemljama u kojima je pojam doma samorazumljiv, morao bih objasniti da za mene, kroz moju izraelsku leću, dom znači osjećaj sigurnosti, zaštite i pripadanja koji um obavijaju toplinom. Dom je mjesto gdje mogu bezbrižno postojati. To je mjesto čije su granice priznali svi — a osobito moji susjedi”.

Golda Meir je jednom rekla da je “pessimizam luksuz koji si Židovi ne mogu dopustiti”. I Grossman daje tračak optimizma: “Čini se da smo morali proći sam pakao ne bismo li došli do mjesta s kojeg se, kad je dan izuzetno vedar, u daljini vidi rub raja”.

YANIV ICZKOVITS: “NITKO NE NAPUŠTA PALO ALTO”

PIŠE: NATAŠA BARAC

Yaniv Iczkovits sigurno je kao mali volio slagati puzzle. I to one velike s puno dijelova, slagalice koje zahtijevaju puno koncentracije, smisla za uočavanje naj-sitnijih detalja. Nisam Yaniva željela pitati je li ova moja “teorija” točna. Ali način na koji Yaniv zna u svojim romanima satkati i povezati likove i radnju je baš poput najkompliciranijih puzzlea. Čudesno. Ali još čudesnije je atmosfera koju stvara sa svojim likovima. Ta čudesna i opijajuća atmosfera oduševit će još jednom njegove mnogobrojne (i hrvatske) obožavatelje u romanu “Nitko ne napušta Palo Alto” (izdavač Petrine knjige, prevela s hebrejskog Laila Šprajc). Jer Yaniv Iczkovits (s razlogom) u Hrvatskoj ima čak dva kluba obožavatelj(ica).

Svi oni koji su čitali “Mesarovu kći” sigurno su jedva dočekali prijevod novog romana Yaniva Iczkovitsa. A ja sam apsolutno među njima. I znam da čitatelji koji uzmu ovu knjigu u ruke — bez obzira jesu li već upoznati sa stvaralaštvom ovog izraelskog pisca ili nisu — neće biti razočarani. U romanu “Nitko ne napušta Palo Alto”, romanu potpuno drugačije tematike od “Mesarove kćeri”, Yaniv još jednom dokazuje svoj nevjerojatan talent koji nije ograničen samo na književnost.

Ovoga puta radnja romana se događa u Izraelu, u sadašnjosti i ne tako davnoj prošlosti. “Nitko ne napušta Palo Alto”

YANIV ICZKOVITS U ZAGREBU NA FESTIVALU SVJETSE KNJIŽEVNOSTI 2023.

roman je o ljubavi, o barem četiri neobične, dirljive i nezaboravne ljubavne priče koje se isprepleću, spajaju i razdvajaju. Radnja se odvija u razdoblju od deset godina, od 1998. do 2018. godine, a (glavno) mjesto radnje je stara i siromašna arapska četvrt Haife Wadi Salib, te kasnije i puno bogatiji dijelovi Tel Aviva. Autor fantastično prelazi iz jednog povijesnog razdoblja u drugi, spajajući dijelove povijest Izraela i njegovih stanovnika u jednu i jedinstvenu sliku ne štedeći pri tome izraelsko društvo uz prikaze policijske brutalnosti, nejednakosti društva u svakom pogledu.

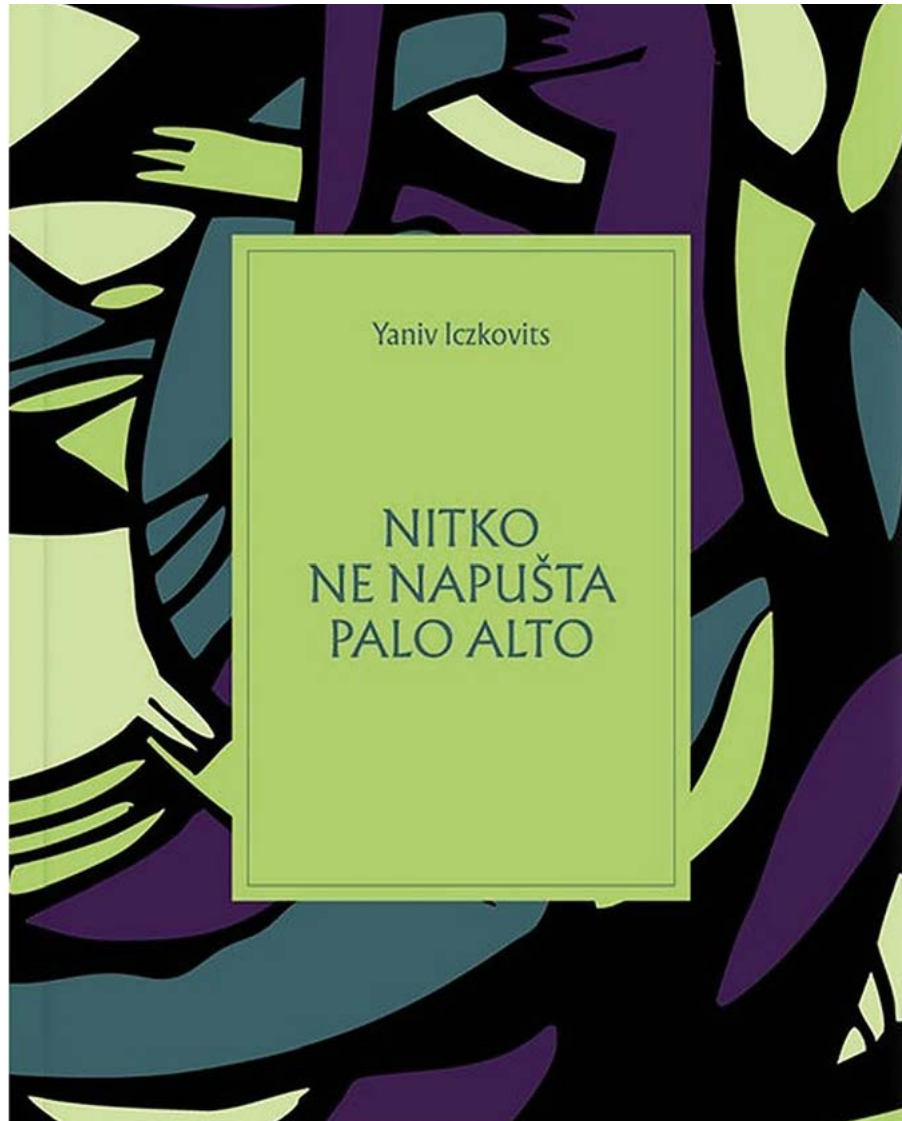
Glavni likovi i ovoga su puta neobični: policijska istražiteljica s velikim srcem, kompliciranim obiteljskim životom i sklonosti da probleme utapa u hrani, tinejdžerica u sukobu i bijegu od svega pa i sebe same, književna urednica koja uz naizgled sretan brak s bogatim poslovnim čovjekom sreću traži (i možda pronalazi) sa siromašnim arapskim pjesnikom, mladi ljudi u potrazi za smislom života koji očito nije zagarantiran bogatstvom i društvenim položajem. Kakvo bogatstvo likova, kakvi bogati likovi. Likovi koji se ne skrivaju pokazati svoje slabosti, svoje mane, likovi koji imaju svoje živote a Yaniv

im samo pomaže u tome da svijet čuje njihov glas. Tako barem on doživljava svoju ulogu u pisanju romana.

Yaniv Iczkovits je za pisanje romana “Mesarova kći” proučavao stare židovske novine, oglase u tim novinama, povijesne knjige, razne dokumente. Iako mu je tema ovog romana bila sigurno puno bliža, to nipošto ne znači da je sam sebi olakšao stvari. Za pisanje romana “Nitko ne napušta Palo Alto” morao je itekako proučiti područja koja mu sigurno nisu bila dobro poznata: od detaljnog načina kako se provodi autopsija pa do toga što sve treba napraviti da bi se čišćenje poslovnih prostora moglo pretvoriti u unosan biznis. U Izraelu je život težak, kompliciran, svaki dan traži novu borbu. U Palu Altu život je lagan, lijep, plaće su velike, budućnost ružičasta. Ako se odlučimo iz Pala Alta vratiti u Izrael, znači li to da smo ga mogli stvarno napustiti? Možemo li napustiti sebe i ako to učinimo što će se dogoditi s našim životima?

Ja sigurno nisam stručnjakinja za izraelsku književnost, zbog raznih životnih okolnosti (i na moju veliku žalost) nikada nisam uspjela naučiti ivrit, pa se moje poznavanje moderne izraelske književnosti svodi na ono što bude dostupno na (uglavnom) hrvatskom jeziku. I vjerojatno sam pročitala sve autore koji su dostupni u hrvatskom prijevodu. I uživala sam u svakom djelu.

Ali moji omiljeni autori, oni koji me svaki puta iznova dotaknu u najdublje sfere mene same, autori koje prepoznajem i osjećam sa svakom rečenicom su David Grossman i Yaniv Iczkovits. U ovom broju Ha-Kola imala sam priliku predstaviti čitateljima knjige i Grossmana (“Cijena koju plaćamo”) i Iczkovitsa (“Nitko ne napušta Palo Alto”). Imala sam nevjerovatnu privilegiju da ih upoznam i znam da su obojica predivni, topli ljudi. Jednostavni kakvi mogu biti samo veliki ljudi. Nadam se da ćemo uskoro imati priliku

čitati nove prijevode Grossmana i Iczkovitsa. Možda će to biti prilika i za njihov novi dolazak u Zagreb. Do tada svakako pročitajte “Nitko ne napušta Palo Alto” zbog ovakvih rečenica: “Postoje pukotine koje ne treba popuniti. Postoje boli koje ne treba nužno izliječiti. I uopće, koliko vrijedi naš maleni život na ovoj bijednoj planeti, ako čak i u času odlaska ne ostavimo neku rupu u tijelu. Ne znam, poriv za pronalaženjem utjehe oduvijek mi je izgledao pretjeran”.

Yaniv Iczkovits nagrađivani je književnik i nekadašnji profesor filozofije

na Sveučilištu u Tel Avivu. Njegova prethodna djela uključuju romane “Puls” (2007.) i “Adam i Sophie” (2009.) i filozofsko djelo Wittgensteinova etička misao (2012.). Godine 2012. bio je začetnik i prvi potpisnik “pisma ratnika” kojim su stotine izraelskih vojnika odbile boriti se na okupiranim područjima i zbog toga je proveo mjesec dana u vojnom zatvoru. Za svoj treći roman “Mesarova kći” dobio je 2015. Nagradu Agnon, kad je dodijeljena prvi put u deset godina, a 2016. Nagradu Ramat Gan. Živi s obitelji u Tel Avivu.

BOB DYLAN STIHOVI 1961. – 2020.

PIŠE: NATAŠA BARAC

Kada je 2016. godine odjeknula vijest da je Bob Dylan dobio Nobelovu nagradu za književnost, književni kritičari a i javnost su u prvi trenutak bili i više nego iznenađeni. Bilo je to prvi (i za sada jedini) puta da je uglednu Nobelovu nagradu za književnost dobio netko koga javnost prvenstveno doživljava kao glazbenika i kantautora a ne književnika. U obrazloženju nagrade pisalo je da je Bob Dylan nagrađen Nobelovom nagradom zbog “uvođenja novog pjesničkog izraza u američku književnost”. Oni koji su bili dobro upoznati s najupečatljivijim stihovima velikog američkog kantautora odmah su znali da je nagrada došla u prave ruke.

A oni koji još uvijek nisu dobro upoznati s nevjerojatnim repertoarom ovog velikog umjetnika (manje je poznato da se umjetnički talent Boba Dylana ne ograničava samo na glazbu) danas mogu ispraviti tu grešku. U monumentalnom izdanju “Bob Dylan Stihovi 1961. – 2020.” (izdavač Bodoni, prijevod s engleskog Vojo Šindolić) na čak 768 stranica sakupljene su pjesme jednog od najvažnijih tekstopisaca našeg vremena.

U ovoj predivnoj knjizi sakupljeno je ono najbolje od Dylana: od ranih pjesama do najnovijih a među njima su i svesremenski klasici poput “Like a Rolling Stone”, “Mr. Tambourine Man” i “The Times They Are a-Changin’”. Na kraju monografije, prevoditelj objašnjava svu težinu prijevoda Dylanove poezije, a uz

zanimljive napomene i objašnjenja koja se odnose na Dylanove nosače zvuka i pjesme, tu su i govori koje je Dylan pripremio prigodom dodjele Grammyja za životno djelo (2015.) govora zahvale za Nobelovu nagradu za književnost (2016.). Bob Dylan, vjeran sebi, nije otišao na dodjelu Nobelove nagrade a zanimljivo je da je u govoru uglavnom govorio o knjigama i književnicima koji su na njega utjecali.

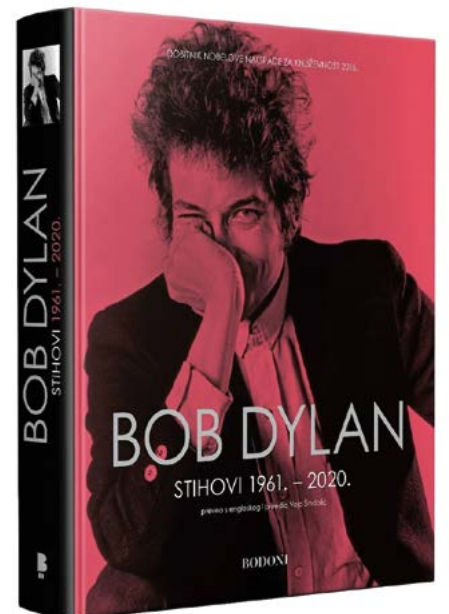
U 45 godina umjetničkog rada Dylan je objavio 44 albuma, a ovaj svestrani umjetnik svira gitaru, usnu harmoniku i glasovir. Njegov utjecaj na rock glazbu je ogroman a zahvaljujući svojim hitovima stekao je ključni status u glazbi ali i modernoj pop-kulturi. Prema procjenama, Bob Dylan je prodao više od 125 milijuna nosača zvuka diljem svijeta a tijekom karijere eksperimentirao je s različitim glazbenim žanrovima, uključujući folk, rock, blues i country.

Sigurna sam da svatko od nas ima više od jedne omiljene Dylanove pjesme. I bolji poznavatelji glazbe od mene teško će iz njegova bogata opusa izdvojiti par “najboljih”. Ali neke su Dylanove pjesme dobile svoj vlastiti život i utjecale na generacije mladih. Jedna od njih je svakako i “Blowin’ in the Wind”, nastala 1962. godine. Radi se o snažnoj i potresnoj pjesma koja je postala himna antiratnog pokreta u SAD-u (a i u svijetu) te himna borbe za građanska prava. Tekst je napisan po uzoru na tradicionalne folk pjesme gdje se u prvom stihu postavlja pitanje a ostatak strofe donosi odgovor.

Umjesto antiratnih, angažiranih stihova, evo par ljubavnih iz pjesme “Ondje gdje padaju suze”:

*“Daleko gdje blagi vjetar puše
Daleko, jako daleko od svega
Postoji mjesto kamo ideš
Ondje gdje padaju suze.”*

Bob Dylan rođen je kao Robert Allen Zimmerman 24. svibnja 1941. u Minnesoti u židovskoj obitelji ukrajinsko-litavskog porijekla. Zanimljivo je da Dylan ima i hebrejsko ime — Shabtai Zisl ben Avraham. Otac Abram i majka Beatrice pripadali su maloj dobro povezanoj židovskoj zajednici. Iako je krajem 70-ih prešao na kršćanstvo, Dylan i nakon toga podržavao pokret Chabad Lubavitch, te sudjelovao na bar mivcama svojih sinova. Posebnu čar ovoj predivnoj zbirci, koja će svaki ljubitelj glazbe poželjeti imati na svojoj polici s knjigama, daje i odličan prijevod Voje Šindolića, istinskog poznavatelja djela Boba Dylana.

SLIKOVNICE “MALI LJUDI, VELIKI SNOVI”: ALBERT EINSTEIN, BOB DYLAN I MARYLIN MONROE

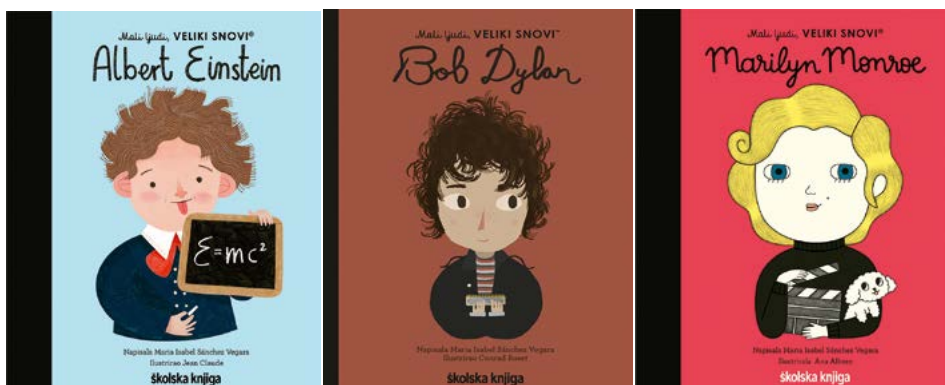
PIŠE: NATAŠA BARAC

Školska knjiga objavila je seriju jednih od najpoznatijih slikovnica na svijetu “Mali ljudi, veliki snovi”, španjolske autorice Marie Isabel Sanchez Vegara. Autorica u seriji predivno ilustriranih slikovnica djeci prikazuje živote istaknutih umjetnika, znanstvenika i drugih “malih velikih ljudi” koji su, svaki u svom području, ostavili veliki trag. Ideja autorice je jednostavna i fantastična: njezine slikovnice (prevedene do sada na više od dvadeset jezika i prodane diljem svijeta u više od milijun i pol primjeraka) na način prilagođen djeci prikazuju osobe koje trebaju upoznati i zapamtiti, osobe koje su prava inspiracija a sve to uz kombinaciju kreativnosti i učenja.

U prvih šest slikovnica autorica je predstavila biografije zvijezda poput Coco Chanel, Davida Bowieja, Fride Kahlo i Stephane Hawkinga a onda je, nakon velikog uspjeha, nastavila s predstavljanjem drugih znamenitih ljudi.

U novom nizu, a i u hrvatskom prijevodu, djeca se tako mogu upoznati s ljudima čiji su životi prava inspiracija. Naravno, među njima je moralo biti i Židova pa je Maria Isabel Sanchez Vegara u svoju seriju slikovnica uključila i one o Albertu Einsteinu, Bobu Dylanu i Marilyn Monroe.

“Bio jednom jedan dječak, Židov iz Njemačke, kojem su trebale četiri godine

da izgovori prvu riječ. Zvao se Albert. Dugo mu je jedina prijateljica bila mlađa sestra Maja. Nikome se drugome nije dalo čekati da Albert progovori”, početak je to priče o Albertu Einsteinu, jednim od najvećih znanstvenika svih vremena, prilagođene dječjoj dobi.

U drugoj slikovnici djeca će saznati kako je Robert Zimmermann postao planetarno popularni glazbenik Bob Dylan i došao čak i do Nobelove nagrade za književnost, kao prvi glazbenik u povijesti koji je dobio takvu počast: “Ovjenčan je svim nagradama o kojima bi umjetnik mogao sanjati. Usto, bio je prvi glazbenik u povijesti koji je dobio Nobelovu nagradu za književnost. No — u svojem stilu — nije se pojavio na svečanoj dodjeli”.

U slikovnici posvećenoj jedinstvenoj Marilyn Monroe, koja je zbog ljubavi prešla na židovstvo, djeca će otkriti da glamurozni život svjetskih filmskih zvezda nije uvijek tako idiličan kao što im

se čini na prvi pogled. “Svu je svoju dušu utkala u više od dvadeset filmova u kojima je glumila, no mala Norma Jean, osamljena djevojčica željna ljubavi, pronašla je dom i ljubav u ljudskim srcima — gdje će ostati zauvijek”.

Na kraju svake od tih edukativno-zabavnih priča nalazi se životopis osobe kojoj je slikovnica posvećena, s obiljem podataka i fotografija. Autorica nije zaboravila ni roditelje, ili možda stariju braću i sestre, koji bi željeli više naučiti o osobama koje su predstavljene u slikovnicama pa im tako na kraju knjige nudi i naslove drugih knjiga koje su se bavile životima i djelima osoba koje predstavlja u svojim slikovnicama.

Nadamo se da će se ovaj niz slikovnica nastaviti i da će djeca na tako dobro prilagođen i simpatičan način već od rane dobi pronaći osobe koje će ih inspirirati i potaknuti da krenu ostvarivati sve svoje snove.

NOVE KNJIGE

PIŠE: NATAŠA BARAC

AMOS OZ: “ISUS I JUDA”

Amos Oz bio je jedan od najvećih izraelskih suvremenih književnika a njegova su djela dobro poznata hrvatskoj književnoj publici. Esej “Isus i Juda” (izdavač Fraktura, prijevod s hebrejskog Andrea Weiss Sadeh) objavljen je nedugo nakon autorove smrti a autor se u njemu bavi pitanjem izdaje i odanosti te tako progovara o prorocima i izdajnicima, uložiti književnosti i dijaloga u prevladavanju fanatizma svih vrsta, što su neke od tema kojima se Oz bavio i u drugim svojim dje-

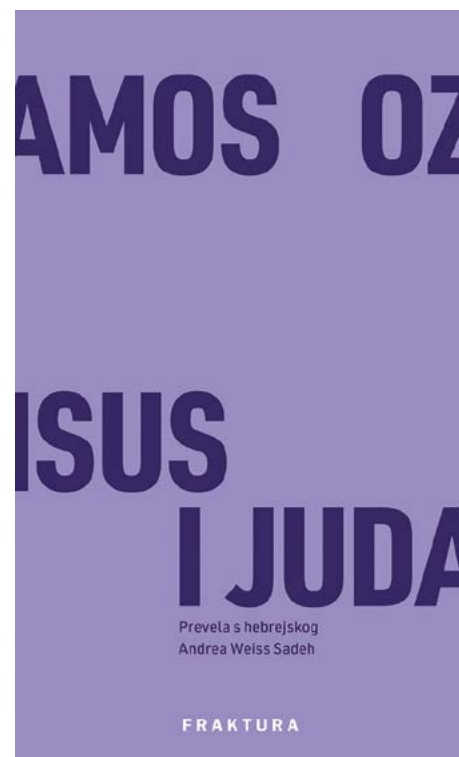
lima. Dok su ga kao dječaka u židovskoj vjerskoj školi učili da okreće glavu od crkve i raspela jer je njihov narod zbog “Tog Čovjeka” pretrpio toliko zla, dje-dov brat, znameniti povjesničar Josef Klausner, objašnjavao je dječaku da je Isus bio jedan od njih. Slijedeći tragove tih suprotstavljenih narativa, znatiželjni dječak dospio je u knjižnicu i, čitajući evanđelja, kako sam kaže, “zaljubio se u Isusa, u njegovu poeziju, u viziju, u blagost”. Tada se susreo i s pričom o Judi, trideset srebrnjaka i najčuvenijem poljupcu u povijesti. U ovoj nimalo bezazlenoj i prilično nedosljednoj pripovijesti Amos Oz prepoznaje ishodište kršćanskog antisemitizma, legendu na kojoj počiva tragična dvijetisućljetna povijest. U ovom eseju, Oz između ostalog progovara o vezama između dviju velikih monoteističkih religija, judaizma i kršćanstva.

MAJA VASILJEVIĆ: “ŽIDOV I KINOKULTURI HRVATSKE 1896. – 1945.”

Knjiga “Židovi u kinokulturi Hrvatske 1896. – 1945.” (izdavač Profil) prikazuje Židove kao putujuće prikazivače i vlasnike kinematografa, producente, glumce, crtače i animatore, distributere i uvoznike stranih filmova, filmske publiciste i kritičare, tematski se krećući od početka povijesti filma 1896. i prvih projekcija u Hrvatskoj pa do Holokausta. Autorica je

u ovom pionirskom istraživanju židovske filmske djelatnosti istaknula njezin izuzetan povijesni značaj te je usporedila sa svjetskim, američkim tržištem filma. Maja Vasiljević je da bi se razumio i interpretirao uspon hrvatske filmske industrije i razvoj kinokulture, istražila arhivsku građu i periodiku u Arhivu Jugoslavije, Hrvatskom državnom arhivu,

Državnom arhivu Zagreba, Jevrejskom istorijskom muzeju u Beogradu te u nizu nacionalnih biblioteka i lokalnih arhiva (npr. Osijeka i Međimurja) pa su tako u ovoj knjizi prikupljeni podaci iz triju relativno autonomnih povijesti: filma, društva i Židova. Maja Vasiljević rođena je u Beograd 1980. te je po struci sociologinja, muzikologinja i povjesničarka. Od 2011. zaposlena je na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Beogradu. Bavi se kulturnom i političkom poviješću od 19. do 21. stoljeća. Interdisciplinarno je usmjerena i objavljuje radove u nacionalnim i međunarodnim publikacijama.

MARIJA VULESICA:
“NASTANAK POLITIČKOG
ANTISEMITIZMA U HRVATSKOJ
I SLAVONIJI 1879. – 1906.”

Marija Vulesica napisala je disertaciju o nastanku političkog antisemitizma u Hrvatskoj i Slavoniji u razdoblju od 1879. do 1906. godine, koja je sada na hrvatskom objavljena u obliku knjige (izdavač Srednja Europa, prijevod s nje-

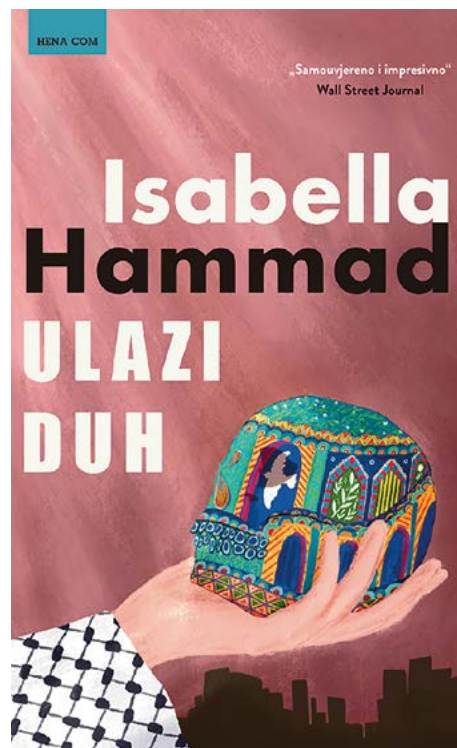

mačkog Ivana Cvijović Javorina i Marko Javorina). Autorica je kronološki prikazala razvoj i oblikovanje političkog antisemitizma u Hrvatskoj i Slavoniji na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Nakon uvoda, predstavljeni su povijesni kontekst i, prije svega, stranke koje su djelovale, njihove političke linije, njihovi protagonisti i njihov tisak. Nakon opisa stranaka daje se sažet prikaz povijesti Židova u Hrvatskoj i Slavoniji. S obzirom da je rad bio namijenjen prvenstveno njemačkoj publici važan je zbog toga što je povijest hrvatskih Židova uglavnom nepoznata čitalačkoj (stručnoj) publici izvan Hrvatske a autorica je ovim radom željela pojasniti hrvatsko-židovski (tj. kršćansko-židovski) kontekst. Marija Vulesica je rođena 1978. u Berlinu gdje je studirala povijest i političke znanosti. Radi na Humboldtovom sveučilištu u Berlinu i autorica je i urednica brojnih članaka i knjiga o antisemitizmu, Holokaustu i židovskoj povijesti u jugo-istočnoj Europi.

ISABELLA HAMAD:
“ULAZI DUH”

Isabella Hamad je mlada britansko-palestinska autorica koja je već svojim prvim romanom “Parižanin” privukla pažnju i zaslužila mjesto na Guardianovom popisu autora s izvrsnim prvim objavljenim romanima. Njezin drugi roman “Ula-zi duh” (izdavač Hena com, prijevod s engleskog Ana Fazekas) opisan je kao “priča o Palestini, potaknuta pitanjem identiteta i pripadanja”. U razumijevanju situacije u Izraelu i na Bliskom istoku, zasigurno je zanimljivo pročitati i autore poput Isabelle Hamad. U središtu ovog romana je Sonia Nasir, britanska glumica palestinskih korijena koja se nakon dugih godina izbivanja vraća na godišnji odmor u Haifu, gdje živi i radi njezina sestra. Iako posjet sestri koristi kao bijeg od osobnih problema i profesionalnih

neuspjeha, sudbina će joj namijeniti neki drugi put. Igrom slučaja i potpuno neplanirano, Sonia će postati dio palestinske kazališne produkcije Shakespeareove drame “Hamlet” koja će sve više postajati i odraz stvarnog života. Ovaj roman dobio je odlične kritike i brojne nagrade. Isabella Mariam S. Hamad rođena je 1990. godine i odrasla je u Londonu.

B”H KAKO JE EDDIE JACOBSON UVJERIO PREDSJEDNIKA TRUMANA DA PRIZNA DRŽAVU IZRAEL

PIŠE: LUCIANO MOŠE PRELEVIĆ,
GLAVNI RABIN REPUBLIKE HRVATSKE

**KRATKA POVIJEST NASTANKA
DRŽAVE IZRAEL**

Dana 14. svibnja 1948. godine, kada su posljednje britanske trupe otišle iz Haife, Vijeće židovskog naroda okupilo se u muzeju u Tel Avivu i proglasilo uspostavljanje židovske države u Eretz Israelu, poznatoj kao Medinat Israel (Država Izrael). Toga dana izraelska Deklaracija o neovisnosti formalno je uspostavila židovsku državu u dijelu bivšeg britanskog mandata Palestine, u skladu s planom podjele Ujedinjenih naroda. Arapska liga protivila se bilo kojoj podjeli i uspostavljanju Države Izrael, te je koalicija arapskih država zajednički napala teritorij novotvorenih zemalje bez vojske dan nakon proglašenja neovisnosti, izazivajući prvi arapsko-izraelski rat.

Knesset, izraelski parlament, je po uzoru na biblijski Knesset HaG’dola (Veliku skupštinu) imao 120 zastupnika. U zadnjem Knessetu, negdje prije 2.500 godina su sjedila i zadnja tri proroka

HARRY TRUMAN I EDDIE JACOBSON

Hagai, Zaharija i Malahi. Možda zato većina članova današnjeg Knesseta misli za sebe da su jednaki prorocima, dok svaki izraelski premijer o sebi misli kao o mesiji, spasiocu židovskog naroda. Knesset se prvo sastao u Tel Avivu, da bi se zatim nakon prekida vatre 1949. preselio u Jeruzalem. U siječnju 1949. Izrael je održao svoje prve izbore. Socijalističko-cionističke stranke Mapai i Mapam osvojili su najviše mjesta (46 i 19) a vođa Mapaija David Ben-Gurion

imenovan je za prvog premijera. Formirao je koaliciju koja nije uključivala Mapam koji je bio staljinistički i odan SSSR-u. Ovo je bila značajna odluka, jer je signalizirala da Izrael neće i ne želi biti u sovjetskom bloku. Knesset je izabrao Chaima Weizmanna za prvog predsjednika Izraela. Hebrejski i arapski su određeni za službene jezike nove države. Sve su izraelske vlade silom prilika bile koalicijske, jer nijedna stranka nikada nije osvojila većinu u Knessetu.

Od 1948. do 1977. sve su vlade vodili članovi stranke Mapai, koja je bila pret-hodnica Laburističke stranke. U tim godinama cionisti laburisti, u početku predvođeni Davidom Ben-Gurionom, dominirali su izraelskom politikom, a gospodarstvo je prvenstveno vođeno na socijalističkim principima.

MEĐUNARODNO PRIZNANJE DRŽAVE IZRAEL

Nakon uspostave Izraela, osnovana je i izraelska privremena vlada s ciljem upravljanja zemljom u ratu. I dok su vojne operacije još uvijek bile u tijeku, SAD je odmah de facto priznao novostvorenu državu. SSSR je bio prva zemlja koja je 17. svibnja 1948. de iure priznala Izrael, a slijedile su Nikaragva, Iran (koji je glasao protiv podjele), Čehoslovačka, Jugoslavija (priznala Izrael 19. svibnja 1948.) i Poljska. SAD je de iure priznao Izrael nakon prvih izraelskih izbora 31. siječnja 1949. godine. Krajem 1960-ih Izrael je uspostavio diplomatske odnose s gotovo svim zemljama zapadne Europe, Sjeverne i Južne Amerike i subsaharske Afrike. Do lipnja 2024. 164 od ostalih 192 država članica UN-a priznaje Državu Izrael kao suverenu državu. Država Izrael formalno je uspostavljena 14. svibnja 1948. a primljena je u UN kao punopravna članica 11. svibnja 1949. godine.

PRVI PREDSEDNIK DRŽAVE IZRAEL

Iako predsjednik Izraela ima više počasnu ulogu u odnosu na predsjednika vlade, kako je ovaj broj Ha-Kola posvećen predsjednicima Izraela tako ću se i ja u ovom tekstu fokusirati na dr. Chaima Azriela Weizmanna, prvog predsjednika Izraela. U očima neupućenih promatrača Ben-Gurion nekako uvijek izgleda kao puno veća figura zaslužna za stvaranje Države Izrael, dok uloga dr. Chaima Weizmanna prolazi nekako ispod radara. Zato ću ukazati na par stvari za koje je dr. Weizmann zaslužan i bez kojih bi po-

vijest Izraela mogla biti sasvim drugačija.

Chaim Azriel Weizmann (27. studenoga 1874.– 9. studenoga 1952.) bio je izraelski državnik, biokemičar s više od 100 patenata i cionistički vođa koji je služio kao predsjednik cionističke organizacije i kasniji kao prvi predsjednik Izraela. Na tu dužnost izabran je 16. veljače 1949. a služio je sve do svoje smrti 1952. godine. Weizmann je bio ključan u dobivanju Balfourove deklaracije 1917. i uvjeravanju vlade SAD-a, točnije predsjednika Harry Trumana da prizna novoformiranu Državu Izrael 1948. godine. Chaim Weizmann pokopan je pored svoje supruge u vrtu svog doma na imanju Weizmannovog instituta, ugledne institucije koja nosi njegovo ime.

Weizmann nije sudjelovao na Prvom cionističkom kongresu 1897. u Baselu u Švicarskoj, zbog problema s putovanjima, ali je prisustvovao Drugom cionističkom kongresu 1898. i svim ostalim kongresima. Počevši od 1901. lobirao je za osnivanje židovske institucije visokog učenja u Palestini. Zajedno s Martinom Buberom i Bertholdom Feiwelom, uručio je dokument Petom cionističkom kongresu koji je isticao tu potrebu, posebno u područjima znanosti i inženjerstva. Ta će se ideja kasnije kristalizirati u osnivanju Tehniona – Instituta za tehnologiju 1912. godine.

Weizmann je upoznao Arthura Balfoura, konzervativnog britanskog premijera koji je bio zastupnik u Istočnom Manchesteru, tijekom jedne od Balfourovih izbornih kampanja. Balfour je podržavao koncept židovske domovine, ali smatrao je da će među političarima veću podršku dobiti za Uganda, tzv. Britanski ugandski program. Kada su cionisti odbili taj prijedlog, Weizmann je bio zadužen za uvjeravanje Balfoura, koji je tijekom Prvog svjetskog rata bio ministar vanjskih poslova u vladi Lloydja Georga, kako bi uz britansku podršku Židovi uspostavili

svoju domovinu u tadašnjoj Palestini, što je bila originalna cionistička aspiracija.

Dvije anegdote vezane su uz to pitanje. Priča kaže da je Weizmann jednom pitao Balfoura: “Biste li odustali od Londona da živite u Saskatchewanu?” Kad je Balfour odgovorio da su Britanci oduvijek živjeli u Londonu, Weizmann mu je odgovorio: “Da, a mi smo živjeli u Jeruzalemu kad je London još uvijek bio močvara.” U godinama prije Balfourove deklaracije, jedan član Doma lordova upitao je Weizmanna: “Zašto vi Židovi inzistirate na Palestini kada postoji toliko nerazvijenih zemalja u kojima biste se mogli pogodnije naseliti?” Weizmann mu je odgovorio: “To je kao da vas ja pitam zašto ste prošle nedjelje vozili 20 kilometara da posjetite svoju majku kada u vašoj ulici živi toliko starijih gospođa.”

Čitavo vrijeme Weizmanna je vodila misao da se država ne može stvoriti dekretom. Običavao je govoriti: “Čak i da su nam sve vlade svijeta dale zemlju, to bi bio samo dar riječi. Ali ako će židovski narod otići graditi Palestinu, židovska država postati će stvarnost.”

Weizmannovi odnosi s lordom Balfourom bili su intelektualni i akademski. Weizmann je 31. listopada 1917. postao predsjednik Britanske cionističke federacije te je surađivao s Balfourom u osmišljavanju i dobivanju Balfourove deklaracije, što je na kraju i uspio. Weizmann je sebe, a ne Ben-Guriona, smatrao političkim nasljednikom Theodora Herzla.

Dva dana nakon proglašenja Države Izrael, Weizmann je naslijedio Ben-Guriona kao predsjedatelja Privremenog državnog vijeća, kolektivnog predsjedništva koje je obnašalo dužnost do prvih izraelskih parlamentarnih izbora u veljači 1949. godine. Kada se prvi Kneset sastao 1949. Weizmann je nominiran kao kandidata Mapaija za predsjednika. Kandidat Revizionističke stranke bio je prof. Joseph Klausner. Weizmanna je 17.

veljače 1949. Kneset izabrao za prvog predsjednika Države Izrael, nekoliko dana kasnije 24. veljače Weizmann je kao predsjednik povjerio Ben-Gurionu formiranje vlade.

PREDSEDNIK TRUMAN I PRIZNANJE DRŽAVE IZRAEL

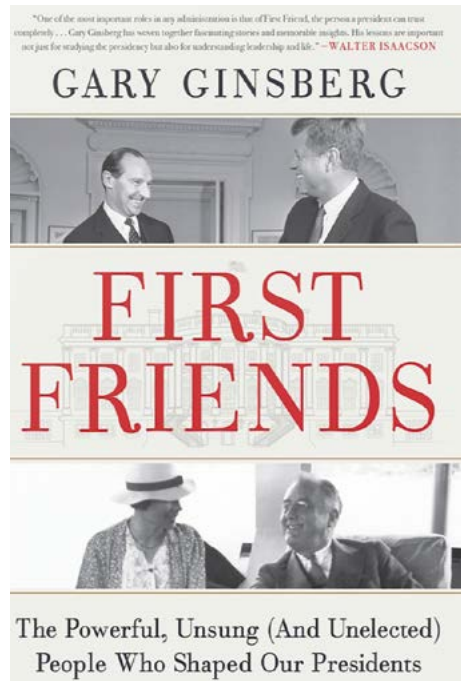
Prije 77 godina, u ponoć 14. svibnja 1948. David Ben-Gurion na čelu privremene vlade Izraela proglasio je novu Državu Izrael. Samo jedanaest minuta nakon rođenja Izraela, predsjednik Truman postao je prvi svjetski vođa koji je formalno priznao Izrael kao nacionalnu državu židovskog naroda. Time je SAD de facto priznao privremenu vladu Izraela kao autoritet židovske države. Iako na prvi pogled sve stvari u vezi priznanja Izraela izgledaju kao da su išle po špagi, to baš i nije bilo tako. Povijesni zapisi pokazuju da to nije bila laka odluka za predsjednika Trumana. Kako se to uopće dogodilo? Slijedi fascinantna priča o čovjeku koji je nemoguću stvar učinio mogućom.

Iako je SAD podržao Balfourovu deklaraciju iz 1917. godine, predsjednik Franklin D. Roosevelt uvjeravao je Arape 1945. da SAD neće intervenirati bez konzultacija i sa Židovima a i s Arapima u toj regiji. Britanci, koji su imali mandat za Palestinu do svibnja 1948. protivili su se stvaranju i židovske, a i arapske države u Palestini, kao i neograničenoj imigraciji židovskih izbjeglica u regiji. Britanija je željela održati dobre odnose s Arapima da bi zaštitila svoje vitalne političke i ekonomske interese u Palestini.

Ubrzo nakon što je predsjednik Truman preuzeo dužnost, imenovao je nekoliko stručnjaka za proučavanje palestinskog pitanja. U ljeto 1946. Truman je osnovao poseban odbor pod predsjedanjem dr. Henryja F. Gradyja, pomoćnika državnog tajnika, koji je započeo pregovore s paralelnim britanskim odborom o budućnosti Palestine. U svibnju

1946. Truman je objavio svoje odobrenje preporuke za prijem 100.000 raseljenih osoba u Palestinu, a u listopadu je javno izrazio svoju podršku stvaranju židovske države. Posebna komisija UN-a za Palestinu ispitala je 1947. palestinsko pitanje i preporučila podjelu Palestine na židovsku i arapsku državu. UN je 29. studenog 1947. usvojio Rezoluciju 181. (poznatu i kao Rezolucija o podjeli) kojom bi se bivši palestinski mandat Velike Britanije podijelio na židovsku i arapsku državu u svibnju 1948. kada je britanski mandat trebao završiti. Prema rezoluciji, zbog posebnog vjerskog značaja područje oko Jeruzalema ostalo bi “corpus separatum” pod međunarodnom kontrolom kojom bi upravljao UN. Iako su Sjedinjene Države podržale Rezoluciju 181., američki State Department preporučio je nadzor UN-a s ograničenjima židovske imigracije te podjelom Palestine na odvojene židovske i arapske dijelove, ali ne i države. Ministarstvo vanjskih poslova, zabrinuto zbog mogućnosti sve veće sovjetske uloge u arapskom svijetu i potencijala za ograničavanje opskrbe naftom SAD-a od strane arapskih zemalja, bilo je protiv američke intervencije u ime Židova. Kako se približavao datum britanskog odlaska iz Palestine, State Department je postao je zabrinut zbog mogućnosti sveopćeg rata u Palestini, jer su arapske države prijetile napadom čim UN usvoji rezoluciju o podjeli. Unatoč rastućem sukobu između palestinskih Arapa i palestinskih Židova i unatoč mišljenju svog State Departmenta, Truman je na kraju odlučio priznati Izrael. Kako i zašto? Tu je dr. Chaim Weizmann odigrao veliku ulogu, ali ništa se ne bi dogodilo bez pomoći jednog “malog” čovjeka.

Više o tome možemo pročitati u knjizi Garyja Ginsberga “Prvi prijatelji” iz 2021. u kojoj je opisao osobne odnose koji su utjecali na Bijelu kuću. Knjiga je prava poslastica za ljubitelje američkog

predsjedništva te u njoj mogu pronaći sve o svemu, od “prvih supružnika” do “prvih kućnih ljubimaca” i “prvih kuhara”. Ali za autora knjige, bivšeg odvjetnika u Bijeloj kući za vrijeme Clintona i povjerenika Johna F. Kennedyja, veća fascinacija bila je ideja “prvih prijatelja”, moćnih, neizabranih ljudi koji američkom predsjedniku kao stari prijatelji govore čistu istinu, podjednako i na golf terenu i u Ovalnom uredu. Između svojih brojnih aktivnosti autor je bio i savjetnik izraelskog premijera Benjamina Netanyahua. Knjiga “Prvi prijatelji” prepuna je fascinantnih i neobičnih odnosa američkih predsjednika i njihovih bliskih prijatelja. Autor je tražio “dublja, bogatija prijateljstva koja su dosežala tu aristotelovsku razinu, s uzajamnošću interesa i vrijednosti. Kada druga duša ima vaš najbolji interes na srcu, to nas čini potpunijima i cjelovitijima. Predsjednici koji imaju bliske prijatelje obično su bolji kao ljudi, a bolji su i za zemlju. Sigurno nitko od nas ne bi bio tamo gdje je danas bez podrške i druženja svojih bliskih prijatelja.”

PRVI PRIJATELJI: HARRY I EDDIE

Više od bilo kojeg drugog “prvog prijateljstva”, izvanredan primjer je Eddie Jacobson koji je jednog dana 1948. nenajavljeno umarširao u Ovalni ured Bijele kuće i počeo uvjeravati predsjednika Trumana da prizna novu Državu Izrael. “Prvi prijatelji” detaljno opisuju zapanjujuće isprepletenost događaja koji se protežu kroz desetljeća dugo prijateljstvo Trumana i Jacobsona.

Godine 1903. 19-godišnji Harry Truman postaje bankarski službenik u Kansas Cityju. Sprijateljio se s tinejdžerom Eddiejem Jacobsonom, koji je radio u lokalnoj trgovini tekstilom i redovito je dolazio u banku gdje je polagao gotovinu. Njih su dvojica postali su prijatelji, dijeleći pragmatičan stav o životu. U roku od nekoliko godina, Truman se preselio kako bi se brinuo o obiteljskoj farmi i činilo se malo vjerojatnim da će se njihovi životi ponovno isprespješiti. Međutim, sudbina je odlučila drugačije. Truman se 1917. dobrovoljno prijavljuje u vojsku u Prvom svjetskom ratu te postaje poručnik u Drugoj poljskoj artiljeriji. Jacobson se također prijavljuje u vojsku te biva raspoređen u Trumanovu jedinicu. Eddie je bio dobar poduzetnik i uvjerio je poručnika Trumana u prikupljanje sredstava kako bi se vojnicima kupila bolja hrana i zalihe. Inicijativa je uspjela, što je Trumanu donijelo promaknuće u kapetana. Truman je o tome napisao: “Imam Židova zaduženog za kantine po imenu Jacobson i on je pravi frajer”.

Ohrabreni profitabilnošću kantine, Truman i Jacobson su skovali plan za zajednički posao. S Jacobsonovim bogatim iskustvom u industriji odjeće, odlučili su otvoriti galanteriju u centru Kansas Cityja, a njihovo međusobno povjerenje bilo je toliko veliko da je partnerstvo sklopljeno isključivo rukovanjem. Lukusna trgovina “Truman & Jacobson

Haberdashery” bila je specijalizirana za kravate, košulje, šešire i remene. Ali 1921. pad cijena žitarica pogodio je gospodarstvo Srednjeg zapada, što je bio nagovještaj Velike depresije. Galanterija je zatvorila svoja vrata i nikada se nije ponovno otvorila. Truman je bio prisiljen pronaći novi posao, što ga je usmjerilo na put do američkog Senata, a na kraju i Bijele kuće.

Truman i Jacobson ostali su u kontaktu tijekom godina, sastajući se na ručkovima i na okupljanjima veterana iz Prvog svjetskog rata. Strastveni ljubitelj prirode, Jacobson je često pozivao Trumana na lovačke i ribolovne ekspedicije na rijeci

Missouri. Dok su njegovi prijatelji lutali šumama s puškama, Truman bi ostajao u kolibi čitajući hrpu knjiga. Kao pobožni baptist koji je kao tinejdžer pročitao Bibliju od korica do korica, Truman je bio svjestan važnosti Izraela kao židovske domovine. Teška situacija Židova koji su bježali iz nacističke Njemačke privukla je zanimanje Trumana tijekom njegova mandata u Senatu. U govoru 1943. u Chicagu, Truman je rekao: “Danas, a ne sutra, moramo učiniti sve što je ljudski moguće kako bismo osigurali utočište i sigurno mjesto za sve one koji se mogu oteti iz ruku nacističkih koljača. Slobodna zemlja mora im se otvoriti.”

Sada ćemo vremeplov premotati do proljeća 1948. godine. Britanske trupe će se neminovno povući iz Svete zemlje, a od Ben-Guriona se očekivalo da proglasi izraelsku neovisnost. Bijela kuća počela je primati telegrame stotina tisuća ljudi u znak podrške židovskoj državi. No, predsjednik Truman bio je rastrgan: s jedne strane u načelu podržavajući židovsku državnost, s druge se suočio sa žestokim protivljenjem. Trumanov vlastiti State Department, predvođen generalom Georgeom Marshallom, junakom Drugog svjetskog rata, odlučno se protivio ideji podjele Palestine na arapsku i židovsku državu, vjerujući da bi to gurnulo arapski svijet u sovjetsku sferu. Marshall je također tvrdio da bi takav potez ugrozio američki pristup arapskoj nafti i gotovo sigurno zahtijevao prisutnost američkih trupa kako bi se obuzdalo nasilje.

DRAMA U OVALNOM UREDU

Usred ovog ekspres lonca, Jacobsonov odlučujući susret s Trumanom vrhunac je povijesne slučajnosti. Možemo se zapitati što se događalo u Jacobsonovom umu? Što ga je u srži motiviralo? Jacobson je bio sin litavskih Židova koji su došli u Ameriku krajem 19. stoljeća. Njegov otac bio je postolar, a Eddie je napustio srednju školu. Nije bio osobito religiozan, ali je očito osjećao strast prema cionističkom cilju. Na vlastitu inicijativu, doveo je nekoliko grupa Židova Trumana 1946. i 1947. godine, kako bi lobirali za neovisnu židovsku državu. Jasno je to osjećao u svojoj utrobi, što bi na jidišu rekli u svojim “kiškama”.

Iako je predsjednik Truman razumio važnost židovske države mjesecima je odbijao sastanak s predsjednikom cionističke organizacije dr. Chaimom Weizmannom. Trumana je jednostavno iritirao agresivan pristup židovskih vođa. Svi dobro znamo kako Židovi znaju biti agresivni kad znaju ili misle da su u pra-

vu. Rabin Abba Hillel Silver udario je šakom po Trumanovom stolu i vikao na predsjednika. Drugi židovski vođa pokazao je hrpe novca u pokušaju da podmiti vladine dužnosnike. Neprestano uznemiravanje je odbijalo Trumana. Kad se na sastanku kabineta pokrenula tema cionista, Truman je izrazio frustraciju: “Isus Krist im nije mogao ugoditi dok je bio na zemlji, pa kako je itko mogao očekivati da ću ja imati više sreće?”

U ovom trenutku povijest se ponavlja, te slično kao u priči o kraljici Ester, koja je imala pristup moćnoj osobi, Jacobson preuzima na sebe zadatak da ode moliti za židovski narod. Postavlja se pitanje: kako je u toj i takvoj situaciji pomislio da upravo on može išta učiniti? Velika lekcija za svakog od nas. Nakon što su bili prijatelji 45 godina, zajedno ratovali, bili partneri u trgovini i zajedno išli u lov, Eddie Jacobson bio je jedna od rijetkih osoba, ako ne i jedina, koja je mogla utjecati na Harryja Trumana da sagleda situaciju u cjelini. Eddie je znao kojim argumentima može razbiti Trumanovu blokadu i osjećao je da samo on to može učiniti.

U ožujku 1948. privremena vlada Izraela očajnički treba američku političku podršku. Na poticaj Franka Goldmana, nacionalnog predsjednika B'nei Brita, Jacobson leti preko pola zemlje kako bi se sastao s Trumanom, bez prethodnog dogovora. Ujutro 13. ožujka, prošetao je prilazom Bijele kuće i ušao u ured Matta Connollyja, Trumanovog tajnika za imenovanja i čuvara vrata, koji je poznavao Jacobsona te mu je odmah odobrio ulazak.

U Ovalnom uredu predsjednika SAD-a Jacobson je zastao gledajući prijatelja ravno u oči. Trumanu se stanka činila beskrajnom te je konačno rekao: “Eddie, prijatelju, što je s tobom, zaboga? Jesi li napokon došao zatražiti nešto od mene, jer me nikad nisi ništa tražio otkad sam u Bijeloj kući i otkad smo prijatelji?” Ko-

načno, Jacobson je pokrenuo temu s kojom se Truman najmanje želio suočiti: “Moraš se sastati s dr. Weizmannom; moraš podržati neovisnu židovsku državu!” U trenutku, Trumanovo se lice stvrdnulo, a ponašanje promijenilo. Jacobson nikada nije vidio ni čuo Harryja Trumana da se tako ponaša. Djelovao je grubo, gotovo nedostižno. Nije želio nikakav dijalog o toj temi, bilo da se odnosilo na sastanak s Weizmannom ili bilo čime iole povezanim s tim. Jacobson je ustrajao, podsjećajući Trumana na poštovanje koje je gajio prema dr. Weizmannu, koristeći svaki argument koji je mogao smisliti, od teškog položaja izbjeglica do biblijskih korijena židovske domovine. Truman je ostao nepokolebljiv, provocirajući Jacobsona o tome koliko su se određeni Židovi prema njemu “odnosili s nepoštovanjem i bili zločesti”. Scena me podsjetila na western “Obračun kod O.K. koralu”, samo što su ovaj put najbolji prijatelji bili na suprotnim stranama. Nevjerojatno, ali Truman je Jacobsonu okrenuo leđa. Svom najboljem prijatelju.

Jacobson stoji u Ovalnom uredu, gleda po sobi, pokušavajući smisliti najbolji način da dotakne Harryjevo srce. Uočava brončani konjički kip Andrewa Jacksona, sedmog američkog predsjednika, slavnog generala, čija je politička filozofija udarila temelje demokratskoj stranci. Truman obožava Jacksona. Stoga Jacobson priziva tu ljubav kako bi izrekao rečenicu koja je promijenila povijest: “Harry, molim te, nađi se s Chaimom Weizmannom. On je moj heroj. Moj Andrew Jackson.” Znanje o tome što se krije iza tog malog kipa rođeno je iz godina prijateljstva. Nitko drugi to ne bi mogao izvesti. Kad je Jacobson završio svoj apel, Truman je bez riječi počeo bubnjati prstima po stolu. Nakon minuta koje su se činile kao vječnost, Truman je okrenuo stolicu prema svom prijatelju i rekao: “Pobijedio si, ćelava kučko (u originalu S.O.B.). Primit ću ga.”

Pet dana kasnije, Weizmann je bio u Bijeloj kući na tajnom, neslužbenom sastanku na kojem mu je Truman ponovio svoju podršku. Dva dana prije isteka britanskog mandata, predsjednik Truman je sazvao sastanak u Ovalnom uredu kako bi saslušao završne argumente o tome hoće li priznati novu židovsku državu. Državni tajnik Marshall insinuirao je da je Trumanova motivacija bila osigurati židovske glasove i financijsku potporu istaknutih židovskih poslovnih ljudi. Marshall je čak zaprijetio da će glasati protiv Trumana na nadolazećim predsjedničkim izborima. Truman je bio pod ogromnim pritiskom da posluša svoj State Department i krene drugim putem. Ali nije, nego je postao prvi vođa neke države koji je priznao Izrael, 11 minuta nakon što je Ben-Gurion proglasio neovisnost. Povijesni značaj tog priznanja je bio nemjerljiv. Ono što je to dalo Izraelu bila je legitimnost i dalo je drugim zemljama “dozvolu” da podrže novu državu. To je ušutkalo sve sumnje koje su dolazile iz diplomatskih i vojnih kanala da američka vlada ne podržava Državu Izrael. Na kraju, Trumana su manje pokretali politički argumenti, a više osjećaj suosjećanja i pravde.

Dok su ushićeni Izraelci plesali ulicama Jeruzalema 14. svibnja 1948. Jacobson je slavio u Kansas Cityju. Tri dana kasnije u Bijeloj kući dočekan je kao privremeni, neslužbeni veleposlanik Izraela. Sljedeće godine, Jacobson je proveo mjesec dana u Izraelu kao Trumanov osobni izaslanik, gdje su ga primili Ben-Gurion i Weizmann. Isaac Halevi Herzog, glavni rabin Izraela, posjetio je Bijelu kuću i rekao Trumanu: “Bog te je stavio u majčinu utrobu kako bi bio instrument za ponovno rođenje Izraela nakon dvije tisuće godina.” Riječi su Trumanu natjerale suze na oči. Chaim Weizmann je 25. svibnja 1948. prilikom posjeta Bijeloj kući kao znak zahvalnosti darovao svitak Tore predsjedniku Tru-

manu. I taj svitak Tore ima svoju priču, ali kako se ovaj tekst odužio, o njoj ćemo govoriti nekom drugom prilikom. Za sada samo podatak da je preživjela Holokaust.

Ono što je nevjerojatno je da u svim njihovim zajedničkim godinama, Jacobson nikada nije ništa tražio od Trumana, a to njegov argument Trumanu čini još snažnijim. On nije bio lobist. Njegov posao nije ovisio o tome. Njegovo prijateljstvo nije ovisilo o tome. Otišao je u Bijelu kuću jer je znao da je to prava stvar, ne za njega, Ed-dija, već prava stvar za Harryja. Jacobson je znao što motivira Trumana. Znao je što mu je u srcu. Znao je za suosjećanje koje osjeća prema židovskom narodu i jednostavno znao da Harry mora prevladati osjećaj uvrijeđenosti zbog uvreda kojima je bio izložen od cionističkih vođa. Truman je kasnije napisao: “Kad je došao dan kada je Eddie Jacobson došao razgovarati sa mnom o teškoj situaciji Židova... pažljivo sam slušao.”

Istovremeno je sam Truman bio proturječan. Imao je bliskog židovskog prijatelja i podržavao je židovski suverenitet. S druge strane, bio je sklon antisemitskim komentarima. Živio je u Missouriju sa suprugom Bess i s njezinom majkom Madge Wallace, čija je stroga obiteljska politika bila da nikada ne ugoste Židova. Trumanovi svekar i svekrva bili su u osnovi antisemiti. Eddie Jacobson nikada nije ušao u kuću Wallaceovih u kojoj je Truman živio, jer njegova supruga Bess i njena majka nisu puštale Židove u kuću. Samo na trijem, dalje nisu smjeli. Dakle, iako je Truman podržavao Izrael, njegova ljubav prema Židovima imala je granice.

Eddie Jacobson umro je 1955. od srčanog udara u dobi od 64 godine. Harry Truman posjetio je obitelj Jacobson dok su sjedili šivu u svom domu u Kansas Cityju. Bio je toliko preplavljen emocijama da je jedva mogao govoriti: “Eddie je bio jedan od najboljih prijatelja koje sam imao na ovom svijetu. Bio je apsolutno pouzdan.

Ne znam kako ću se snaći bez njega”. Na komemoraciji za Jacobsona, Truman je kazao: “Mislim da nikada nisam poznao čovjeka kojeg sam više cijenio, izvan vlastite obitelji, od Eddieja Jacobsona. Bio je častan čovjek. On je jedan od najboljih ljudi koji su ikada hodali ovom zemljom, a to pokriva puno područja.”

Iako je ovaj broj Ha-Kola posvećen predsjednicima Izraela, ova priča nas uči da smo zapravo pravi junaci svi mi tzv. “mali ljudi” koji samo čekamo da izađemo na scenu i odigramo glavnu ulogu. Judaizam kao i naša bogata povijest nas uče da svatko od nas može u određenom trenutku biti kraljica Ester ili Eddie Jacobson, samo moramo prepoznati priliku te reagirati.

Za kraj jedna anegdota. Kada je Golda Meir, tadašnja premijerka Izraela, bila u posjetu SAD-u tadašnji predsjednik Richard Nixon joj se požalio da je teško biti predsjednik države od 250 milijuna stanovnika. Golda mu je uzvratila da to nije ništa u usporedbi s teškoćama koje se postavljaju pred premijera države od 4 milijuna, od kojih svatko misli da bi bio bolji premijer od nje.

ISAAC “BOUGIE” HERZOG — POTOMAK “ARISTOKRATSKOG” KLANA HERZOG

PIŠE: NATAŠA BARAC

“Ako u Izraelu postoji nešto poput aristokracije, onda je Bougie aristokrat”, smatra jedan od suradnika jedanaestog izraelskog predsjednika Isaaca Herzoga. Jer Isaac Bougie Herzog sin je bivšeg predsjednika Izraela i unuk prvog izraelskog glavnog rabina. A obitelj njegove majke Aure ništa ne zaostaje za uglednom obitelji Herzog. Herzogov pedigree seže generacijama unatrag sa svih strana njegove obitelji i obilježen je dvjema specifičnim karakteristikama — raznolikošću i dubokom uključenosti u zajednici. Bilo da je riječ o izravnoj krvnoj liniji ili o ljudima koji su u obitelj došli vjenčanjem, postoji zaista nevjerovatan opseg i raznolikost i snažan osjećaj društvene pravde unutar klana Herzog.

Isaac Herzog, rođen 1960. godine, kazao je u jednom razgovoru da oduvijek osjeća potrebu da pruži pomoć onima koji su imali manje sreće od njega. Smatra da je to sve počelo još u vrtiću. Dugo godina živio je u Thalai u kući u kojoj je rođen. U

ISAAC HERZOG, PREDSEDNIK DRŽAVE IZRAEL

dalekoj prošlosti susjedi su mu bili Yitzhak Rabin, Moshe Dayan i Ariel Sharon. Pohađao je vrtić koji je bio točno preko puta njegove kuće, a u međuvremenu je srušen. Isaac je bio nestašno dijete a kada se nije lijepo ponašao u vrtiću njegova “teta” Sara uperila bi prst prema njemu i rekla: “Ne mogu vjerovati da unuk rabina Herzoga može biti ovako nestašan”.

Herzog, koji je rođen godinu dana nakon djedove smrti dobio je djedovo ime, a zbog “tete Sare” doista je vjerovao, koliko je to moguće jednom trogodišnjaku, da skrnavi uspomenu na djeda kad god učini nešto loše.

Veliki utjecaj na njegov život imala je još jedna Sara, njegov baka po ocu. Rabanit Sara Herzog bila je poznata po

svojoj gostoljubivosti, velikom srcu i velikodušnosti. Isaac Herzog se sjeća kako je znala strancima koji bi joj pokucali na vrata dati nešto novaca i hrane. Na šabat vrata njezine kuće su bila otvorena i ljudi su dolazili sa svih strana.

Isaac je kao dijete dobio francuski nadimak “Bougie” jer je imao tako slatka “mala usta”. I danas ga još uvijek svi zovu Bougie, i to ne samo u obitelji. Smeta li mu to? Ne, naprotiv. Isaac i njegova braća i sestra i danas često saznaju od nepoznatih ljudi kako su članovi obitelji Herzog promijenili njihove živote.

Jednom prilikom Isaac Herzog je bio u posjetu mošavu kada mu je jedna žena kazala koliko ju je utješilo slušanje radio-komentara njegova oca tijekom Šestodnevnog rata dok je sjedila u skloništu. Činilo joj se da je njegov glas, s njeznim

irskim zvukom koji se uvukao u njegov hebrejski, učinio da se osjeća sigurnom i da je umanjio njezine strahove. Tada se u razgovor uključila njezina majka rekavši kako se Isaacova oca sjeća iz puno ranijeg vremena. “Spasio me iz Bergen-Belsena”, kazala je jednostavno.

Isaacov otac Chaim Herzog bio je tijekom Drugog svjetskog rata u britanskoj vojsci i bio je član zapovjedništva zaduženog za predaju i demobilizaciju njemačke vojske. U tom svojstvu bio je među osloboditeljima koncentracijskog logora Bergen-Belsen. Puno godina kasnije, nakon službovanja u izraelskoj vojsci i diplomaciji, postao je šesti predsjednik Države Izrael.

Isaacov djed, rabin Isaac Halevi Herzog javno je poderao britansku Bijelu knjigu iz 1939. godine prema kojoj je Palesti-

na trebala biti podijeljena na takav način da bi Židovi dobili samo minijturni dio zemlje u usporedbi s velikim dijelom koji su Britanci bili spremni dati Arapima.

Dok je njegov sin Chaïm oslobađao koncentracijske logore u Europi, otac Isaac je bio zabrinut za židovsku siročad koju je katolička crkva preuzela tijekom rata. Iako je bio zahvalan na tome što su spasili njihove živote, nije želio da ta djeca budu odgajana kao katolici. Rabin Herzog se naposljetku u ožujku 1946. sastao s papom Pijem XII. i tražio je njegovu pomoć da uvjeri katoličku crkvu da se odreknu skrbništva nad židovskom djecom o kojoj su se brinuli. Otišao je u Europu sa svojim mlađim sinom Yaakovom, koji se i sam istaknuo u službi svojoj zemlji i narodu. Otac i sin zajedno su obilazili ruševine poslijeratne Europe tražeći katoličke usta-

nove u kojima su židovska djeca skrivana i zaštićena od nacista. Nije bilo jednostavno uvjeriti one koji su vodili te institucije da vrate djecu, a dodatani problem bio je i taj što se dio djece nije sjećao svoje prošlosti i nisu željeli napustiti mjesta u kojima su se osjećali sigurno.

Isaac Herzog je dio mladosti proveo u SAD-u jer mu je otac bio veleposlanik pri UN-u a pohađao je i prestižnu židovsku školu Ramaz. Kada se odlučio kandidirati za mjesto u školskom učeničkom tijelu, odlučio je da to neće reći svojim roditeljima jer je želio sve uraditi sam, a ako bude izabran, želio je biti siguran da je svoju pobjedu temeljio na svojim zaslugama, a ne zato što bio je sin veleposlanika. Vodio je uspješnu kampanju, a njegovi roditelji o tome nisu znali ništa sve dok ih ravnatelj škole, rabin Lookstein nije obavijestio o uspjehu njihova sina.

Herzogova sklonost prema politici bila je ukorijenjena u njemu od ranog djetinjstva. Njegovi roditelji nisu vjerovali u isključivanje djece sa stola kada su na večeru dolazili važni gosti iz vrha društva, akademske zajednice, politike i diplomacije. Herzog se sjeća blistavih razgovora u koje je bio uključen, dobivajući na taj način neformalno obrazovanje u politici, diplomaciji i gospodarstvu.

Njegov otac, odvjetnik, osnovao je Herzog Fox & Neeman, najveću odvjetničku tvrtku u Izraelu, u kojoj je Isaac Herzog također bio stariji partner sve dok nije odlučio ući u politiku. Mnogima nije jasno zašto bi se odrekao tako unosne profesije u korist politike, ali Herzog vjeruje da mu je društveno koristan rad u genima.

Njegova supruga Michal, odvjetnica specijalizirana za kaznena djela, također se odlučila za društveno koristan rad te je godinama radila za zakladu za obrazovanje i kulturu.

“Bez Michal ne bih bio tu gdje jesam”, kaže. “Ona zna balansirati između javnog i privatnog života”, dodaje.

PRVA DAMA MICHAL HERZOG

Otac Michal Herzog, Shaul Afek, rođen je u Ein Harodu, bio je zapovjednik u Palmahu i slučajno je služio s Chaimom Herzogom u Šestodnevnom ratu. Njezini djed i baka po majci, Berini, bili su među osnivačima Afule 1920. godine. Isaac Herzog toliko se uključio u socijalnu skrb da je napisao knjigu “Radni plan: Recept za socijalnu skrb”, u kojoj potiče roditelje da otvore bankovne račune za svoju djecu i polažu minimalni mjesečni iznos uz odgovarajuća sredstva vlade.

Herzog je i duboko zainteresiran za socijalnu skrb i kazao je kako bi želio vidjeti kako židovska zajednica oponaša brigu arapske zajednice za starije osobe. Kao ministar socijalne skrbi posjećivao je arapska sela i uvijek je bio impresioniran odnosom prema starijima.

Arapske obitelji rijetko svoje najstarije članove smještaju u institucije i brinu se da ih zadrže u krugu obitelji okružene ljubavlju, čašću, poštovanjem i brigom. “To se ne viđa tako često među židovskom populacijom”, kaže on. “Način na koji smo testirani kao društvo je način na koji se odnosimo prema našim starijima”, smatra Herzog.

Moguće je da je njegov snažan osjećaj za potrebe starijih nešto što je naslijedio od svoje bake rabanit Sarah Herzog. Njezin otac rabin Shmuel Yitzhak Hillman bio je rabinski sudac u londonskom Beit Dinu prije nego što se umirovio 1934. i preselio u Jeruzalem. Kada je umro 1953. godine tisuće ljudi prisustvovalo je njegovom sprovodu, što je bio znak velikog poštovanja koje su prema njemu imali svi slojevi stanovništva.

Govoreći o raznolikosti u svojoj obitelji, Isaac Herzog primjećuje da je njegov djed, glavni rabin i dobitnik izraelske nagrade za doprinos rabinskoj književnosti, također bio morski biolog i lingvist. Chaim Herzog, osim što je bio vojnik, diplomat, političar, biznismen i pravnik, bio je i boksački prvak, pisac i filmski redatelj.

Herzog kaže da dolazi iz obitelji “s beskrajnom znatiželjom”. U braku s Mihal dobio je troje djece.

No, idu li njegova djeca obiteljskim stopama? Djeca su svjesna svoje ostavštine, kaže Herzog, “ali mi ih ne tjeramo ni na što.

AURA HERZOG — SUPRUGA I MAJKA IZRAELSKOG PREDSJEDNIKA

PIŠE: J. C.

Puno je žena koje su obilježile židovsku i izraelsku povijest. Aura Herzog jedna je od njih — ona je bila supruga jednog i majka drugog izraelskog predsjednika.

Rođena je kao Aura Ambache 24. prosinca 1924. godine u Egiptu, nakon što su Turci protjerali njezine roditelje iz Jaffe tijekom Prvog svjetskog rata. Aura je pripadala uglednoj aškenasko-židovskoj obitelji rusko-poljskog porijekla. Njezina majka Leah Steinberg bila je kćerka Yechiela Michala Steinberga, iz obitelji koja je osnovala Mozu, selo u predgrađu Jeruzalema. Njezin otac Simcha Ambache bio je po profesiji inženjer, koji je između ostaloga sudjelovao i u izgradnji Sueskog kanala. Aurina sestra Suzy bila je supruga izraelskog političara i diplomate Abbe Ebana.

Poput mnogih Židova koji su u to doba živjeli na Bliskom istoku, Simcha Ambache je bio zabrinut zbog onoga što će se dogoditi njemu i drugim Židovima ako Afrički korpus njemačkog feldmaršala Erwina Rommela nastavi napredovati. Tako je usred Drugog svjetskog rata odveo svoju obitelj iz Egipta u Južnu Afriku gdje je Aura stekla diplomu iz

AURA HERZOG S OBITELJI

matematike na Sveučilištu Witwatersrand u Johannesburgu.

Obitelj Ambache se nakon toga vratila u Egipat, gdje je njihov dom bio često mjesto susreta Židova koji su putovali u tadašnju Palestinu. Aura je u svome domu u Kairu upoznala mladog Chaima Herzoga, koji

će kasnije postati njezin suprug. Obitelj Ambache ipak se nije osjećala sigurno u Egiptu te su 1947. godine odlučili otići u zemlju Ambacheova rođenja. Aura se pridružila Hagani i 1947. godine udala se za Chaima Herzoga. Služeći kao časnica u Znanstvenom korpusu u ratu za

neovisnost, bila je ranjena tijekom opsade Jeruzalema, ali se potpuno oporavila.

Pokrenula je godišnje biblijsko natjecanje povodom Dana neovisnosti 1959. godine, a 1968. osnovala je Vijeće za lijepi Izrael. Bila je predsjednica tog Vijeća mnogo godina, a pod njezinim vodstvom, Vijeće je potaknulo ljude bez vrtova da zasade kutije za cvijeće na prozorima, uvjerilo vlasnike tvornica da izgrade vrtove oko svojih proizvodnih pogona i pokrenulo programe u školama kako bi djeca naučila brinuti o okolišu. Napisala je i knjigu o bontonu, koji je tada u Izraelu bio gotovo nepoznata “umjetnost”.

Njezin suprug Chaim Herzog postao je 1983. godine šesti predsjednik Izraela a ona je tijekom njegova predsjedničkog mandata koji je trajao sve do 1993. godine, nastavila raditi u zajednici.

Nakon suprugove smrti 1997. godine, Aura Herzog posvetila se obilježavanju njegova života i rada.

Bračni par Herzog imao je četvoro djece — sin Isaac danas je predsjednik Izraela, a drugi Michael izraelski veleposlanik u SAD-u. Sin Yoel je odvjetnik i bivši general izraelske vojske, a kćerka Ronit klinička psihologinja.

Aura Herzog preminula je 2022. godine i pokopana je pored svog supruga na Brdu Herzl u Jeruzalemu, pored visokih čelnika zemlje. Njezin sin Isaac u govoru je odao počast “nevjerojatnoj majci koja nas je sve voljela, izvoru snage, s nevjerojatnom energijom”.

Starija sestra Aure Herzog, Suzy Eban bila je udana za državnika Abbu Ebana, aktivnog zagovornika stvaranja države, koji je kasnije služio kao veleposlanik Izraela u Ujedinjenim narodima i Washingtonu, a bio je, između ostaloga, ministar vanjskih poslova, ministar obrazovanja i predsjednik Weizmannovog

instituta. Suzy Eban bila je osnivačica Izraelske udruge za borbu protiv raka kojoj je predsjedala tridesetak godina.

U travnju 1979. ona i njezin suprug pratili su tadašnjeg premijera Menachema Begina u njegovom prvom državnom posjetu Kairu. Suzy Eban iskoristila je priliku da obiđe svoju obiteljsku kuću u kojoj nije bila više od 30 godina. U međuvremenu je u toj zgradi bilo smješteno veleposlanstvo Saudijske Arabije, ali je veleposlanik bio odsutan, nakon što je napustio zemlju u znak protesta zbog mirovnog sporazuma koji su potpisali Izrael i Egipat. Suzy Eban bila je uz supruga dok je bio diplomat, a i tijekom njegove političke karijere. Sudjelovala je i u njegovim diplomatskim i političkim aktivnostima, a sama je surađivala s organizacijama američke židovske zajednice, tijekom godina dok je živjela u SAD-u.

YITZHAK BEN-ZVI, DRŽAVNIK I ZNANSTVENIK IZVAN SVIH FORMATA

PIŠE: JAROSLAV PECNIK

Yitzhak Ben-Zvi jedna je od najvažnijih osobnosti (na samo) novije povijesti židovskog naroda; poznat je kao veliki zagovornik cionizma i cionističke ideje i aktivni sudionik njegove praktičke realizacije; osim toga nezaobilazan je njegov politički doprinos stvaranju izraelske države, kojoj je u tri mandata obnašao dužnost predsjednika, ali ujedno bio je i jedan od najistaknutijih židovskih intelektualaca i znanstvenika svoga doba koji je zadužio židovsku etnologiju i historiografiju nizom knjiga i studija o povijesti židovskih vjerskih zajednica, kao i drugih društvenih komuna na prostorima sadašnje Države Izrael, ali i diljem Bliskog istoka, posebice se posvećujući istraživanjima njihove tradicije, navika, običaja, religije, kulture i jezika. Kao vođa laburističkog krila cionističkog pokreta, Ben-Zvi je uz Davida Ben-Guriona najznačajnija ličnost epohe borbe za stvaranje neovisne židovske države i smatra se jednim od osnivača Izraela pa su ga zastupnici prvog sastava Knesseta počastili nazivom: “Otac Države Izrael”.

YITZHAK BEN-ZVI

Yitzhak Ben-Zvi rodio se 24. studenog 1884. kao Yitzhak Šimšelevič u carskoj Rusiji, u Poltavi (danas u sastavu Ukrajine) u uglednoj (i po očevoj i po majčinoj strani) obitelji; otac Zvi Šimšelevič bio je poznati pisac, cionistički aktivist i zajedno s Theodorom Herzlom, jedan od organizatora prvog cionističkog kongresa održanog 1897. u Baselu. Po očevoj liniji Yitzhak je zajedno s bratom Aharonom Reuvenijem (kasnije poznati pisac) “vu-kao” rabinsko porijeklo (dijelom litavsko,

a dijelom poljsko), dok mu je majka bila kći rabina Izraela Leib Kupileviča i bliska rođakinja Benjamina Mazara, uglednog židovskog arheologa. S majčine strane bio je potomak glasovitog rabina Halevija Epsteina, tako da je od rođenje bio odgajan u snažnom cionističkom duhu, u obitelji gdje se iznimno držalo do pridržavanja židovskih običaja i tradicije. Po-hađao je heder, a potom rusku gimnaziju da bi upisao studij prirodnih znanosti na Kijevskom sveučilištu. Palestinu je prvi

puta posjetio 1904. i oduševljen vizijama i mogućnostima svežidovskog povratka u (pra)domovinu, bez ogleđa na niz naizgled nepremostivih prepreka, još je jače prigrlio cionističke ideje i agilno ih promovirao. Međutim, 1905. u Rusiji je izbila revolucija i Yitzhak je u tom općem društvenom kaosu bio prisiljen prekinuti studij. Kako bi pomogao u organiziranju (samo)zaštite židovskih zajednica u Poltavi, suočenih s antisemitizmom i pogromima, i sam se s ocem i bratom aktivirao u formiranju lako naoružanih, poluvojnih postrojbi unutar marksističko-cionističkog radničkog pokreta Po'alei Cion, ali nakon jedne racije carska je policija 1906. u njihovom stanu našla skriveno oružje i po ubrzanom postupku, vlast je cijelu obitelj Šimšelevič deportirala u Sibir, a Yitzhakova oca osudila na doživotnu robiju. Tek nakon 16 godina teškog uzničkog života i mukotrpnog, fizičkog rada nova ga je boljševička, revolucionarna vlada amnestirala i omogućila mu da se 1922. odseli u Palestinu. Srećom Yitzhak je prije deportacije uspio pobjeći u Vilnius, a potom je jedno vrijeme “lutao” Europom, a zapravo je “po zadatku” vrbovao židovske studente za cionistički pokret i u tomu je imao neočekivano puno uspjeha; s tolikim je oduševljenjem i uvjerenjem pričao o Palestini i mogućnostima “novog” života u staro-novoj domovini, da ih je masovno pridobivao za ideje koje je zagovarao. Tijekom 1907. organizirao je aliju u tzv. osmansku Palestinu, a i sam se sa suradnicima smjestio u lučkom gradu Jaffa (gdje je i službeno promijenio ime u Ben-Zvi, odnosno Zvijev sin), kako bi pomagao pristiglim Židovima da se snađu u novoj sredini. Iste godine ga je organizacija Po'alei Cion delegirala da sudjeluje na 8. cionističkom kongresu u Haagu, a sudjelovao je i u radu prvog svjetskog kongresa svoje “matične” udruge, gdje su ga izabrali za “povjerenika” za Palestinu. Prije toga, s grupom marksista

iz Rostova, ušao je u centralni komitet organizacije u kojem su se izborili da jidiš (na kojem su i pokrenuli partijsko glasiloo “Der Anfang”), a ne hebrejski bude jezik kojim će međusobno komunicirati, a promovirali su i ideju “povezivanja židovskog i arapskog proletarijata” u borbi za ostvarivanje zajedničkih socijalnih interesa i radničkih prava. Svjestan da sve akcije koje organiziraju i poduzimaju cionistički aktivisti neće naići na odobravanje većeg dijela tamošnjeg, posebice nežidovskog stanovništva; Yitzhak je u Jaffi 1907. zajedno s desetak najvjernijih i najpouzdanijih suradnika formirao Bar Gior, prvu tajnu židovsku obrambenu organizaciju u osmanskoj Palestini. Zadaća ove organizacije bila je zaštita židovskih naselja koja su bila česta meta napada

Arapa, prije svega kriminalnih skupina. Napadi su bili i politički motivirani, jer se radilo o čitavom nizu imovinsko-pravnih, socijalnih i inih sporova, prije svega oko korištenja zemljišta (kako za izgradnju židovskih sela, tako i obradivih površina), snabdijevanja vodom, prava na osobnu i kolektivnu zaštitu imovine i života itd. Ali ubrzo je shvatio da se mjere samozaštite, ukoliko žele biti efikasne, moraju ojačati formiranjem naoružanih formacija, tako da je 1909. zajedno s budućom suprugom Rachelom Yanait organizirao poluvojnu postrojbu Ha-Shomer, koja se uz vojnu komponentu trebala se baviti i organizacijom života u novoformiranim židovskim naseljima i što je najvažnije, sve to uz suglasnost osmanskih državnih ureda. Zajedno s budućom suprugom

iste se godine našao među osnivačima gimnazije Rehavija u Jeruzalemu, u kojoj je ujedno bio i prvi predavač. Nakon tzv. mladoturske revolucije 1909. on je u ime organizacije Po'alei Cion bio upućen da obiđe Osmansko carstvo kako bi kontaktirao tamošnje židovske zajednice i uvjerio ih u potrebu naseljavanja Palestine. U Solunu se povezao i s posljednjim, malo-brojn timer grupama potomaka Samarićana, kojima se kasnije kao znanstvenik intenzivno bavio, a istražujući njihovu burnu povijest, napisao je i veliku, značajnu studiju "Book of Samaritans". Yitzhaku je bilo posve jasno da za život u novoj sredini nisu važne samo jake obrambene snage, već i cjelokupna infrastruktura, u kojoj prosvjeta i obrazovanje imaju dominantnu ulogu. Stoga je 1910. s Rachelom osnovao socijalistički orijentirane novine "Ha-Achdut" (na hebrejskom) kako bi imao otvorenu platformu s koje bi lakše objašnjavao i širio cionističke ideje, ali i promovirao socijalne ideje bitne za život i opstanak židovske zajednice u Palestini.

U međuvremenu, Yitzhak je zajedno s Davidom Ben-Gurionom na sveučilištu u Istanbulu (gdje se okupila značajna grupa cionističkih aktivista) studirao pravo, ali početkom Prvog svjetskog rata morali su (privremeno) prekinuti školovanje, aktualna turska vlast nije imala povjerenje u "strane" studente; 1915. bilo je i zabranjeno izlaženje "Ha-Achduta", a Yitzhak i Ben-Gurion bili su početkom 1915. uhićeni i deportirani u Egipat gdje su se, usprkos ograničenoj dozvoli kretanja, sastali s Josephom Trumpeldorom, koji je organizirao tzv. Židovsku legiju koja bi ratovala protiv Turaka, s čime se tada ni Ben-Zvi a ni Ben-Gurion nisu složili, strahujući da bi tim mogli dovesti do uništenja palestinskog židovstva, a to su smatrali prioritetom koji se ni po koju cijenu ne smije dovesti u pitanje. Stoga su krišom otputovali u SAD kako bi se povezali s američkim cionistič-

kim organizacijama, formirali su pokret He-Haluc, čiji je primarni cilj bio tamošnjim Židovima objasniti važnost naseljavanja Palestine, te ih pozvati da se što masovnije odazovu i kao radna snaga pridruže i pridonesu izgradnji nove domovine. Ben-Zvi i Ben-Gurion su na jidišu napisali knjigu "Zemlja izraelske povijesti i sadašnjosti", čija je glavna zadaća bila pojasniti američkim Židovima (s)misao cionizma. Za boravka u Americi, a posebice nakon donošenje tzv. Balfourove deklaracije 1917., kojom se podupire stvaranje židovske države u Palestini, shvatili su kako u borbi za oslobođenje Palestine moraju promijeniti stavove i o vojnom organiziranju Židova, odnosno, nakon službenog stupanja SAD-a u Prvi svjetski rat, počeli su i sami raditi na regrutaciji dragovoljaca u Židovsku legiju (prvi židovski bataljon Kadima), kao dio britanskih oružanih snaga. Njihovom se pozivu odazvala i Golda Meir, kasnije jedna od najistaknutijih izraelskih političarki, potom Nehemija Rabin (otac izraelskog premijera Yitzhaka Rabina); ukupno su uspjeli okupiti više od 2.500 američkih i oko 200 palestinskih Židova, koji su kao emigranti boravili u SAD-u, da bi se na koncu i sami pridružili dragovoljcima. Svršetkom rata, preko Egipta, Yitzhak Ben-Zvi se vratio u Palestinu i oženio se 1918. s Rachelom; u braku su dobili dva sina Amrama i Elija, potonji je poginuo tijekom izraelskih ratova za nezavisnost.

Yitzhak se 1919. intenzivno angažirao oko osnivanja političke stranke Achdut Ha-Avoda; na osnivačkom kongresu bio je izabran u središnje tijelo partije, a godinu potom velikom većinom glasova izabrali su ga u tajništvo sindikalnog saveza Histadrut (organizacija radništva Palestine) u čijem je formiranju i sam sudjelovao. Nakon stvaranja tzv. Mandatne Palestine pod britanskom upravom, židovska ga je strana imeno-

vala koordinatorom između jišuve i tzv. Mandatne vlade, a 1920. tadašnji visoki komesar sir Herbert Samuel uključio ga je kao savjetnika za palestinska pitanja i na toj je funkciji ostao sve do 1930., nakon čega ju je napustio nezadovoljan propisanim, ograničavajućim kvotama tzv. Passfieldove "Bijele knjige" za židovsku imigraciju. U savjetničkom radu istaknuo se brojnim inicijativama, uvjeren kako može biti spona susreta i razgovora različitih političkih opcija, vjerskih zajednica, ali i socijalnih/klasnih skupina koje su naseljavali prostore Mandatne Palestine. O susretu i međusobnom utjecaju i partnerskom odnosu svih tih različitih etničkih i religijskih skupina (na)pisao je niz poticajnih studija i knjiga, ali u tomu nije bio (baš u svemu) od početka do kraja dosljedan: istina, neprestano je zagovarao jedinstvo izraelskog naroda, demokratski dijalog i borbu protiv svih oblika sektaštva, bilo s koje strane da dolazi, ali je napisao i dvodijelnu studiju u kojoj je istakao kako u židovskom narodu mora postojati svijest o tomu da u određenim povijesnim okolnostima (pitanje opstanka) ipak pretežu nacionalni interesi i da očuvanje etničkog bića mora imati prednost nad solidarnošću s arapskim radničkim pokretom. Neprestano je naglašavao potrebu povratka svih Židova iz dijaspor u Palestinu i spadao je među vodeće kritičare galuta (života u dijaspori). Nakon osnivanja Židovskog narodnog vijeća 1920. zapravo svojevršne demokratske udruge, u funkciji neformalne vlade židovske zajednice u Mandatnoj Palestini, bio je izabran za člana, a potom 1931. i za predsjednika "vlade" i mandat mu je trajao sve do 1945. godine. Kao predstavnik jišuve bio je 1937. nazočan krunidbi britanskog kralja Georgea VI. ali istodobno je radio i za tajnu, poluvojnu organizaciju Hagana, a 1927. uključio se u i rad gradskog

vijeća Jeruzalema. Za to se razdoblje, uz Yitzhaka Ben-Zvija, po tvrdnjama Shloma Nakdimona veže i jedna, ako je istinita, krajnje dvojben a i ni malo pohvalna stvar; naime 1924. našao se u grupi istomišljenika koja je naredila fizičku likvidaciju Jakoba Israela de Haana, ultraortodoksnog lidera i istaknutog kritičara cionističke ideje. On je u dogovoru s arapskim državama planirao "razbiti" židovsku zajednicu u Mandatnoj Palestini, a i uporno je predlagao britanskoj vladi da ortodoksne židovske zajednice u Palestini ne budu podređene autoritetu tamošnjih židovskih svjetovnih institucija. Nekoliko dana prije no što je Jakob de Haan trebao otputovati u SAD, na njega je Hagana izvršila atentat i usmrtila ga, tako da je s javne scene bio uklonjen najveći i najvatreniji protivnik cionističkog pokreta. U drugoj polovici 30-ih godina u mandatnoj Palestini planuo je arapski ustanak tijekom kojeg je u naredne tri godine u raznim terori-

stičkim akcijama bilo pobijeno nekoliko stotina Židova, a bio je uzrokovan sve većom i jačom imigracijom židovskih doseljenika. Židovi su se organizirali, žestoko branili i na svaki napad su spremno odgovorili svojim protuakcijama, u čemu je posebice "efikasna" bila revizionističko-cionistička, podzemna vojna organizacija Irgun, koja je često znala prekoračiti mjere nužne samoobrane i poduzeti, slično kao i arapske snage, terorističke napade na arapske civile. Stoga se Irgun našao na meti kritike raznih cionističkih udruga, kao i prvaka pokreta, među inima i samog Ben-Zvija, koji ih je optuživao da svojim akcijama "zabijaju nož u leđa cjelokupnoj židovskoj zajednici" i odvrćaju svjetsko javno mnijenje od potpore borbi za stvaranje neovisne židovske države. A kada je 14. svibnja 1948. Ben-Gurion objavio stvaranje Države Izraela, Yitzhak Ben-Zvi se našao uz njega zajedno s još 38 potpisnika Deklaracije o neovisnosti. Na prvim

izraelskim parlamentarnim izborima, kao predstavnik radničke stranke Mapai uvjerljivom većinom glasova izabran je za zastupnika, a to je ponovio i na sljedećim izborima, a u oba sastava Kneseta vodio je dva najvažnija parlamentarna odbora: za financije i za useljavanje. Na prijevremenim predsjedničkim izborima, u prosincu 1952. do kojih je došlo nakon smrti prvog šefa države Chaima Weizmanna, Ben-Zvi se pojavio kao kandidat socijalističke stranke Mapai, a protukandidati su mu bili Perec Bernstein, iz stranke Ujedinjeni cionisti, neovisni Yitzhak Grünbaum i Mordechaj Nurok iz Mizrahi stranke. U drugi krug su ušli Nurok i Ben-Zvi koji je i pobijedio s 62 naspram 40 zastupničkih glasova, da bi uspjeh ponovio i u sljedeća dva izborna ciklusa 1957. i 1963. godine, na kojima nije imao protukandidata. Tijekom 1951. zakonski je razdvojen vremenski mandat predsjednika države (fiksiran je na pet godina) od mandata parlamenta, ali to

nije bila samo puka tehnička promjena, jer se time oduzimalo pravo svakom novom sazivu Knesseta da izabere “svog” predsjednika države. Temeljni zakon iz 1964. utvrdio je da mandat državnog poglavara traje pet godina i da jedan kandidat može biti izabran na tu dužnost, najviše dva puta uzastopce. Naime, početno nije bio normiran broj mandata, pa su se neki kandidati natjecali i više od dva puta; tako se i Ben-Zvi natjecao tri puta (i pobijedio), uz napomenu da je u trećem izbornom ciklusu bilo čak 42 prazna glasačka listića, što je zapravo bio iskaz nezadovoljstva velikog dijela zastupnika (i njihovih stranaka) uvođenjem trećeg predsjedničkog mandata. Zakon je promijenjen 1998. i otada se predsjednik Izraela bira na mandat od sedam godina, a na tu dužnost jedna osoba može biti izabrana samo jednom. Kao predsjednik države bio je poznat po skromnosti; odbio je preseliti se u službenu rezidenciju i nastavio je živjeti u jednostavnoj drvenoj kući u dijelu Jeruzalema poznatom kao Rehavija. Vlada je, kako bi barem donekle taj prostor osposobila i za rezidencijalne djelatnosti, otkupila susjednu kuću u vlasništvu Nisima i Esthere Valera i izgradila dvije dodatne zgrade skromna izgleda. Kao najdugovječniji izraelski predsjednik, uz tekuće političke dužnosti, veliki dio vremena je posvećivao pitanju židovske imigracije, posebice onom dijelu pristiglih egzodusom iz arapskih zemalja. Bio je i ostao obljubljen kod tzv. običnih građana, ne samo zbog načina života, već je postao poznat i po tomu što je uveo praksu tzv. otvorenih vrata predsjedničke rezidencije tijekom Sukota i obilježavanja Dana neovisnosti, kada su ga mogli posjetiti svi građani i požaliti se na svoje probleme. Često je, u pravilu svakog mjeseca, u goste pozivao različite židovske zajednice i etničke manjine, moleći ih da mu ispričaju povijest svoga

jezika, vjere, rituala, običaja, tradicije, zapravo komune i(li) društva kao takvog, a sve to mu je (po)služilo i kao “radni materijal” za njegova znanstvena istraživanja i radove. Yitzhakova supruga je osnovala fondaciju Za djecu Izraela i posvetila se humanitarnom radu.

Ben-Zvi se predano bavio i znanstvenim radom; napisao je više od dvadeset knjiga o povijesti židovskih zajednica i bio je veliki poznavatelj povijesti Samarićana i Karaita. Između niza studija i članaka najpoznatiji je veliki esej posvećen ustanaku Makabejaca, a njegovo najkompletnije, najobimnije dokumentarno obrađeno djelo na temelju arapskih i turskih izvora, naslovljeno je “Eretz Israel and Its Settlement During Ottoman Rule”, u kojem je analizirao političku, socijalnu, ekonomsku i duhovnu povijest židovskog naroda na području Izraela između 1517. i 1917. godine. Ali njegov se interes nije ograničavao samo na židovske komune, za koje je, posebice one palestinske i općenito u Svetoj zemlji bio nesporni autoritet, već se jednako uspješno bavio i nežidovskim manjinama u Izraelu. Tijekom istraživanja sakupio je ogroman materijal i o ranoj povijesti jišuva, kao i drugim židovskim zajednicama diljem Bliskog istoka, te da bi se sva ta važna građa sačuvala, ali i obradila i sistematizirala osnovao je 1948. Institut za studije orijentalnih židovskih zajednica na Bliskom istoku kojim je dugo vremena i sam rukovodio. Osim te zadaće Institut se bavi i geografskim, odnosno topografskim istraživanjima Izraela: (pre)antičkim stanovništvom, spomenicima kulture, kao i sakupljanjem svega što pridonosi kulturi pamćenja i sjećanja židovskog naroda, ali i svijeta. Institut je smješten u nekadašnjem domu obitelji Valere, a 1963. na prijedlog vlade preimenovan je u Yad (Institut) Ben-Zvi. Za svekoliki politički i znanstveni rad i “doprinos židovskom mišljenju”, 1953. Ben-Zviju je bila dodijeljena Bialikova

nagrada, jedno od najvećih priznanja unutar židovskog svijeta.

Yitzhak Ben-Zvi je preminuo 23. travnja 1963. i sahranjen je na jeruzalemskom groblju Har Ha-Menuchot, pored svojih roditelja. Sam čin sahrane bio je skroman i veličanstven, deseci tisuća Židova iz čitavog svijeta došli su na njegov posljednji ispraćaj, želeći mu iskazati poštovanje i zahvalnost za sve što je (u) činio za židovski narod. U znak zahvalnosti, 1999. Izrael je izdao novčanicu od 100 šekela na kojoj se nalazi njegov portret i dio čuvenog govora iz 1953. kojim se obratio predstavnicima jemenske židovske komune, a s druge strane galicijska sinagoga i dio njegovog drugog inauguracijskog, predsjedničkog govora. Naravno, čitav niz ulica, trgova i raznih znanstvenih i prosvjetnih ustanova diljem Izraela nosi njegovo ime, a 2008. njegova drvena kuća “preseljena” je u kibuc Beit Keshet (kojeg je osnivaio i Eli, poginuli sin Ben-Zvija), gdje je njezin interijer restauriran i namješten originalnim obiteljskim predmetima, a dom Valera u Rehaviji je označen kao zaštićeno kulturno i historijsko dobro.

DRUGA PRVA DAMA IZRAELA

PIŠE: J. C.

Puno godina prije nego što je postala prva dama Izraela Rahel Yanait Ben-Zvi oblikovala je Izrael pomažući u stvaranju nekih od najvažnijih izraelskih organizacija.

Rođena je kao Golda Lishansky u svibnju 1886. tijekom praznika Šavuota u toploj hasidskoj obitelji u štetlu Malin u Ukrajini. Njezini roditelji, otac Meir Yonah i majka Shoshanah imali su još tri kćeri. Kao djevojčica i djevojka iskusila je povezani život zajednice u tradicionalnom židovskom štetlu ali i uvijek prisutan strah od pogroma. Živjela je u kući svoje bake i djeda, uz stalnu čežnju njezina djeda za povratkom u Jeruzalem te brojnim hasidskim pričama i legendama koje joj je pričala baka. Kada je imala 15 godina preselila se sama u grad Žitomir gdje je radila i učila u lokalnoj gimnaziji. Tada je razvila ljubav prema botanici i počela se uključivati u rad mladih cionista. Kada je imala 19 godina predstavljala je svoj rodni grad Malin na Cionističkom kongresu 1905. godine a zatim je pomogla u osnivanju socijalističke stranke Po'alei Cion 1906. godine i kasnije postala jedna od nekoliko aktivnih ženskih vođa ove stranke u tadašnjoj Palestini. Patnja i očaj koji su iskusili brojni Židovi istočne Europe, u njoj su izazvali pobunu protiv života u

RAHEL YANAIT BEN-ZVI SA SUPRUGOM

egzilu. I sama je na svojoj koži osjetila što znači biti Židov u tuđoj zemlji, kada su je vlasti nekoliko mjeseci držale u zatvoru jer je boravila u Kijevu bez dozvole.

Dvije godine kasnije preselila se u Izrael i hebraizirala je svoje ime u Rahel Yanait. Od trenutka kada je stigla u svoju staru pradomovinu imala je osjećaj da se tamo rodila i znala je da pripada Eretz Israelu. Svoj dom osnovala je u Jeruzalemu i bila je jedna od prvih imigranata druge alije koji su se naselili u Jeruzalemu.

Bila je jedna od osnivačica Hebrejske gimnazije u Jeruzalemu kao i židovske obrambene skupine Ha-Shomer. Prvi svjetski rat provela je koordinirajući između Ha-Shomera i Niliya, židovskog špijunskog lanca a zatim je pomagala i u vođenju tajnih operacija protiv Britanaca, istovremeno aktivno sudjelujući i u radničkom pokretu.

Haverah (drugarica) Rahel, kako su je zvali, smatrala je da se mora i profesionalno pripremiti kako bi mogla promovirati poljoprivredna naselja u Izraelu

te je stoga na sveučilištu u francuskom Nancyju studirala poljoprivredu. Nakon diplome vratila se u Palestinu a po završetku Prvog svjetskog rata udala se za svog partnera Yitzhaka Ben-Zvija i rodila dva sina kojima su dali biblijska imena, stariji Amram, rođen 1922. godine, dobio je ime po ocu Mojsija i Aarona, drugi sin Eli rođen je dvije godine kasnije a ubili su ga Arapi u blizini njegova kibuca u Galileji 1948. godine. Rahel Yanait održavala je vrlo bliske odnose sa svojim sestrama i roditeljima koji su živjeli u istoj kući s obitelji Ben-Zvi nakon što su imigrirali u Palestinu i brinuli su se za njihovu djecu.

U knjigama i člancima koje je pisala vrlo je malo govorila o osobnim stvarima ili o svojoj ulozi supruge i majke. Jedva da je spomenula proturječnosti između ženskih obaveza u javnoj i privatnoj sferi i zasigurno se može reći da nije bila feministkinja ali vjerovala je da talentirane žene mogu doći do izvanrednih postignuća i da bi trebale zahtijevati jednake

prilike za rad, učenje i jednaku plaću kao i muškarci. Smatrala je i da žene u Izraelu moraju biti uključene u vojsku.

Kada je njezin suprug 1952. godine izabran za drugog predsjednika Izraela, ona je preuzela aktivnu ulogu prve dame. Kao prva dama Izraela, otvorila je predsjedničku kuću za ljude iz svih slojeva izraelskog društva. Tijekom tog razdoblja, napisala je i autobiografiju u kojoj je pisala o obrazovanju i obrani. Šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća Yanait je posvetila svoje napore obnovi drevnog židovskog naselja u Pe-ki'inu u Galileji i promicanju ideologije Eretz Israel ha-Shlemah (Pokret za veliku zemlju Izraela). Kao priznanje za njezin doprinos zemlji i društvu dodijeljena joj je ugledna nagrada Henrietta Szold 1958. godine. Godine 1965. postala je počasna građanka Jeruzalema 1965. a najprestižniju nagradu u Izraelu, Izraelsku nagradu za životno djelo dobila je 1978. godine. Rahel Yanait Ben-Zvi bila je središnja

figura i jedna od vodećih žena aktivistica židovskog jišuva u Palestini i Državi Izrael. Bila je plodna spisateljica, napisala je deset knjiga, sudjelovala u uređivanju još šest te objavila više od 500 članaka i bilješki. Njezina osobna biografija usporedna je i odražava kritično razdoblje u modernoj povijesti židovskog naroda — “prikaz sudbonosne promjene u židovskoj povijesti s kojom je njezin život bio isprepleten — pionirski napor koji je doveo do Države Izrael”.

Rahel Yanait Ben-Zvi preminula je 16. studenoga 1979. godine.

DOBOVOLJNI PRILOZI ZA POTREBE ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB ZA SOCIJALNE POTREBE ŽOZ-A

1. GIZELA WEINBERGER

(NA SJEĆANJE NA NAŠU DRAGU MELITU ŠVOB) — 100,00 EUR-A

2. MILA AJZENŠTAJN STOJČIĆ

(UMJESTO VIJENCA ZA MELITU ŠVOB — 30,00 EUR-A

3. SONJA PEKOTA

(U SPOMEN NA MAJKU VERU VINKOVIĆ) — 50,00 EUR-A

ZA MUZEJ ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB

1. OBITELJ HEIMER I KOREN (ZA SJEĆANJE NA PRETKE BLUMSCHEIN I HEIMER STRADALEU HOLOKAUSTU) — 100,00 EUR-A

ZA DJELATNOST ŽOZ-A

1. STJEPAN HEIMER (U SPOMEN NA RODITELJE MARGITU

I STJEPANA HEIMERA) — 150,00 EUR-A

EZER WEIZMAN, JASTREB I UMJERENJAK

PIŠE: MAŠA TAUŠAN

Ezer Weizman bio je legendarna izraelska ličnost kojoj je uspjelo doseći visoke položaju i u vojsci i u politici, a njegova ostavština, nešto više od stoljeća nakon rođenja i 20 godina nakon smrti, govori o njegovom domoljublju, dobrim vojnim procjenama i snazi osobnosti. Više ljudi koji su blisko s njim surađivali govore o još nečem — snazi njegova srca. Ezer Weizman — nećak prvog izraelskog predsjednika Chaima Weizmanna — često je bio protuteža vladinoj politici i poticao napredak kada je mirovni proces znao posustati.

Sedmi predsjednik Izraela bio je jedna od najmoćnijih i najzanimljivijih ličnosti Izraela koji je prešao put od jastreba do umjerenog političara, gorljivog zagovornika razumnih ustupaka i kompromisa. Bio je pionir u kontaktima s palestinskim čelnicima, letački as i vrhunski vojni zapovjednik koji je izgradio nacionalne zračne snage i pomogao u postizanju prvog mirovnog sporazuma židovske države s jednom arapskom zemljom. U tri desetljeća dugom političkom životu došao je do zaključka da Židovi moraju naučiti “dijeliti ovaj dio svijeta” s Arapima.

Ezer Weizman je rođen 1924. godine u Tel Avivu. Njegov stric bio je Chaim Weizmann, prvi predsjednik Izraela. U dobi od samo 18 godina, Ezer Weizman se 1942. pridružio britanskom ratnom zrakoplovstvu (RAF). Služio je u misijama u Indiji i Egiptu tijekom Drugog svjetskog rata, a 1946. otišao je u London gdje je studirao aeronautiku. Dok je bio u En-

gleskoj susreo se s pripadnicima Irguna, desničarske podzemne skupine koju je tada vodio Menachem Begin.

Weizman je bio jedan od utemeljitelja izraelskih zračnih snaga (IAF). Od 1958. do 1966. bio je vrhovni zapovjednik IAF-a, koje je krenuo transformirati i modernizirati, a kasnije je bio i zamjenik zapovjednika glavnog stožera. Njegova pedantna obuka i detaljna priprema pokazali su se ključnima tijekom Šestodnevnog rata 1967. godine. On je zapovijedao zračnim napadima na egipatske zračne baze koji su rezultirali potpunim uništenjem egipatskog ratnog zrakoplovstva u samo nekoliko sati.

Ohrabren herojskim imidžem nakon tog vojnog sukoba, Weizman se povlači iz vojske 1969. kako bi krenuo političkim stopama pa je među ostalim služio kao ministar obrane, a od 1993. do 2000. bio je sedmi predsjednik Izraela.

Godine 1977. Weizman je imenovan ministrom obrane u vladi Menachema Begina. Gledajući unatrag, kako je pisao New York Times 2005. povodom Weizmanove smrti, jasno je da je posjet egipatskog predsjednika Anvara el-Sadata Jeruzalemu 1977. označio prekretnicu za Weizmana koji je govorio arapski. U funkciji ministra obrane pomogao je da se ispregovaraju sporazumi iz Camp Davida koji su bili kamen temeljac za regionalnu stabilnost.

U studenom 1977. Sadat je postao prvi arapski vođa koji je posjetio Izrael i obratio se Knesetu s pozivom na mir. Sadatov posjet najavio je izraelsko-egipatske pregovore u Camp Davidu godinu dana kasnije te mirovni sporazum 1979. godine, samo šest godina nakon bolnog

EZER WEIZMAN

Jomkipurskog rata. Tijekom mirovnih pregovora, Weizman je uspostavio veze sa Sadatom, ali i egipatskim pregovaračima Boutrosom Boutrosom-Galijem i Hosnijem Mubarakom. Sadat je kasnije citiran kako kaže: “Weizman je jedina osoba u Izraelu s kojom se mogu nositi... On je moj mlađi brat.”

Sporazum iz Camp Davida 1978. potpisali su u Bijeloj kući pod pokroviteljstvom tadašnjeg predsjednika Jimmyja Cartera egipatski predsjednik Sadat — ubijen tri godine kasnije, neki smatraju upravo zbog toga — te izraelski premijer Begin, nakon tajnih pregovora u Camp Davidu. Mirovni sporazum Izraela i Egipta potpisan je godinu dana kasnije.

Gotovo dvadeset godina nakon toga, u vrijeme kada je već bio predsjednik, Weizman je u jednom govoru rekao: “Želio bih vam nešto reći o predsjedniku Sadatu. Na

mnogim sastancima koje sam imao s njim, otkrio sam neobičnog čovjeka. Govorio je o budućnosti s povjerenjem nekoga tko je zapravo može vidjeti. Za mene je mirovni proces s Egiptom bio složen. Bilo je čudno sjediti s vođom neprijateljske zemlje i, nakon nekog vremena, postići razumijevanje i pronaći zajednički nazivnik s njim. Nikada nisam ni zamišljao da bi mi se takvo što moglo dogoditi.”

Ostavku na mjesto u vladi dao je 1980. zbog neslaganja s nekim kolegama iz kabineta, ali i Beginovim tumačenjem sporazuma s Egiptom. Weizman je nepokolebljivo vjerovao u potrebu proširenja mira s Egiptom kako bi mirovni proces uključio Jordan i ostale izraelske susjede. To je predstavljalo stup njegove platforme kada se vratio u politiku na izborima 1984. na čelu centrističke stranke Yahad. Osvojio je samo dva mjesta u parlamentu i udružio snage s Laburističkom strankom premijera Shimona Peresa. Kazao je da se odlučio za laburiste jer Likud nije uspio nastaviti mirovni proces.

Weizman je općenito smatrao da nije moguć istinski mir na Bliskom istoku dok se ne riješi pitanje palestinskih prava i da nema sveukupnog dogovora s arapskim svijetom bez rješenja palestinskog pitanja. Iako nije bio izravni pregovarač u Sporazumima iz Osla koje su 1993. potpisali tadašnji izraelski premijer Yitzhak Rabin — ubijen dvije godine kasnije — i palestinski čelnik Jaser Arafat, odigrao je značajnu ulogu u širem mirovnom procesu i konačnom sporazumu. Smatrao je da do sporazuma iz Osla nikada ne bi došlo do nije bilo mirovnog sporazuma s Egiptom.

“Postoje jasne sličnosti između povijesnog čina Anvara el-Sadata, njegovog dolaska u Jeruzalem, i povijesnog čina Yitzhaka Rabina, rukovanja s Arafatom. I Sadat i Rabin shvatili su da čovjek mora ‘zgrabiti trenutak’ i uzdići se iznad osobnih osjećaja, iznad sjećanja na prošlost,

iznad očekivanog protivljenja kod kuće te izvršiti čin koji je za njih osobno u to vrijeme bio vrlo težak. Učinili su to iz ispravnog tumačenja situacije i s predviđanjem. Obojica, Sadat i Rabin, platili su životima za svoje postupke. Pali su zbog mira”, rekao je svojevremeno Weizman.

Mnogi smatraju da su se Weizmanovi ‘jastrebovski’ stavovi mijenjali jer su ga sve više uznemiravali beskrajni ratovi koji su iscrpljivali izraelsku mladež — njegov jedini sin Saul nikad se nije uspio oporaviti od ozljede mozga koju je zadobio u izraelskom ratu s Egiptom. No on u svojoj knjizi iz 1980. piše: “Još uvijek sebe nazivam jastrebom ... jastreb slijeće, preuzima inicijativu i iskorištava promjenjive situacije kako bi odgovarale njegovom cilju.”

Weizman, koji je bio i ministar za arapska pitanja, a kasnije ministar znanosti i tehnologije, 1990. je prisiljen napustiti kabinet zbog navodnih kontakata s PLO-om u Europi. U veljači 1992. dao je ostavku na mjesto u vladi i politici, rekavši: “Više ne osjećam da mogu pridonijeti” i optužujući vladu da se opire naporima za okončanje sukoba na Bliskom istoku.

Godine 1993. Weizman je izabran za predsjednika Izraela, što je uloga koju će obnašati u dva mandata, od 1993. do 1998. godine, te od 1998. do 2000. kada

je dao ostavku zbog skandala s financijskim malverzacijama.

Prilikom polaganja prisega 1993. pozvao je na “prijateljstvo i bratstvo” između Arapa i Izraelaca. No kada je Izrael potpisao mirovni sporazum s PLO-om o palestinskoj samoupravi na Zapadnoj obali i u Gazi, Weizman se požalio da je to učinjeno u žurbi. Za njegova prvog mandata Izrael je potpisao i mirovni sporazum s Jordanom.

Godine 1996., u pokušaju promicanja mirovnog procesa, Weizman je pozvao Jasera Arafata u privatni posjet svom domu u Cezareji. Tri godine kasnije sastao se s vođom Demokratske fronte za oslobođenje Palestine izjavivši da je “spreman sastati s vragom ako to pomogne (donijeti mir).” Otvoreno je podržao povlačenje s Golanske visoravni u zamjenu za mir sa Sirijom, što je izazvalo kritike desničarskih stranaka.

Poticao je i obnovu diplomatskih odnosa Izraela s drugim zemljama. Ugostio je kineskog predsjednika Jiang Zemina u Izraelu u travnju 2000. godine, pozdravio papu Ivana Pavla II. prigodom njegova povijesnog posjeta u ožujku te iste godine i održavao odnose s jordanskim kraljevima Huseinom i Abdulahom. Posjetio je Indiju, Tursku, Egipat, Južnoafričku

Republiku, Meksiko i Finsku, a u veljači 1997. bio je u prvom izraelskom državnom posjetu Velikoj Britaniji.

U konačnici pao je kao žrtva skandala kada su se u prosincu 1999. pojavile optužbe da je primio više od 450.000 dolara od francuskog tekstilnog magnata sudansko-židovskih korijena, Edouarda Saroussija. Weizman nikada nije porekao da je primao Saroussijeve darove u razdoblju od 1988. do 1993. kada je bio parlamentarac i ministar, ali je inzistirao da su to bili osobni darovi koje nije bio dužan prijaviti. Porekao je bilo kakve nepravilnosti, rekavši da je novac bio dar obiteljskog prijatelja koji nije imao interesa u Izraelu.

Yoav Yitzhak, novinar koji je otkrio priču, rekao je da ga je predsjednički ured pritisnuo da je ne objavljuje, rekavši da bi šanse za mir na Bliskom istoku mogle bile narušene ako bi jedan od njegovih najutjecajnijih zagovornika bio uklonjen s političke scene. Iako protiv njega nije zbog toga vođen sudski postupak, morao je u srpnju 2000. odstupiti i otići u prijevremenu mirovinu.

Moshe Shahar, Weizmanov vozač tijekom više od godinu dana njegovog mandata ministra znanosti i sedam godina predsjedničkog mandata, naziva ga “jednom od najposebnijih osoba koje sam ikada upoznao”. Kada je, kao predsjednik, Weizman posjećivao Izraelce koji se oporavljaju od palestinskih terorističkih napada i posjećivao obitelji ubijenih, od bio je voziti se u oklopnim vozilima koja je preferiralo njegovo sigurnosno osoblje. “Neću putovati u takvom automobilu dok Izraelce dižu u zrak u autobusima”, sjetio se Shahar Weizmanovih riječi. Shahar je kazao da je umjesto toga vozio Weizmana u standardnom predsjedničkom vozilu: “Želio je biti kao svi ostali”.

Arye Shomer, njegov šef kabineta, prisjetio se nacionalne katastrofe koja se dogodila tijekom njegova mandata,

kada su se dva helikoptera sudarila 1997. godine, usmrтивši 73 vojnika Izraelskih obrambenih snaga. Weizman je bio odlučan posjetiti obitelji sve 73 žrtve tijekom šive — i upravo je to i učinio. Shomer, koji je radio za Weizmana tri desetljeća, nazvao je tu predanost “pravim izrazom sudjelovanja u žalosti obitelji”. “Želio je da znaju koliko ih razumije, koliko suosjeća s njima”, rekao je Shomer.

Weizman se mogao poistovjetiti s tuгом obitelji, jer je preživio smrt svog sina Shaula i snahe Rachel u prometnoj nesreći 1991. godine.

Premинуo je 2005. u dobi od 80 godina i ostao u sjećanju kao jedna od najmoćnijih i najzanimljivijih osobnosti Izraela. Weizmanova udovica, Reuma Weizman, umrla je prije nekoliko mjeseci, u dobi od 99 godina. Pokazala se neprocjenjivom pomoćnicom tijekom cijelog razdoblja političke karijere svog supruga. Kao prva dama Izraela, poticala je pismenost odraslih i zdravlje žena na međunarodnoj razini, zalagala se za djecu u nepovoljnom

položaju i pretvorila njihovu službenu rezidenciju u otvorenu kuću za umjetnike i intelektualce.

Weizmanovi su nastojali zaposliti ljude različitog porijekla kako bi odražavali multietničko stanovništvo Izraela, i to su činili “za značajne poslove”, rekla je Ziona Rosental, koja je kod njih radila 37 godina. “Bili su poseban par”, rekla je. Reuma je ugostila mnoge političare tijekom suprugova mandata i pratila ga na više inozemnih putovanja, no kako to često biva, u percepciji javnosti ostala je uvelike u njegovoj sjeni.

Weizmanove autobiografske knjige, “The Battle for Peace” o rađanju sporazuma s Egiptom i “On Eagle’s Wings: The Personal Story of the Leading Commander of the Israeli Air Force” otkrivaju državnika s vizijom, duhovitošću i strasti. Dok su ga neprijatelji prikazivali kao špijuna, luđaka i opasnost za javnost, pristaše su u njemu vidjeli ‘vatrogasac’ koji može ugasiti svaki sukob.

MOSHE KATSAV: OD IZBJEGLIČKOG ŠATORA I VLADINA KOMPLEKSA DO ZATVORA

PIŠE: MILIVOJ DRETAR

Povijest moderne izraelske države je poput platna s mnogim rupama, nekim većim, nekim manjim — a simboliziraju vojne sukobe Izraela sa susjednim narodima i državama. U takvom “neprijateljskom” okruženju, većina bi država posegla za što tvrđom državnom upravom, militarizacijom i suspenzijom određenih građanskih prava. Ono što se smatra normalnim za vrijeme mira, često se posprema pod tepih tijekom rata pod starim geslom “nije sad vrijeme za to” ili “rješavat ćemo to nakon rata”. No, rat se događa u Izraelu svakih nekoliko godina i stanovnici su se već naučili na eventualne vojne akcije, uzbune, skloništa, sigurne sobe, pozive u vojsku. Ali isto tako Izraelci će reći da su jedina demokracija Bliskog istoka, vlast se stječe pobjedom na parlamentarnim izborima, formiranjem koalicija, preglasavanjem, političkim ustupcima. Za razliku od nekih susjednih “republika” gdje su vrhušku činili članovi jedne obitelji ili vojne hunte. U toj kapljici bliskoistočne demokracije, određenu ulogu ima položaj predsjednika Države Izrael. Od prvog predsjednika

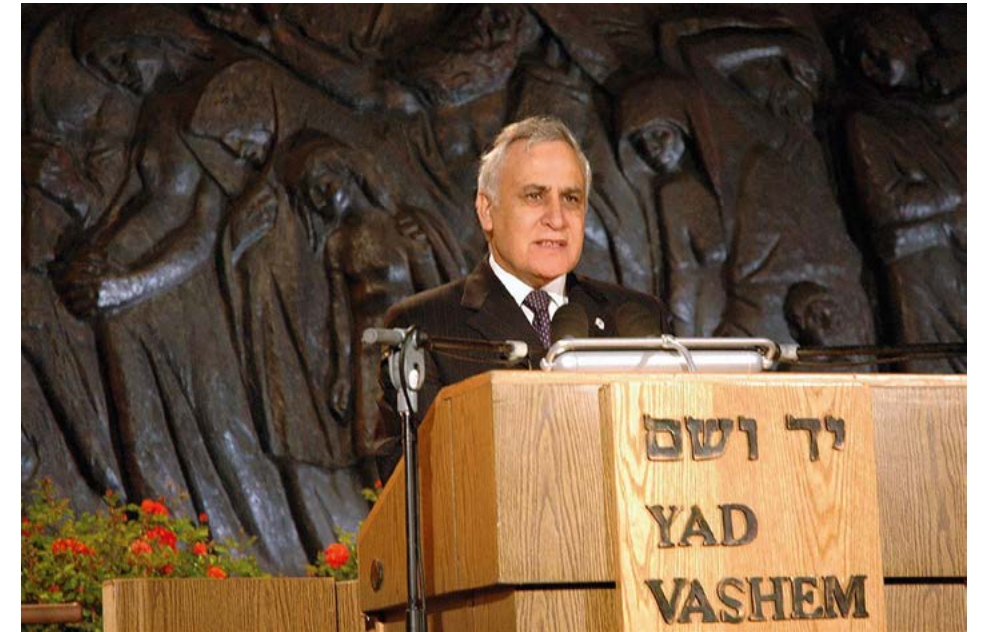
MOSHE KATSAV SA SUPRUGOM

Chaima Weizmanna, preko zakonskih odredbi, trajanje mandata, ovlasti i položaj predsjednika su se tijekom godina mijenjali. U svakom slučaju, od osobe koja je de iure na čelu Izraela, očekuje se da je bude poštena i ugledna osoba. Među 11 predsjednika Izraela od 1948. do danas,

bilo je i znanstvenika, političara, pjesnika, pravnika. I kad se ne slažete s politikom vodeće osobe (premijera), lik predsjednika trebao bi ulijevati osjećaj samopouzdanja, sigurnosti, uglađenosti i razumijevanja. Jesu li svi izraelski predsjednici bili takvi? Većinom jesu. Ali jedan baš i ne...

SEFARD IZ SRCA PERZIJE

Za vrijeme Drugog svjetskog rata, tadašnje neutralno Perzijsko carstvo okupirale su vojne snage Ujedinjenog kraljevstva i Sovjetskog saveza. Cilj je bio osigurati nesmetane opskrbe puteve za napadnuti SSSR. U doba kada su vršene završne ratne operacije u Europi i kada okupacijske snage nisu još ni pomišljale napustiti prostor Perzije, u gradu Yazdu rodio se 5. ožujka 1945. Musa Qassab. U gradu je obitavala značajna židovska manjina, ali i cijela Perzija bila je dom mnogih židovskih izbjeglica iz Istočne i Srednje Europe. Krajem 1940-ih u Perziji je živjelo oko 150.000 Židova. No, proglašenjem Države Izrael i tijekom prvog Izraelsko-arapskih ratova, počinje se mijenjati javni stav prema Židovima. Pod pritiskom lokalnih vjerskih vođa i jačanjem antisemitizma u državi, sve više Židova seli iz države. Među 70.000 iseljenih Židova (do 1953. godine) bila je i obitelj Shmuela i Gohar Qassaba s malim Musom. On je u dobi od šest godina postao građanin Države Izrael, a ime mu je promijenjeno u Moshe Katsav. Nekoliko godina obitelj je živjela u šatorskom naselju za izbjeglice kod današnjeg grada Kiryat Malakhia. Školu je završio u nedalekom Ben Shemenu i Be'er Tuvii, a potom pristupio izraelskoj vojsci (IDF). Nakon završetka vojne karijere, upisao se na Židovsko sveučilište u Jeruzalemu i 1971. diplomirao gospodarstvo i povijest. Već tijekom studija svoje je političke stavove sve više poistovjećivao s ciljevima desne stranke Likud. U dobi od samo 24 godina biva izabran na čelo gradića Kiryat Malakhia čime je postao najmlađim gradonačelnikom u povijesti Izraela. Taj se gradić toliko proširio da je “progutao” i dio zemlje na kojem je nekoć stajalo izbjegličko šatorsko naselje u kojem je živio maleni Musa, iranski izbjeglica. Dužnost gradonačelnika obnašao je sedam godina.

POČETAK ZAVIDNE POLITIČKE KARIJERE

Osim u skladnom obiteljskom životu sa suprugom Gilom, Moshi je krenulo i na političkom planu — zauzimao je sve više funkcija koje su donosile ugled i reputaciju. Predsjednik mladeži B'nai Brita, zastupnik u Knesetu, predsjednik Organizacije za iranske izbjeglice, član sveučilišnog upravnog odbora, dobitnik počasnog doktorata Sveučilišta u Nebraska, samo su neke od njih. Početkom 1980-ih Katsav ulazi u vladu Yitzaka Shamira, postaje zamjenikom ministra za prostorno planiranje i uređenje. Isto ministarstvo dugi niz godina bilo je u rukama političara iz stranke Likud. No, na izborima u srpnju 1984. godine, Likud gubi pa se stvara velika koalicija i na čelo vlade dolazi Shimon Peres. Katsav tada postaje ministrom rada i socijalne skrbi te će se na toj funkciji zadržati sljedeće četiri godine. U Hrvatskoj problematično i skupo ministarstvo, dok je u Izraelu jedno od najprestižnijih — uostalom ministri su bili i Begin, Katz, Shamir, Rabin,

Sharon, koji su obnašali kasnije i premijerske funkcije. U 23. izraelskoj vladi postaje ministar prometa, potom je jedno vrijeme u Knesetu gdje vodi zastupnički klub Likuda. Godine 1996. postaje jedan od potpredsjednika vlade Benjamin Netanyahuu u njegovom prvom mandatu i ministar turizma. Netanyahuova čvrsta ruka spriječila je osipanje desne koalicije u Knesetu, no poraz na izborima 1999. od strane Ehuda Baraka, poslala je Likud natrag u parlament. Katsav je postao članom odbora za obranu i vanjske poslove pa je tu stjecao međunarodno iskustvo.

Tijekom 1990-ih u vođenju Izraela izmjenjivale su se koalicije desnih i lijevih stranaka. Za predsjednika Izraela izabran je 1993. tajnim glasanjem u Knesetu Ezer Weizman, proslavljeni izraelski časnik i borac u ratovima s Arapima. No, tijekom svog mandata zalagao se za normaliziranje odnosa s Palestincima i Sirijom. Unatoč nezadovoljstvu desničara, Weizman je 1998. glatko izabran i za

drugi predsjednički mandat. Ali tada su plasirane informacije da je ranijih godina primio značajnu financijsku podršku nekih stranih gospodarstvenika. Weizman je tumačio da je to bilo prije mandata predsjednika, no pozivi za opoziv su postojali sve glasniji. Godine 2000. Ezer Weizman podnosi ostavku, a na mjestu šefa države privremeno ga je zamjenio Avraham Burg. Nakon dvije godine, u Knesetu je opet organizirano glasanje o predsjedniku. Stranke su postavile svoje predstavnike, bivšem premijeru i nobelovcu Shimonu Peresu iz stranke Jedan Izrael, suprotstavljen je Moshe Katsav iz Likuda. U zanimljivom obratu, favorizirani Peres je poražen s razlikom od samo šest glasova (od 120) pa je Katsav postao novim predsjednikom Izraela.

OSMI PREDSJEDNIK DRŽAVE IZRAEL

Pobjeda Katsava itekako je odjeknula, bio je to prvi predsjednik iz redova Likuda. Isto tako, prvi predsjednik iz skupine Mizrahi Židova, onih koji potječu s prostora Bliskog istoka ili Sjeverne Afrike. Mladi predsjednik (prijašnji Weizman bio je stariji od njega čak 20 godina), postao je popularna osoba, iako su ga prije opisivali kao površnog, nedefiniranog i mlakog likudovca. Katsav je krenuo na turneju po stranim državama s ciljem djelovanja na antiizraelsko raspoloženje, ali i otvaranja novim tržištima. Godine 2001. posjećuje SAD, dočekuje ga predsjednik George W. Bush: “Sjedinjene Države i Izrael imaju bliske, dugogodišnje odnose koji odražavaju duboko prijateljstvo između američkog i izraelskog naroda. Predsjednik se raduje razgovoru o bilateralnim i regionalnim pitanjima s predsjednikom Katsavom”, objavljeno je u izjavi Bijele kuće. Bilo je to četiri mjeseca prije napada Al-Kaide i početka nove ratne kampanje Amerikanaca na Bliskom istoku. A Izrael je itekako potreban Amerikancima u njihovom dje-

lovanju prema muslimanskim državama. Katsav posjećuje i druge države, između ostalog i “problematične” — Austriju, Hrvatsku i Slovačku u kojima se tijekom Drugog svjetskog rata zbio Holokaust. U uzvratnom posjetu Hrvatskoj, udomaćio ga je predsjednik Stjepan Mesić, a Katsav, prvi izraelski predsjednik u Hrvatskoj, obišao je Zagreb, Dubrovnik i Jasenovac. U muzeju Spomen-područja tada je izjavio kako izraelski narod te Židovi diljem svijeta nikad neće zaboraviti što se dogodilo u Jasenovcu, ali je izrazio uvjerenje da će oba naroda buduće naraštaje usmjeravati na put suradnje i razumijevanja. “Sjećanje na događaje u prošlosti pokazat će nam pravi put u budućnosti”, rekao je Katsav u Jasenovcu. Posjećuje i Auschwitz te sudjeluje u programu 60. obljetnice oslobođenja logora. Pažnju je izazvao i 2005. godine na sprovođu pape Ivana Pavla II. kada je na tečnom farsiju popričao s tadašnjim iranskim predsjednikom Mohamedom Hatamijem. Njihov razgovor i rukovanje, zabilježeno u medijima, postali su predmet napada ekstremista u obje države.

PRVI OSUĐENI BIVŠI PREDSJEDNIK

Potkraj svojeg mandata, u ljeti 2006. godine, odjeknula je vijest kako se predsjednik Katsav požalio državnom tužitelju da je žrtva ucjene. Krenula je iscrpna istraga koja je rezultirala nepredvidivim obratom u slučaju. Orly Revivo, bivša službenica u ministarstvu koje je Katsav vodio potkraj 1990-ih, optužila je svog nekadašnjeg šefa da ju je više puta silovao i seksualno zlostavljao u javnoj zgradi. Uskoro su se pojavile i optužbe drugih žena — Katsav je bio suočen s desetak izjava o spolnom zlostavljanju. Optužbe su uključivale točke kršenja povjerenja, prijevare i sudjelovanje u nezakonitom prisluškivanju. Medijima su se širile neugodnosti, a Katsava se sve više pozivalo na ostavku. On sam

MOSHE KATSAV U HRVATSKOJ

je odbijao optužbe, tvrdio da su mediji neprijateljski nastrojeni prema njemu, odbijao ostavku. Trakavica se nastavila i sljedećih mjeseci, čak i kada se Katsav povukao iz javnosti. Dva tjedna prije isteka mandata, Moshe Katsav podnio je ostavku na mjesto predsjednika Države Izrael. Na funkciji predsjednika naslijedila ga je privremeno Dalia Itzik iz Knesseta.

Pokušaj nagodbe sa žrtvama zlostavljanja izazvao je proteste Izraelaca, posebno ženskih udruga. Nakon višemjesečnog suđenja, Moshe Katsav je 2011. godine osuđen zbog silovanja, nepristojnih djela, seksualnog uznemiravanja i ometanja pravde, postavši tako prvi bivši predsjednik Izraela osuđen na zatvorsku kaznu. Kazna: sedam godina zatvora te plaćanje odštete žrtvama. Obilježilo ga je to kao čovjeka koji se nakon slavne državničke karijere, našao na dnu javnog života, ponižen, omrznut i zauvijek etiketiran od građana. U zatvoru se susreo s ponižavanjem od drugih zatvorenika, odbijanjem molbi za pomilovanjem. Odslužio je pet godina u zatvoru i otpušten uz restrikcije kojih se i danas mora pridržavati. Iako nikad nije priznao svoju krivnju, zabranjen mu je svaki istup u javnosti i komentiranje svoje presude. Slučaj Moshe Katsava ostao je zabilježen kao primjer jednakosti pred zakonom, pravde i demokratičnosti izraelskog društva.

NESUĐENI PREDSJEDNICI IZRAELA

PIŠE: IVO MIŠUR

UVOD

Institucija predsjednika Države Izrael od svog utemeljenja 1949. godine je uglavnom ceremonijalna, bez izvršnih ovlasti izuzev pomilovanja zatvorenika i smanjenja zatvorskih kazni. Ipak, svaki predsjednik tijekom svog predsjedništva, kako u unutarnjoj tako i u vanjskoj politici, pokušava staviti fokus javnosti na neke stvari koje on smatra važnima. Tako je Moshe Katsav 2003. godine, tijekom posjeta Italiji, zahtijevao je da Vatikan vrati blaga za koja se može dokazati da su donesena u Rim nakon pada Jeruzalema 70. godine. Do 2000. godine predsjednik se birao na pet godina uz ograničenje od maksimalno dva mandata. Zadnjih dvadeset pet godina izabrani predsjednici služe jedan sedmogodišnji mandat. Bilo koji izraelski državljanin s prebivalištem u Izraelu ima pravo kandidirati se za predsjednika. Zanimljivo je da ne postoji minimalna dobna granica za kandidaturu, te bi hipotetski čak i maloljetniku mogao postati izabrani predsjednik. Ako je predsjednik privremeno nesposoban ili napusti dužnost, predsjednik Knesseta postaje vršitelj dužnosti predsjednika. S obzirom da predsjednika bira Knesset u kojem većinu ima vladajuća stranka, predsjednika de facto bira premijer, odnosno izraelski parlament de iure izglasa kandidata kojeg on predloži. Povijesna zanimljivost je da se čak i nezadovolja-

ALBERT EINSTEIN

vanje minimalnih uvjeta (izraelsko državljanstvo i prebivalište) nije gledalo kao prepreka za nominiranje pojedinih kandidata od strane izraelskih premijera.

ZAŠTO JEDAN FIZIČAR NE ŽELI BITI PREDSJEDNIK

Takav je i slučaj s dva velika uma 20. stoljeća — Albertom Einsteinom i Eliejem Wieselom — koji su u različitim razdobljima dobili ponude da postanu predsjednici Države Izrael. Obojici je zajedničko da su te ponude odbili, s drugim riječima, ali iz istog motiva. O Einsteinu ne treba trošiti puno riječi. Bio je jedan od najutje-

cajnijih znanstvenika 20. stoljeća, poznat po svom revolucionarnom doprinosu fizici. Rođen je 1879. godine u Njemačkoj, a najviše je poznat po teoriji relativnosti, koja je izmijenila dotadašnje shvaćanje prostora, vremena i gravitacije. Einstein nije bio samo vrhunski znanstvenik; bio je i strastveni zagovornik mira, slobode i ljudskih prava, posebno nakon što je svjedočio užasima Prvog i Drugog svjetskog rata. Emigrirao je u SAD 1933. godine zbog uspona nacizma u Njemačkoj, gdje je nastavio raditi i podučavati. Dobitnik je Nobelove nagrade za fiziku. Iako je njegova znanstvena ostavština ogromna,

Einstein je ostao poznat i po svojoj skromnosti, filozofskom pristupu znanosti te humanističkim vrijednostima koje je zagovarao do kraja života. Umro je 1955. godine u Americi.

Godine 1952., svega nekoliko godina nakon osnutka Države Izrael, tadašnji izraelski premijer David Ben-Gurion ponudio je Albertu Einsteinu mjesto predsjednika države nakon smrti prvog predsjednika Chaima Weizmanna. Bio je to pokušaj da se novonastala država personalizira u liku tada možda najpoznatijeg i najuvaženijeg Židova u svijetu te da se simbolički poveže s univerzalnim vrijednostima znanosti, humanizma kao i sa židovskom dijasporom. Einstein je bio savršena osoba za to jer je već tada bio svjetski poznat znanstvenik, dobitnik Nobelove nagrade, autor teorije relativnosti, ali i poznat po svojim stavovima o pacifizmu i socijalnoj pravdi. Unatoč velikoj časti koja mu je ukazana s ovom ponudom, a koje je bio svjestan, jasno je dao do znanja da se ne smatra prikladnim za bilo kakvu političku funkciju. U pismu izraelskom veleposlaniku u SAD-u, u kojem je odbio ponudu, napisao je: “Duboko sam ganut ponudom Države Izrael, no sa žalošću i tugom moram je odbiti. Cijeli svoj život posvetio sam objektivnim stvarima i osobno nemam ni prirodne ni profesionalne sposobnosti za obavljanje službenih dužnosti.” Također je ukazao na svoje zdravlje, odnosno životnu dob, (u trenutku ponude imao je 73 godine) kao jedan od razloga odbijanja.

Einsteinovo “ne” bilo je dakle rezultat unutrašnje samoprocjene odnosno kritike. Iako su mnogi očekivali da će se upravo on, kao moralni autoritet i globalno prepoznat židovski intelektualac, pridružiti političkom vodstvu Izraela, njegov odgovor bio je jasan: njegova uloga je drugačija — on je znanstvenik, a ne predsjednik. Ni Ben-Gurion, čovjek koji

mu je ponudio mjesto nije bio oduševljen mogućnošću da Einstein preuzme predsjedništvo. Ben-Gurion se našalio svom asistentu: “Morao sam mu ponuditi mjesto jer nije postajala mogućnost da to ne učinim. Ali ako prihvati, bit ćemo u nevolji.” Umjesto Einsteina, kasnije izraelsko predsjedništvo je kasnije te godine, preuzeo istaknuti cionistički vođa Yitzhak Ben-Zvi.

ZAŠTO JEDAN KNJIŽEVNIK NE ŽELI BITI PREDsjedNIK

Dok je Einsteinova priča dobro poznata i često prepričavana, slučaj Elieja Wiesela mnogo je manje poznat, osobito u Hrvatskoj. Elie Wiesel rodio se 1928. godine u malom mjestu Sighet, danas Sighetu Marmației, na području današnje Rumunjske. Bio je židovski književnik, novinar, profesor i dobitnik Nobelove nagrade za mir, poznat kao jedan od najvažnijih svjedoka i kroničara Holokausta. Rođen

u hasidskoj obitelji, Wiesel je kao tinejdžer zajedno s obitelji deportiran u nacističke koncentracijske logore tijekom Drugog svjetskog rata. U Auschwitzu su mu ubijene majka i najmlađa sestra, dok je s ocem i dvije starije sestre doživio deportaciju u logor Buchenwald, gdje mu je otac umro. Nakon rata Wiesel je smješten u francusko sirotište. Poslije je studirao filozofiju, sociologiju i književnost na Sorbonni. Na poticaj francuskog pisca François Mauriac, počeo je pisati o svojim traumatičnim iskustvima, što je rezultiralo poluautobiografskom knjigom Noć (franc. La Nuit, 1958.), jednim od najpotresnijih svjedočanstava o strahotama Holokausta.

Od 1956. živio je u New Yorku, a američko državljanstvo stekao je 1963. godine. Tijekom života napisao je više od 30 knjiga, uglavnom posvećenih Holokaustu, židovskom identitetu i pitanjima morala. Predavao je na brojnim sveučilištima, držao predavanja o ljudskim

ELIE WIESEL

pravima i angažirao se protiv nasilja i progona manjina diljem svijeta. Godine 1986. dobio je Nobelovu nagradu za mir zbog svog neumornog zalaganja za sjećanje na žrtve genocida i borbu protiv mržnje.

Godine 2006., u trenutku kada je Izrael prolazio kroz političku krizu i kada su se tražila nova lica koja bi mogla podići moralni autoritet predsjedničke funkcije, ime Elieja Wiesela ponovno je dospjelo u središte pozornosti. Premijer Ehud Olmert želio je kandidata koji nije povezan ni s jednom političkom strankom, a Benjamin Netanyahu je otišao i korak dalje — pokušao je osobno nagovoriti Wiesela da se kandidira. Prema pisanju izraelskih medija, Netanyahu je Wiesela tri puta osobno zvao, a kad to nije upalilo, pokušao je izvršiti dodatni pritisak preko zajedničkih prijatelja. No Wiesel je ostao čvrst. “Zašto bih ja bio predsjednik?” izjavio je za izraelski dnevni list Yediot Aharonot. “To nije za mene.” Iako mu je, kako je rekao, bila čast što mu je ponuđena ta pozicija, osjećao je da ne može prihvatiti funkciju s kojom nije istinski povezan. Na konferenciji na Sorbonni izjavio je: “Ja sam samo pisac, ništa više.” Wiesel je znao da se u pozadini njegovog imenovanja krije i pokušaj da se spriječi dolazak Netanyahuova političkog protivnika na čelo države. To je za njega bilo neprihvatljivo. Nije želio biti sredstvo političke manipulacije. Na čelo Države Izrael 2007. godine dolazi Shimon Peres, a Elie Wiesel umire u New Yorku 2016. godine.

ZAKLJUČAK : SKROMNOST POJEDINACA ILI PROPUŠTENE PRILIKE DRŽAVE IZRAEL?

Dvojica velikana, dva različita konteksta, ali jako slična razmišljanja. I Einstein i Wiesel odbili su predsjedničku funkciju ne zato što su smatrali da Izrael nije vrijedan njihove pažnje — naprotiv — već

upravo zato što su bili domoljubi. Nisu smatrali da u danom povijesnom kontekstu i sa svojim trenutnim fizičkim stanjem mogu biti od koristi. Možemo samo nagađati kako bi povijest izgledala da je Einstein postao prvi predsjednik nakon Weizmanna, ili da je Wiesel preuzeo tu dužnost u 21. stoljeću. Bi li njihovo prisustvo u izraelskom političkom vodstvu ojačalo međunarodni ugled Izraela? Možda. Bi li mogli promijeniti unutarnju politiku i stanje u društvu? Vjerojatno ne, barem ne institucionalno, s obzirom na simboličnu prirodu funkcije.

Možda je upravo njihovo odbijanje ono što ih je učinilo još većima u povijesnom kontekstu. Obojica su ostali

dosljedni sebi, odnosno svome pozivu. U svijetu koji često slavi one koji grabe moć, njih dvojica su je odbili. Može se pretpostaviti i da su obojica smatrali da bi politička funkcija mogla ograničiti njihovu mogućnost i slobodu da djeluju kao neovisni glasovi savjesti i humanizma u cijelom svijetu. Odluke obojice odražavaju duboku skromnost i osjećaj odgovornosti. Iako su imali priliku stati na čelo države koju su voljeli i poštovali, nisu tražili moć ni titulu. Umjesto toga, ostali su dosljedni svojim životnim misijama. Upravo ta dosljednost i skromnost čine ih još većima — jer su pokazali da istinska služba narodu ne mora uvijek dolaziti s političke pozornice.

IZRAELSKA BIJELA KUĆA

PIŠE: J. C.

Službena rezidencija izraelskih predsjednika poznata je po svojim hebrejskim nazivima Beit HaNassi i Mishkan HaNassi i nalaze se u četvrti Talbija u Jeruzalemu.

U modernom hebrejskom “beit” znači “kuća” a “mishkan” rezidencija. “Nassi” znači “predsjednik” a dolazi od biblijsko-hebrejske riječi za “princa”.

Prije nego što je Beit HaNassi izgrađena, prvi izraelski predsjednik Chaim Weizmann živio je sa svojom suprugom Verom u njihovoj obiteljskoj kući u Rehovotu. Tu veliku kuću osmislio je arhitekt Erich Mendelsohn, koji je na poseban način spojio modernističku arhitekturu s mediteranskim utjecajem. Kuća je uskoro postala poznata kao pravi arhitektonski dragulj a kada je Chaim Weizmann postao predsjednik, “Vila Weizmann” je postala jedan od prvih simbola suverenosti mlade Države Izrael. Predsjednik Weizmann i njegova supruga otvorili su vrata svog doma izraelskom narodu a redovito su ju posjećivali obični građani, vojni časnici, političari i visoki strani gosti. Chaim Weizmann kuću je nakon smrti ostavio Weizmannovom institutu i danas je to muzej u čast prvog izraelskog predsjednika.

Kada je drugi izraelski predsjednik Yitzhak Ben-Zvi izabran na tu dužnost, službena predsjednička rezidencija preselila se u Jeruzalem. Ben-Zvi koji je sa svojom suprugom Rachel Yanait živio u skromnoj kući u Rehaviji želio je zadržati svoj skromni način života i odbio se preseliti u kuće koje mu je nudila vlada. Vlada je tako kupila kuću pored doma Ben-Zvijevih i ta je kuća služila kao službena rezidencija.

BEIT HANASSI U JERUZALEMU

Ideja o izgradnji službene rezidencije pojavila se krajem 1960-ih godina a rezidenciju je službeno inaugurirao treći izraelski predsjednik Zalman Shazar 1971. godine. Svi izraelski predsjednici od tada rade i žive u Beit HaNassiju.

Prvotna ideja za stalnu rezidenciju za šefa države bila je da ona bude izgrađena u kompleksu vladinih ministarstava, ali Shazar, koji je bio čovjek iz naroda, želio je živjeti u rezidencijalnom području, a ne u izolaciji i bio dovoljno uvjerljiv da postigne ono što je želio. “Živim s mojim vlastitim narodom”, citirao je Shazar Bibliju u argumentiranju svog stava.

Natječaj za arhitektonski dizajn objavljen je 1964. i bio je ograničen na izraelske arhitekte. Od oko 200 prijava odabran je dizajn koji je poslao arhitekt Aba Elhanani. Ni žiri ni Elhanani nisu dovoljno razmišljali o mogućnosti da bi neki budući

predsjednik, poput na primjer Yitzhaka Navona, petog predsjednika Izraela (1978.-1983.), mogao imati malu djecu; da treba postojati mogućnost za pristup invalidskim kolicima ili da bi trebala postojati velika i propisno opremljena kuhinja za državne ručkove i večere.

Međutim tijekom godina službena rezidencija pokazala je svoje nedostatke a sam kompleks bio je zapušten. Tijekom izgradnje rezidencije nije se dovoljno razmišljalo o budućim potrebama, pa tako na primjer nije postojala odgovarajuća kuhinja koja bi bila u blizini dvorane za primanje. Uz manji hol nalazile su se dvije dvorane za primanje s malom čajnom kuhinjom. U predsjednikom privatnim odajama postajala je kuhinja ali i njoj je očajnički bila potreba modernizacija.

Neispravne vodovodne instalacije, zastarjele električne instalacije, curenje klimatizacijskih sustava, plijesan na zidovima i stropovima, ljuštenje boje i nedostatak odgovarajućih prostorija za medijsku pokrivenost samo su neke od stavki koje su zahtijevale hitnu pozornost — ali novaca nije bilo, pa se tadašnji predsjednik Shimon Peres 2010. godine obratio zakladi Rothschild za pomoć i uspio dobiti obećanje o potpori od 500.000 dolara, te je rezidencija obnovljena.

Peres je tijekom svog predsjedničkog mandata uveo još jednu novost — tijekom posjeta pape Benedikta XVI. Izraelu 2009. godine uveo je novi običaj prema kojem su njegovi gosti, svjetski čelnici, u “vrtu mira” u Beit HaNassiju sadili drvo masline, kao simbol mira o kojem Bliski istok već toliko dugo sanja.

U skladu s vizijom Abe Elhananija o predsjedničkoj rezidenciji kao muzeju koji će slaviti izraelsku umjetnost, predsjednička rezidencija sadrži opsežnu zbirku umjetničkih djela, nekih privremenih, a drugih trajnih, a ta umjetnička djela rezidenciji daju osjećaj sjaja, bogatstva i kulturne transcendencije. Većina umjet

nina izložena je u Velikoj dvorani koju svake godine posjete deseci tisuća ljudi. Kako bi izložba ostala suvremena i svježa u skladu s modernim umjetničkim stilovima, aktualna prva dama Michal Herzog imenovala je stručni odbor koji ju savjetuje o tim pitanjima.

Predsjednička rezidencija podijeljena je u tri krila, okruženih vrtovima koji predstavljaju lokalnu floru Države Izrael, sa smokvama, narom, čempresima i borovima, koji predstavljaju podnožje i planine Judeje, stabla cedra koja predstavljaju Gornju Judeju, stabla limuna koja predstavljaju ravnicu Sharon te razno

liko bilje i cvijeće.

U vrtovima se također nalaze deseci starih stabala maslina donesenih s Judejskih planina na inicijativu prve dame Nine Katzir, supruge četvrtog predsjednika Ephraima Katzira, čije predsjedništvo je započeo uoči izbijanja Jomkipurskog rata i završilo početkom mirovnog procesa s Egiptom a masline su posađene kao simbol nade za mir.

Svake godine u predsjedničkoj rezidenciji održava se tradicionalna berba maslina a predsjednik ponekad poklanja boce svog maslinovog ulja.

Jedan od najprepoznatljivijih dijelova vrtova je dio u kojem se nalaze biste bivših predsjednika. Svaki predsjednik tradicionalno ima pravo odabrati umjetnika koji će zabilježiti njegov lik u obliku biste. Biste stoga nisu ujednačene po veličini i stilu te tako u velikoj mjeri odražavaju slobodu danu svakom predsjedniku da obliku svoj predsjednički mandat.

U vrtovima predsjedničke rezidencije nalazi se i sinagoga koja je otvorena 2001. godine. Godinu dana kasnije svečano su otvoreni Arheološki vrtovi s raznolikom zbirkom povijesnog blaga iz Izraela, posuđene od Izraelske uprave za antikvitete, uključujući i Herodov kamen sa zidova Brda Hrama te još mnogo toga.

Izraelska Bijela kuća krije još mnogo tajni a otvorena je za posjetitelje koji se prijave za organizirani obilazak.

U VRTU IZRAELSKJE BIJELE KUĆE

SCHINDLEROVA TVORNICA POSTALA MUZEJ PREŽIVJELIH

PIŠE: J. C.

Bivša tvornica tekstila u češkom Brnenecu, oko 160 kilometara istočno od Praga, nekada je pripadala židovskoj obitelji. Tvornicu su nacisti oduzeli vlasnicima 1938. godine a u toj je tvornici njemački poduzetnik Oskar Schindler tijekom Drugog svjetskog rata spasio 1.200 Židova. Danas, 80 godina nakon završetka Drugog svjetskog rata, Schindlerova tvornica pretvorena je u Muzej preživjelih, posvećen Holokaustu i povijesti Židova u ovom dijelu Europe.

Ideja za obnovu i očuvanje Schindlerove tvornice postojala je i ranije ali prethodno za to nisu bila osigurana financijska sredstva. U realizaciji ove ideje glavna pokretačka snaga bio je Daniel Löw-Beer, potomak vlasnika tvornice. Njegova obitelj živjela je u ovom dijelu Češke stotine godina. Tvornica je prvotno bila tvornica papira a onda ju je 1854. godine njezin vlasnik Isaac c pretvorio u tvornicu tekstila i ona je uskoro postala jedna od najvažnijih europskih tvornica vune.

Obitelj Löw-Beer je u Drugom svjetskom ratu stradala, dio obitelji je uspio pobjeći i tako se spasiti i danas je rastrkan diljem svijeta.

“Drago mi je da na ovom mjestu možemo barem emocionalno vratiti dio moje obitelji. Moj djed je živio ovdje, moj otac je živio ovdje, a onda se svijet srušio jednog dana 1938. godine”, rekao je Daniel Löw-

Beer. Na otvorenju muzeja bili su i neki od potomaka “Schindlerovih Židova”.

Muzej, smješten u dijelu obnovljene predionice, prikazuje povijest Oskara Schindlera, njegove supruge Emilie, obitelji Löw-Beer i drugih povezanih s tim područjem, zajedno sa svjedočanstvima preživjelih žrtava Holokausta. Muzej također sadrži prostor za izložbe, predavanja, filmske projekcije i koncerte te kafić.

Prozirni stakleni zid između dijela pretvorenog u muzej i većeg, još uvijek ruševnog prostora iza njega razdvaja sadašnjost i prošlost. Interesantna arhitektonska rješenja za obnovu dali su mladi studenti arhitekture. Uz dio posvećen izlaganju povijesnih predmeta iz Drugog svjetskog rata kao što su koferi,

dokumenti, fotografije i motocikli, muzej je dizajniran tako da može prikazati i drugu izložbu posvećenu dizajnericama iz škole Bauhaus koje su morale graditi svoje karijere od nule nakon Hitlerova uspona na vlast.

Daniel Löw-Beer (epidemiolog koji radi za Svjetsku zdravstvenu organizaciju) je 2019. godine osnovao zakladu Arks kako bi kupio nekadašnju tvornicu i pretvorio ju u muzej, ulažući novac i obnavljajući partnerstvo s lokalnom zajednicom u želji da zapušteni prostor ponovno oživi.

Regionalna vlada dala je određena sredstva, a pomogla je i Europska unija. Stanovnici gradića prvo su bili skeptični prema ovoj ideji ali kada su vidjeli da se

ovaj put nešto stvarno događa, ponudili su pomoć. Jedna je tvrtka došla s velikim kamionom natovarenim ciglama, iskrcala ih i jednostavno otišla, rekao je Löw-Beer.

Službenim otvorenjem ovog muzeja dovršen je tek prvi korak a još puno toga treba učiniti. Preostale zgrade još uvijek čekaju na potpunu obnovu. Među njima su Schindlerov ured, gdje gradska vijećnica planira napraviti informativni centar, vojarna SS trupa, koja će osigurati više izložbenih prostora, te zgrada u kojoj su živjeli i radili židovski zatvorenici.

Trenutno muzej nije otvoren svakodnevno i fokusiran je na obrazovne aktivnosti za škole.

Oskar Schindler rođen je u obližnjem gradu Svitavy (Zwittau na njemačkom) u tadašnjoj Sudetskoj oblasti u Čehoslovačkoj. U tom dijelu zemlje živio je veliki broj pripadnika židovske zajednice.

Nakon što je 1939. izbio rat, Schindler se preselio u Kraków, sada u Poljskoj, gdje je vodio tvornicu emajla i streljiva i dobro postupao prema židovskim radnicima koji su radili u njegovoj tvornici. S približavanjem Crvene armije 1944. napravio je popis židovskih radnika za koje je tvrdio da su potrebni za preseljenje tvornice u Brněncu. Tvornica je služila kao podlogor njemačkog koncentracijskog logora Gross-Rosen.

Kada je transport s 300 žena preusmjeren u nacistički logor smrti u Auschwitzu, Schindler je uspio osigurati njihovo oslobođenje. U drugom hrabrom činu, njegova supruga Emilie predvodila je napore da spasi više od 100 židovskih muških zatvorenika koji su stigli na obližnju željezničku stanicu u zapečaćenim stočnim vagonima u siječnju 1945. godine

Godine 1993. Jad Vašem dodijelio je Emilie i Oskar Schindler titulu Pravedni-

ka među narodima, čast koja se dodjeljuje onima koji su pod cijenu vlastitog života spašavali Židove za vrijeme Holokausta.

Nakon kraja rata, Emilie i Oskar Schindler preselili su se u Zapadnu Njemačku a 1949. godine emigrirali su u Argentinu. Oskar se 1957. godine vratio u Njemačku, a njegova je supruga ostala u Argentini. Oskar Schindler preminuo je 1974. godine i pokopan je na Brdu Zion u Jeruzalemu, jedini član nacističke stranke koji je dobio takvu počast.

Steven Spielberg snimio je 1993. godine film o Oskar Schindleru “Schindlerova lista”, prema nagrađivanom romanu autora Thomasa Keneallyja. Film je nagrađen Oscarom a priča o spašavanju Židova tako je postala poznata i širem krugu javnosti. Jedan od producenata ovog filma bio je i Branko Lustig.

SIMBOLIČNO RETROAKTIVNO PROMAKNUĆE ALFREDA DREYFUSA

PIŠE: J. C.

Donji dom francuskog parlamenta jednoglasno je u lipnju odobrio retroaktivno promaknuće kapetana francuske vojske Alfreda Dreyfusa, francuskog Židova, u čin brigadnog generala, 130 godina nakon što je Dreyfus nepravедно osuđen za izdaju u jednom od najzloglasnijih slučajeva antisemitizma u Francuskoj.

Nacionalna skupština, donji dom parlamenta, jednoglasno je odobrila zakon koji se smatra simboličnim korakom u borbi protiv antisemitizma u modernoj Francuskoj. Nacrt zakona predložio je bivši premijer Gabriel Attal, koji vodi centrističku stranku Renesansa predsjednika Emmanuela Macrona.

Da bi promaknuće stupilo na snagu, još ga mora odobriti Senat, gornji dom francuskog parlamenta.

Izvjestitelj predloženog zakona, zastupnik Renesanse Charles Sitzenstuhl, rekao je da će glasanje o ovom zakonu “ući u povijest” i pozvao je senatore “da brzo usvoje predloženi nacrt zakona”.

Simbolično promaknuće Dreyfusa, čija je osuda donesena usred raširenog antisemitizma u francuskoj vojsci i širem društvu krajem 19. stoljeća, dolazi

u vrijeme rastuće uzbune zbog zločina iz mržnje usmjerenih protiv Židova u zemlji.

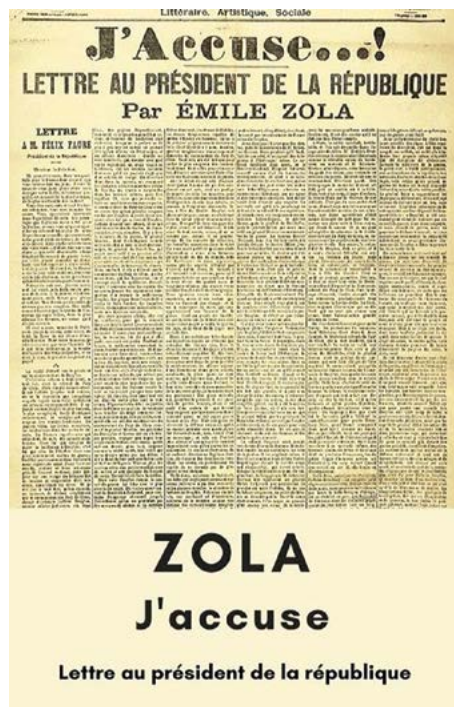
“Promicanje Alfreda Dreyfusa u čin brigadnog generala predstavljalo bi čin odštete, priznanje njegovih zasluga i odavanje počasti njegovoj predanosti Republici”, rekao je Attal, koji je bio najmlađi francuski premijer u manje od osam mjeseci mandata 2024. godine.

“Antisemitizam koji je pogodio Alfreda Dreyfusa nije stvar prošlosti”, rekao je Attal, i sam porijeklom Židov te dodao da Francuska mora ponovno potvrditi “apsolutnu predanost borbi protiv svih oblika diskriminacije”.

Dreyfus, 36-godišnji vojni kapetan iz regije Alsace u istočnoj Francuskoj, optužen je u listopadu 1894. godine da je njemačkom vojnom atašeu odavao tajne informacije o novoj topničkoj opremi. Optužba se temeljila na usporedbi rukopisa na dokumentu pronađenom u Parizu u kanti za smeće njemačkog atašea.

U jeku žestoke antisemitske kampanje u francuskom tisku Dreyfus je izveden pred sud. U znak podrške optuženom vojnom kapetanu, književnik Emile Zola potom je napisao svoju poznatu brošuru “J'accuse” (“Optužujem”) u kojoj je optužio čelnike francuske vojske i politike da žele zataškati aferu te da Alfreda Dreyfusa, Židova, koriste kao žrtveno janje.

Međutim, unatoč nedostatku dokaza, Dreyfus je osuđen za izdaju te osuđen na

doživotni zatvor u zloglasnoj kaznenoj koloniji u Francuskoj Gvajani i javno mu je oduzet čin.

No potpukovnik Georges Picquart, šef obavještajnih službi, ponovno je istražio slučaj u tajnosti i otkrio da je rukopis na inkriminirajućoj poruci pripadao drugom časniku, Ferdinandu Walsinu Esterhazyju. Kad je Picquart predočio dokaze glavnom stožeru francuske vojske, i sam je izbačen iz vojske i zatvoren na godinu dana, a Esterhazy je bio oslobođen.

U lipnju 1899. godine Dreyfus je vraćen u Francusku na drugo suđenje. Prvo je proglašen krivim i osuđen na 10 godina zatvora, prije nego što je službeno pomilovan — iako ne i oslobođen optužbi. Tek 1906. godine, nakon mnogih preokreta, visoki žalbeni sud poništio je izvornu presudu i oslobodio Dreyfusa.

Alfred Dreyfus potom je služio u Prvom svjetskom ratu a nakon vojne karijere se povukao, živio mirnim životom i umro je 1935. u dobi od 76 godina.

Zagovornici zakona vjeruju da bi Dreyfus, da je mogao nastaviti karijeru pod normalnim okolnostima, dosegao sam vrh francuske vojske.

Francuska je dom najveće židovske populacije izvan Izraela i SAD-a, kao i jedne od najvećih muslimanskih zajednica u Europskoj uniji. U posljednjih godinu i pol dana porastao je broj prijavljenih napada na članove francuske židovske zajednice.

TKO JE BIO ALFRED DREYFUS?

Alfred Dreyfus rođen je 9. listopada 1859. godine u Alzacu u židovskoj obitelji Raphaela i Jeannette Dreyfus (rođene Libmann). Alfred je bio najmlađe od devetoro djece a njegov djed je bio trgovac iz bogate stare alzaške židovske obitelji iz Rixheime, nedaleko od Mulhouse. Alfredov otac Raphael postao je uspješni industrijalac a obitelj Dreyfus živjela je ugodnim životom. Majka Jeannette teško se oporavljala nakon devetog poroda, pa je Alfredova sestra Henriette bila njegova “druga” majka. Obitelj Dreyfus se s vremenom preselila u Pariz a Alfred je upisao vojnu školu, uglednu Ecole Polytechnique, gdje je dobio vojnu obuku ali i obrazovanje iz područja znanosti. Nakon toga krenula je njegova vojna karijera koja je bila prekinuta poznatom Dreyfusovom aferom, te kasnijom zatvorskom kaznom i relativnom rehabilitacijom.

ALFRED DREYFUS

Alfred je imao 31 godinu kada se oženio s dvadesetogodišnjom Lucie Eugénie Hada-mard. Lucie je poticala iz bogate židovske obitelji koja se bavila dijamantima. Imali su dvoje djece, sina Pierrea i kći Jeanne. Preminuo je 1935. godine i pokopan je na pariškom groblju Montparnasse.

Za vrijeme Drugog svjetskog rata njegova supruga Lucie skrivala se u samostanu i tako je preživjela, a sin Pierre je 1943. godine uspio pobjeći u SAD. Alfredova i

Luciena kći, Jeanne Dreyfus Levy preživjela je rata ali njezina kći Madeleine Levy je uhićena u Toulouseu i deportirana u Auschwitz gdje je preminula od tifusa u siječnju 1944. godine. Imala je 25 godina.

U listopadu 2021. godine francuski predsjednik Emmanuel Macron otvorio je muzej posvećen slučaju Dreyfus u predgrađu Pariza.

TISUĆE PREDMETA I DOKUMENATA NAJPOZNATIJE IZRAELSKOG ŠPIJUNA IZ SIRIJE DOPREMLJENI U IZRAEL

PIŠE: F. B.

Izrael je nedavno nakon tajne operacije u Siriji pronašao tisuće predmeta i dokumenata koji su pripadali najpoznatijem izraelskom špijunu Eliju Cohenu, koji se svojedobno infiltrirao u politički ešalon Sirije. U svibnju je navršilo 60 godina otkako je Eli Cohen obješen na trgu u Damasku.

Izraelski premijer Benjamin Netanyahu podijelio je s Cohenovom udovicom Nadijom neke od 2.500 predmeta iz sirijskih arhiva koji se odnose na Eliju Cohena a uključuju dokumente, snimke, fotografije i predmete koje je sirijska obavještajna služba prikupila nakon Cohenova uhićenja u siječnju 1965. godine. Među njima su i pisma napisana njegovom rukom namijenjena obitelji u Izraelu, fotografije njegovih aktivnosti tijekom operativne misije u Siriji i osobni predmeti koji su uzeti iz njegovog doma nakon uhićenja.

Među koferima donesenim u Izrael nalazili su se istrošeni fascikli puni rukom pisanih bilježaka, ključevi Cohenova stana u Damasku, putovnice i lažni identifikacijski dokumenti, te dokumentacija o svim naporima njegove udovice Nadije Cohen, koja je molila svjetske čelnike da njezin suprug bude pušten iz zatvora. Među dokumentima nalazi se i rukom pisana oporuka koju je Eli Cohen napisao samo nekoliko sati prije nego što je obješen.

Cohenov uspjeh u Siriji bilo je jedno od prvih velikih postignuća izraelske obavještajne agencije Mossad, a smatra se da su tajni obavještajni podaci koje je dobio uvelike pripomogli Izraelu u pripremi za brzu pobjedu u Bliskoistočnom ratu 1967. godine.

Eli Cohen, rođen u židovskoj obitelji u Egiptu, bio je početkom 1960-ih kao agent Mossada ubačen u Siriju gdje se predstavljao kao sirijski poslovni čovjek Kamal Amin Taabet. Eli Cohen uspio je gotovo nemoguće: uspostavio je bliske kontakte unutar političke i vojne hijerarhije Sirije, izraelskog zakletog neprijatelja te je na kraju postao glavni savjetnik sirijskog ministra obrane. Godine 1965. Cohen je uhvaćen dok je radio-vezom slao podatke u Izrael. Suđen je i obješen na trgu u Damasku 18. svibnja 1965. godine. Kada je pogubljen, imao je 40 godina. Eli Cohen u Izraelu se smatra

nacionalnim herojem, a njegovi posmrtni ostaci još nisu vraćeni u Izrael.

Godine 2019. glumac Sacha Baron Cohen utjelovio je Eliju Cohena u Netflixovoj seriji od šest epizoda pod nazivom “Špijun”.

Izraelski premijer posjetio je Nadiju Cohen u Jeruzalemu i obavijestio ju osobno o provedenoj akciji.

“Proveli smo specijalnu operaciju Mossada, Države Izrael, kako bismo donijeli njegovu (Eli Cohenovu) arhivu, koja se nalazila u sefovima sirijske obavještajne službe 60 godina”, rekao je Netanyahu Nadiji Cohen.

Netanyahu je rekao da Izrael nastavlja raditi na pronalaženju Cohenovog tijela “Eli je izraelska legenda. On je najveći agent kojeg je izraelska obavještajna služba imala u godinama postojanja države. Nitko nije bio kao on”, rekao je Netanyahu.

Nisu poznati detalji ove akcije vraćanja važnih predmeta i dokumenta Izraelu, ali sigurno je da se to nije moglo dogoditi bez saznanja i pristanka sirijskih vlasti uspostavljenih nakon pada režima Bašara al-Asada i njegovog odlaska iz zemlje. Ovaj čin predstavlja “važnu diplomatsku gestu” sirijskih vlasti, koje su svjesne važnosti ovih dokumenata i predmeta za Izrael. Predstavnici novih sirijskih vlasti ističu da žele mir sa svim svojim susjedima i zemljama regije.

DESET TISUĆA BESPLATNIH PRIMJERAKA “DNEVNIKA ANNE FRANK” ZA STANOVNIKE NEW YORKA

PIŠE: J. C.

Anne Frank bi u 12. lipnja ove godine napunila 96 godina. U čast rođendana poznate žrtve Holokausta, stanovnicima New Yorka ovoga će ljeta biti podijeljeno deset tisuća besplatnih primjeraka njezina “Dnevnika Anne Frank”. Podjelu besplatnih knjiga organizirat će autori izložbe pod nazivom “Anne Frank: Izložba” koja je otvorena u Centru za židovsku povijest u New Yorku.

“Dnevnik Anne Frank nije samo relevantan — on je neophodan za mlade Njujorčane danas”, rekao je Gavriel Rosenfeld, predsjednik Centra za židovsku povijest, te dodao: “Annina priča je snažno ogledalo koje odražava opasnosti koju predstavljaju antisemitizam i mržnja, a oni i dalje postoje u našem svijetu.”

Knjige nisu jedini besplatni pokloni tijekom ove gradske inicijative pod nazivom “Ljeto razmišljanja: Ostavština Anne Frank” — određenih dana izložba će se moći pogledati besplatno.

“Anne Frank: Izložba” otvorena je u siječnju u New Yorku i ulaznice su ubrzo rasprodane. Radi se o prvoj replici tajnog aneksa u punoj veličini — replike potkrovlja u Amsterdamu gdje su se Anne Frank, njezina obitelj i još četvero Židova skrivali od nacista više od dvije godine prije nego što su otkriveni.

Izložba, koja će biti otvorena do listopada, detaljno rekreira život osmero židovskih stanovnika aneksa, sve do sitnih detalja poput ljuštenja tapeta i fotografija pričvršćenih na zidove.

Ova izložba uključuje više od 100 originalnih artefakata povezanih s obitelji Frank, od kojih mnogi nikada prije nisu javno prikazani. Među njima je i nizozemska verzija “Monopolyja” — igre koju je Anne Frank voljela, a koju je igrala s kolegicom iz razreda u amsterdamskom židovskom liceju. Izložba također uključuju pismo izdavača iz New Yorka iz 1947. godine upućeno njezinom ocu, Ottu Franku, u kojem odbija objaviti dnevnik Anne Frank, koji će ubrzo nakon toga postati poznat diljem svijeta.

Danas je “Dnevnik Anne Frank” objavljen na više od 70 jezika (uključujući i farsi, arapski i esperanto) i često se koristi kao obrazovni alat i uključen je u nastavne planove i programe osnovnih škola.

“Priča o Anni Frank priča je o nadi, humanosti i hrabrosti te pripada našim učionicama i našim zajednicama kao ključni dio ovog grada”, izjavila je voditeljica javnih škola grada New Yorka Melissa Aviles-Ramos i istaknula: “Uvjerena sam da će distribucija 10.000 primjeraka njezina dnevnika ostaviti trajan utjecaj na naše mlade ljude, baš kao što je to učinila na moje učenike kada sam bila profesorica engleskog jezika u srednjoj školi.”

Anne Frank, pravim imenom Annelies Marie Frank, rođena je 12. lipnja 1929. godine u Frankfurtu na Majni a sa svojom obitelji (majkom Edith, ocem Ottom i starijom sestrom Margot) živjela je u Amsterdamu. Obitelj Frank je poštivala običaje i tradiciju judaizma i bili su liberalni Židovi. Nakon njemačke okupacije Nizozemske obitelj Frank se od srpnja 1942. godine skrivala u tajnom skloništu u Amsterdamu sve dok ih 4. kolovoza 1944. godine nije otkrio Gestapo i deportirao u logore. Od obitelji Frank preživio je samo otac Otto, a sestre Anne i Margot preminule su u koncentracijskom logoru Bergen-Belsen od tifusa neposredno prije nego što je britanska vojska 15. travnja 1945. godine oslobodila logor. Anne Frank je u svom dnevniku opisala život u tajnom skrovištu, pun neprekidnog straha i potpune izolacije.

VJENČANJE IRANSKE PRINCEZE I ŽIDOVSKO-AMERIČKOG POSLOVNOG ČOVJEKA

PIŠE: F. B.

Svi Židovi dobro poznaju priču o Purimu i kraljici Esteri koja je u drevnoj Perziji spasila Židove — 2.500 godina nakon kraljice Estere, jedan je Židov ponovno postao dio perzijske kraljevske obitelji. U priči dostojnoj Walta Disneya, princeza Iman Pahlavi, unuka posljednjeg iranskog monarha Mohameda Reze Pahlavija, udala se u lipnju u Parizu za židovsko-američkog poslovnog čovjeka Bradleyja Shermana.

Gotovo mjesec dana nakon što se par službeno vjenčao na ležernoj ceremoniji u sudnici u New Yorku, princeza i njezin partner, s kojim je u vezi više od četiri godine, proslavili su svoj brak formalnim vjenčanjem u Parizu, u znaku elegancije i tradicije. Vjenčanju je prisustvovalo nekoliko istaknutih iranskih osoba, uključujući članove kraljevske obitelji te princezinog oca.

Slike s raskošnog ljetnog vjenčanja, za kojem je mladenka nosila čipkastu bijelu haljinu libanonskog modnog kreatora Elija Saaba a mladoženja klasični crni smoking, počele su se pojavljivati na društvenim mrežama, a prikazuju članove kraljevske obitelji, uključujući baku i matrijarhinju Farah Pahlavi, udovicu bivšeg šaha Mohameda Reze, te mladenkine sestre Noor i Farah.

Isječci na društvenim mrežama s vjenčanja para prikazuju kako mladenku i mladoženju podižu na stolicama tijekom hore, tradicionalnog plesa na židovskim vjenčanjima.

Iman je kćerka Reze Pahlavija, prognanog iranskog prijestolonasljednika i njegove supruge Yasmine. Ona i njezine sestre rođene su i odrasle u SAD-u otkako je obitelj Pahlavi svrgnuta s vlasti 1979. godine tijekom Iranske revolucije.

Iman Pahlavi trenutno radi za American Express u New Yorku, a Bradley Sherman je direktor u jednoj tehnološkoj tvrtki.

Brojne osobe na društvenim mrežama čestitale su mladom bračnom paru a u čestitkama se posebno ističu podrške njihovom međuvjerskom braku i njegovim implikacijama za budućnost Irana.

Iranska židovska blogerica Nioh Berg napisala je: “Čestitamo u ime čitavog iranskog naroda na vjenčanju princeze Iman Pahlavi i Brada Shermana! Želimo vam zdravlja i sreće i da uskoro vidimo

cijelu našu kraljevsku obitelj opet u Iranu uz njihove sunarodnjake”.

Djed princeze Iman šah Mohamed Reza Pahlavi priredio je 1959. godine u Teheranu raskošno vjenčanje s Farah Diba, a njihova je svadba izazvala veliku pozornost javnosti. Farah je tada nosila haljinu koju je dizajnirao Yves Saint Laurent za kuću Dior te tijaru Noor-ol-Ain. Zajedno su imali četvero djece: Rezu, Farahnaz, Alija i Leilu. Farah je bila poznata po svom angažmanu u kulturi i umjetnosti.

Nakon Islamske revolucije 1979. šah i njegova obitelj bili su prisiljeni otići u egzil. Kraljica Farah u intervjuu 2022. opisala je šok i tugu zbog događaja koji su srušili monarhiju: “Nismo mogli razumjeti zašto naš narod ide tim putem kad je Iran toliko napredovao.” Dodala je da su problemi postojali, ali ne toliki da bi doveli do revolucije. Revolucija je u Iranu donijela velike promjene, posebice u pogledu ljudskih i ženskih prava.

Pahlavijevi su nakon Irana boravili u Egiptu, Maroku, Bahamima i Meksiku, a potom su otputovali u SAD radi šahova liječenja od limfoma. Njihov dolazak pogoršao je odnose Irana i SAD-a. Šah je preminuo 27. srpnja 1980. godine.

Danas princeza Iman simbolizira novu generaciju Pahlavijevih — obrazovanu, međunarodnu i svjesnu svojih korijena.

DR.SC. MELITA ŠVOB (1931. – 2025.)

GOVOR PREDSEDNICE ŠOA AKADEMIJE, SANJA ZORIČIĆ TABAKOVIĆ NA ISPRAČAJU MELITE ŠVOB

Kada sam se prihvatila ovog teškog zadatka da govorim na ovom tužnom mjestu, pomislila sam što bi zapravo Meliti bilo važno da izdvojim kao najbitnije iz njezinog života. Što je obilježilo njezin bogat, uspješan i gotovo stoljeće dug život i što je njezino nasljeđe?

Melita je nakon školovanja koje je bilo prekinuto Holokaustom, te nakon doktorata nastavila svoje usavršavanje u Americi, Kopenhagenu, Ljubljani, Amsterdamu, Londonu i Jeruzalemu, te je 1977. godine izabrana za profesoricu histologije i embriologije na Medicinskom fakultetu u Tuzli, a 1980. godine je imenovana za profesoricu biologije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Splitu. Iz područja citologije, histologije i embriologije napisala je brojne znanstvene i stručne radove, te je autorica šest udžbenika i priručnika, za što je dobila razne nagrade i priznanja.

Međutim, cijeli svoj umirovljenički život posvetila je židovskoj zajednici i to, između ostaloga, sakupljanju dokumentacije o stradalima u Holokaustu, o njihovim životima, zanimanjima, preokupacijama i zabavama. S tom svrhom osnovala je dokumentacijski centar Židovske općine Zagreb CENDO, što je njezina ogromna ostavština, a za židovsku zajednicu u cjelini je neprocjenjivo. Time su mnogi ljudi i njihove tragične

DR. SC. MELITA ŠVOB

sudbine, ali nažalost i sudbine cijelih ubijenih obitelji, otrgnuti od zaborava i to zauvijek.

Jedna od stvari koju danas uzimamo zdravo za gotovo su sredstva koja preživjeli iz Holokausta primaju od Claimsa, a u tome Melita ima najveće zasluge. Naime, svojedobno kada je osnovan Švicarski fond i kada se započelo s financiranjem preživjelih iz Holokausta, Melita je bila izvršna direktorica tog fonda za Hrvatsku, a ja sam bila predsjednica, no sav operativni

posao bio je na Meliti, ali obzirom da smo zbog svojih funkcija, gotovo svakodnevno usko surađivali, vidjela sam kakav trud je uložila, ali i rezultate koje je postigla. Spominjem to iz razloga jer je ta aktivnost bila tada u začecima u ovim zemljama, pa je trebalo osmisliti metodologiju i organizaciju tog procesa, što nije bilo jednostavno. Nakon nekoliko mjeseci i stalnih međunarodnih kontrola svih razina iz Izraela, Amerike i Europe, jednog dana su donijeli zaključak da će naša metoda

dodjele sredstava, koju je osmislila Melita, biti prihvaćena kao obrazac kojim će se i druge zemlje služiti.

Tu je i Udruga preživjelih iz Holokausta koju je Melita osnovala i uspješno vodila decenijama, a koja je unijela raznolikost i veselje u svakodnevni život preživjelih. Taj projekt je zbog svoje uspješnosti dobio priznanja i podršku međunarodnih židovskih organizacija.

Melita je bila organizatorica mnogih konferencija s temom Holokausta. Predavačica na mnogim domaćim i internacionalnim konferencijama. Ali ono što ostaje su njezine knjige i znanstveni radovi, odnosno pisana riječ koja joj je donijela međunarodnu prepoznatljivost.

Melita je u svojim radovima obuhvatila svu tu raznolikost židovstva od samih početaka naseljavanja ovih prostora do danas. Njen je rad cjelovit prikaz vrlo različitih razdoblja u životu židovstva. Od onih mirnih i sretnih vremena kojih je bilo puno manje, a najviše se odnosi na vrijeme između dva rata, pa do onih mučnih i teških vremena Holokausta, ubijanja i otimačine u vrijeme ustaškog terora, zatim vremena iseljavanja preživjelih nakon rata u Izrael i pokušaja održavanja ove židovske zajednice na životu nakon rata od strane onih koji nisu otišli. Kroz svoje knjige, prolazeći kroz sva ta različita lijepa i mučna razdoblja prikazala je doprinos Židova i židovske zajednice Hrvatskoj i Zagrebu. To je njezina ostavština, a bit će i naša. Ali, iako njezine knjige pokazuju demografska kretanja židovske zajednice, obuhvaćajući sve grupacije židovskog stanovništva kroz povijest, one se ne svode samo na statističke podatke, jer je dotičući se pojedinačnih sudbina, obitelji i događaja, postigla da se njezine knjige čitaju s interesom i lakoćom.

Melita je svojim knjigama, osnivanjem CENDO-a i svim ostalim svojim aktivnostima, ostavila u našoj maloj zajednici

neizbrisiv trag, ali i trag u međunarodnoj židovskoj zajednici i dala veliki doprinos hrvatskoj povijesti. Svoja istraživanja i svoje radove posvetila je temi Holokausta, žrtvama ali i preživjelim i svim aspektima koji su za tu temu vezani.

Ja sam izdvojila samo neke od dijelova njezine ostavštine, ali toga je bilo još mnogo više i na svemu tome joj vječna hvala, a njezina mala i voljena obitelj za ista se može ponositi što su je imali, a mi što nam je pripadala.

TODA RABA, MELITA

Svi oni koji su imali sreće da upoznaju gospođu Melitu Švob morali su biti zadivljeni njezinom energijom i životnom snagom. I ne samo u poznijim godinama. Melita Švob bila je neumorna u ispunjavanju zadaća koje je sebi zadala — očuvanju sjećanja na žrtve Holokausta, olakšavanju života preživjelih žrtava Holokausta, pisanju knjiga kojima će se zauvijek spriječiti zaborav velikog doprinosa Židova Hrvatskoj i ovim prostorima. Teško je nabrojati sve čime se ova nevjerojatna

žena uspjela baviti: jer tu su i veliki angažmani u organizacijama židovskih žena, u međunarodnim židovskim organizacijama i još mnogo toga. Melita Švob jedna je od onih osoba koje su uspjele same sebi napraviti spomenik koji ostaje za vječnost. Melita je napravila nekoliko tih spomenika.

Samo nekoliko dana prije nego što nas je napustila, poslala mi je članak za Ha-Kol o kojem smo se prethodno dogovorile. Melita se uvijek javljala, pisala ili me zvala, da se dogovorimo oko toga što će napisati. Nikada, nikada nije poslala tekst a da se prethodno nismo čule iako je znala da će sve ono što bude napisala biti objavljeno. Nikada se nije dogodilo da Melita ne poštuje datum oko kojeg smo se dogovorile kao rok za slanje teksta. I uvijek su ti tekstovi bili one dužine koju smo dogovorili. Bio je užitak raditi s Melitom, bila je čast poznavati gospođu Melitu Švob.

[Zihrona livraha!](#)
[Nataša](#)

SABRINA HOROVIĆ (1958. – 2025.)

PIŠE: IGOR VRTIKAPA,
TAJNIK ŽIDOVSKJE OPĆINE DUBROVNIK

Dana 5. svibnja 2025. godine umrla je dugogodišnja predsjednica Židovske općine Dubrovnik, prof. dr. sc. Sabrina Horović u 68. godini života, nakon kratke i teške bolesti.

Sabrina je rođena 14. siječnja 1958. godine u Dubrovniku. Osnovnu školu, gimnaziju i Srednju glazbenu školu završila je u Mostaru. Pravni fakultet u Mostaru završila je 1980. godine. Na Pravnom fakultetu u Mostaru bila je zaposlena od 1981. godine, na Katedri kaznenog prava od asistenta pripravnika do redovite profesorice od 2009. godine. Magistrirala je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu 1988. godine, a doktorirala 1994. godine na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Mostaru. Tijekom svog radnog vijeka u više navrata bila je prodekanica, a od 2017. do 2021. godine i dekanica Pravog fakulteta. Osnovala je magistarski i doktorski studij te je bila mentorica magistarskih i doktorskih radova. Usto je bila autorica sveučilišnih udžbenika i brojnih znanstvenih radova. Bila je članica mnogih stručnih udruženja, kao i Akademije pravnih znanosti Republike Hrvatske.

Za predsjednicu Židovske općine u Dubrovniku izabrana je 2002. godine na četverogodišnji mandat te je na tu dužnost birana u narednim periodima i obavljala ju je sve do svoje smrti. U tom razdoblju osnovan je prvi Židovski muzej u Republici Hrvatskoj s eksponatima u

SABRINA HOROVIĆ

vlasništvu Židovske općine Dubrovnik, od kojih je dio bio izložen u Yeshiva University Museum u New Yorku pod nazivom “Blago Dubrovnika”.

Sabrina je svojim entuzijazmom i predanošću židovskoj zajednici dala veliki doprinos u ostvarenju otvaranja ovog muzeja. Također, vođeni njezinom idejom da se dvadeset sedam članova Židovske općine Dubrovnik stradalih u Holokaustu trajno sačuva od zaborava, otkriven je spomenik na Židovskom groblju u Dubrovniku 2016. godine. Mnoge druge Sabrinine ideje ostvarene su u tom periodu

zahvaljujući njenoj upornosti i odlučnosti. Ostalo nam je i puno lijepih zajedničkih sjećanja, druženja, večera, prijama i putovanja. Sabrina je dala veliki doprinos očuvanju židovske baštine, međureligijskog dijaloga i u izgradnji tolerantnog društva te je sudjelovala u brojnim inicijativama u očuvanju multikulturalne baštine grada Dubrovnika. S velikom tugom smo se oprostili od naše drage Sabine, naše predsjednice, prijateljice i ostat će nam u trajnom sjećanju.

[Zihrona livraha!](#)

BJANKA AUSLENDER ROĐ. LEVI (1929. – 2025.)

PIŠE: TVRTKO UJEVIĆ

Nakon duge i teške bolesti zauvijek nas je napustila naša draga Bjanka.

Kao što većina vas zna, njezin životni put bio je dostojan romana. Od rodnog Sarajeva (1929.) pa do ženskog sabirnog logora u Đakovu (1941.) prošlo je samo jedanaest godina, ali kakvih godina, od sretnog ranog djetinjstva u roditeljskoj kući pa do pakla Holokausta. Odmah nakon pada Kraljevine Jugoslavije i uspostave NDH za Židove počinje pakao. Otac Izidor Levi odveden je negdje iste godine u rujnu, pokupili su ga na ulici, a završio je najvjerojatnije u Jasenovcu. U studenom (1941.) došao je red na dje-da, baku, majku, mlađu sestru Sarinu i Bjanku. Odvedeni su prvo u sabiralište na Marin Dvor u okolici Sarajeva, a potom su u stočnim vagonima danju i noću pu-tovali prema Loborgradu. Konačni cilj je bio sabirni logor Đakovo. Nakon neljud-skih smještajnih uvjeta u logoru je ubrzo od tifusa Bjanka izgubila majku Floru, koja je tada imala tek 32 godine. Ubrzo je logor postao prenapučen, u njemu bilo više od 1.500 žena i djece. Zahvaljujući inicijativi židovskih općina omogućeno je da djeca do 12 godina izađu iz logora i da ih prihvate židovske obitelji u Osijeku i drugim slavonskim mjestima. Bjanka je dodjeljena obitelji Ele Guter koja je živjela u Osijeku na adresi Reiserova br. 2. dok je Sarina dodjeljena drugoj obitelji da bi ne-što kasnije bila deportirana u Auschwitz gdje je ubrzo skončala u plinskoj komori.

Stjecajem okolnosti od sigurne smrti Bjan-ku spašava njezina tetka Batševa, koja iz Mostara za novac šalje jednu ženu da pokupi Bjanku i malu Sarinu te da ih do-vede u Mostar. Nažalost za Sarinu je bilo prekasno. Mostar je u to vrijeme bio pod talijanskom okupacijom, a Italija je imala daleko blaže rasne zakone. U Mostaru su Batševa i Bjanka bile svega nekoliko mjeseci dok (1942.) grad nisu preuzeli Ni-jemci i ustaše. Znajući što će se dogoditi, Talijani su jedan određeni broj židovskih žena i djece premjestili u sabirni logor na Lopudu, a potom u logor Kampor na otoku Rabu. Kada je (1943.) kapitulirala Italija, logor je raspušten i veliki broj Židova je prešao na oslobođeni, odnosno partizan-ski teritorij. Bjanka i tetka Batševa otišle su u partizane.

Po završetku rata (1945.) vraćaju se u rodno Sarajevo, gdje Bjanka po prvi puta spoznaje da nema više nikoga od svoje do tada brojne obitelji. Za djevoj-čicu njezinih godina bila su to strašne traume i sjećanja.

Nakon nekog vremena provedenih po sarajevskim privremenim smještajima, u koje su ih upućivali ljudi iz Narodnog odbora, pozvana je u Zagreb na daljnje ško-lovanje. Tetka Batševa je ostala u Sarajevu do 1948. godine, kad je preselila u Izrael. Slijede partizanska gimnazija i internat. U Zagrebu završava studij na Filozofskom fa-kultetu i zapošljava se u Gradskoj knjižnici gdje je i dočekala mirovinu.

Na svojem životnom putu preživjela je tri logora, izgubila 44 članova najuže obitelji ali i dobila drugu pomajku gos-pođu Rikicu Kajon, supruga Dragu Au-

slendera, kćer Veru i voljene joj unuke. Često je znala govoriti kako je njezin život zapravo sretan i da je ona unatoč svemu ipak “dijete sreće”. Dugi niz godina Bjanka je bila aktivna članica Židovske općine Zagreb, između ostaloga dugogodišnja članica Vijeća ŽOZ-a kao i članica Ženske sekcije od njezina samog osnivanja.

Kao što znamo sa smrću nema cijenjka-nja. U svakoj pogodbi gubitak je nemino-van. Na nama je jedino hoćemo li životu dati dubinu i ljepotu ili u tome nećemo uspjeti. Naša Bjanka je uspjela.

Neka uspomena na nju bude blagoslov.

Zihrona livraha!

BJANKA AUSLENDER

IMPRESUM: GLAVNA UREDNICA: NATAŠA BARAC / UREDNIŠTVO: SANJA ZORIČIĆ-TABAKOVIĆ, ZORAN MIRKOVIĆ, NATAŠA BARAC, TESSA BACHRACH-KRIŠTOFIĆ / BROJ IZDANJA: HA-KOL 190. / LIPANJ-SRPANJ 2025. / SIVAN / TAMUZ / AV 5785. / OBLIKOVANJE I PRIPREMA ZA TISAK: TESSA BACHRACH-KRIŠTOFIĆ / GLASILO ŽIDOVSKJE ZAJEDNICE U HRVATSKOJ / IZDAVAČ: ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB / PALMOTIĆEVA 16, 10000 ZAGREB P.P. 986 / TEL: 385 149 22 692 / FAX: 385 149 22 694 / E-MAIL: JCZ@ZG.T-COM.HR / ZA IZDAVAČA: DR. OGNJEN KRAUS / ISSN 1332-5892 / IZLAŽENJE HAKOLA FINANCIJSKI POTPOMAŽE SAVJET ZA NACIONALNE MANJINE REPUBLIKE HRVATSKE / PRETPLATA U TUZEMSTVU: 20 EURA GODIŠNJE, ZA INOZEMSTVO 35 EURA, NA ŽIRO RAČUN KOD ZAGREBAČKE BANKE D.D., TRG BANA JOSIPA JELAČIĆA 10, 10000 ZAGREB, BROJ: 1101504155, IBAN: HR6423600001101504155 U KORIST ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB, PALMOTIĆEVA 16, 10000 ZAGREB, A IZ INOZEMSTVA: ACCONT OWNER: ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB, PALMOTIĆEVA 16, 10000 ZAGREB, BANK: ZAGREBAČKA BANKA D.D., TRG BANA JOSIPA JELAČIĆA 10, 10 000 ZAGREB / ACCOUNT NUMBER: 1500260173 / IBAN: HR4923600001500260173 / SWIFT: ZABAHR2X / TISAK: OFF SET TISAK NP GTO D.O.O

GLASILO ŽIDOVSKJE ZAJEDNICE U HRVATSKOJ | בטאון קהילת יהודי קרואטיה

